

Kauno technologijos universitetas
Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas

Lingvistinis kūrybiškumas žodžių daryboje ir naujažodžių vertime

Baigiamasis magistro studijų projektas

Ieva Jakštonytė

Projekto autorė

Doc. dr. Jurgita Mikelionienė

Vadovė

Kaunas, 2023

Kauno technologijos universitetas

Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas

Lingvistinis kūrybiškumas žodžių daryboje ir naujažodžių vertime

Baigiamasis magistro studijų projektas

Technikos kalbos vertimas ir lokalizacija (6211NX031)

Ieva Jakštonytė

Projekto autorė

Doc. dr. Jurgita Mikelionienė

Vadovė

Prof. dr. Jolita Horbačiauskienė

Recenzentė

Kaunas, 2023

Kauno technologijos universitetas

Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas

Ieva Jakštonytė

Lingvistinis kūrybiškumas žodžių daryboje ir naujažodžių vertime

Akademinio sąžiningumo deklaracija

Patvirtinu, kad:

1. baigiamąjį projektą parengiau savarankiškai ir sąžiningai, nepažeisdama(s) kitų asmenų autoriaus ar kitų teisių, laikydamasi(s) Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo nuostatų, Kauno technologijos universiteto (toliau – Universitetas) intelektinės nuosavybės valdymo ir perdavimo nuostatų bei Universiteto akademinės etikos kodekse nustatytų etikos reikalavimų;
2. baigiamajame projekte visi pateikti duomenys ir tyrimų rezultatai yra teisingi ir gauti teisėtai, nei viena šio projekto dalis nėra plagijuota nuo jokių spausdintinių ar elektroninių šaltinių, visos baigiamojo projekto tekste pateiktos citatos ir nuorodos yra nurodytos literatūros sąrašė;
3. įstatymų nenumatytų piniginių sumų už baigiamąjį projektą ar jo dalis niekam nesu mokėjęs (-usi);
4. suprantu, kad išaiškėjus nesąžiningumo ar kitų asmenų teisių pažeidimo faktui, man bus taikomos akademinės nuobaudos pagal Universitete galiojančią tvarką ir būsiu pašalinta(s) iš Universiteto, o baigiamasis projektas gali būti pateiktas Akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus tarnybai nagrinėjant galimą akademinės etikos pažeidimą.

Ieva Jakštonytė

Patvirtinta elektroniniu būdu

Jakštonytė, Ieva. Lingvistinis kūrybiškumas žodžių daryboje ir naujažodžių vertime. Magistro studijų baigiamasis projektas / vadovė doc. dr. Jurgita Mikelionienė; Kauno technologijos universitetas, Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas.

Studijų kryptis ir sritis (studijų krypčių grupė): Vertimas (N05), Humanitariniai mokslai.

Reikšminiai žodžiai: lingvistinis kūrybiškumas, žodžių daryba, kontaminacija, kontaminaciniai dariniai, naujažodis, naujažodžių vertimas, naujadaras.

Kaunas, 2023. 59 p.

Santrauka

Pastaruoju metu kūrybiškumas, kaip fenomenas, tapo tarpdisciplinine paradigma, analizuojama ne tik filosofijoje, psichologijoje ar edukologijoje, bet ir daugelyje kitų mokslo šakų. Vis dar tik žmogui būdingas kūrybiškumas atlieka svarbų vaidmenį sparčiai tobulėjančiame technologijų amžiuje ir tampa ateities perspektyva. Nors tradiciškai siejamas su išradingumu, originalumu, išskirtiniu gebėjimu kurti naujas, neįprastas idėjas ir spręsti įvairias problemas, dėl itin plačios sampratos, daugialypiškumo ir įvairiose srityse atliekamo vis kitokio vaidmens, kūrybiškumas yra apibrėžiamas skirtingai, o ir vienareikšmiškai apibrėžti kūrybiškumo ypatumus būtų per daug sudėtinga. Kalbotyroje kūrybiškumas pasireiškia naujų, neįprastų žodžių kūrimu nukrypstant ar visai nesilaikant kalboje nusistovėjusių taisyklių, taigi žodžių daryba laikoma vienu produktyviausių kalbos sistemos pildymosi būdų, o sukuriama nauji žodžiai, reikšmės – kalbos vartotojų kūrybiškumo išraiška. Šiame tyrime plėtojama mintis, kad lingvistinis kūrybiškumas gali būti netipiškos, vis dar neįprastos lietuvių kalbai, bet vis populiarėjančios kontaminacinės darybos būdu kuriami ir lingvistinio kūrybiškumo išraiška laikomi nauji žodžiai.

Teorinėje darbo dalyje aptariama kūrybiškumo, kaip daugiareikšmio ir daugelyje disciplinų aptinkamo konstrukto, samprata ir teoriniai lingvistinės realizacijos aspektai, analizuojama kūrybiškumo apibrėžties problema, galimi lingvistinio kūrybiškumo realizavimo būdai žodžių daryboje bei psicholingvistinių kūrybiškumo tyrimų metodai. Taip pat nagrinėjamos naujų žodžių vertimo problemos ir strategijos.

Tyrimas atliktas taikant aprašomosios, kiekybinės analizės metodus bei taikant psicholingvistinį eksperimentą, kurio metu buvo atliekama internetinė apklausa raštu. Aprašomoji analizė atlikta nagrinėjant „Lietuvių kalbos naujažodžių duomenyne“ ir internetinėje erdvėje aptiktų kontaminacinių darinių kūrybinius darybos aspektus ir naujažodžių vertimą. Kiekybinė analizė taikyta kalbos vartotojų divergentinio mąstymo ir kūrybiškumo žodžių daryboje tyrime, siekiant nustatyti, kaip kūrybinis žmogaus mąstymo potencialas tiesiogiai atsispindi kalbos struktūroje ir vartosenoje. Atlikti tyrimai parodė, kad kontaminacija padeda glaustai ir tuo pačiu ekspresyviai nusakyti neįprastą reiškinį, sudarant naujumu ir originalumu pasižyminčius naujus žodžius, nuo tradicinės žodžių darybos nukrypstančiais, tačiau motyvuotais ir sąmoningai kalbinei veiklai priskiriamais būdais. Tačiau kontaminacinius darinius verčiant į lietuvių kalbą, susiduriama su originaliame tekste pasireiškiančio ekspresyvumo ir autoriaus kūrybiškumo perteikimo problema. Analizuojant ir ieškant divergentinio mąstymo ir žodžių darybos sąsajų nustatyta, kad žodžių daryba yra kūrybiškas kalbos vartotojų veiksmas, o kūrybiškumo apraiškos aspektus šiame procese lemia divergentinio mąstymo gebėjimų potencialas.

Jakštonytė, Ieva. Linguistic Creativity in Word-Formation and Translation of New Words. Master's Final Degree Project / supervisor assoc. prof. Jurgita Mikelionienė; Faculty of Social Sciences, Arts and Humanities, Kaunas University of Technology.

Study field and area (study field group): Translation (N05), Humanities.

Keywords: linguistic creativity, word-formation, blending, blends, new word, translation of new words, neologism.

Kaunas, 2023. 59 p.

Summary

Creativity as a phenomenon has recently become an interdisciplinary paradigm, analyzed not only in philosophy, psychology or educational science, but also in many other branches of science. Creativity as characteristic still unique only to humans, plays an important role in the rapidly advancing age of technology and is becoming a future perspective. Although it is traditionally associated with ingenuity, originality, exceptional ability to create new, unusual ideas and solve various problems, creativity can be defined in different ways due to its extremely broad concept and different roles played in various fields. Thus, it is believed that it could be too difficult to unambiguously define the characteristics of creativity. The manifestation of linguistic creativity is defined as creation of new, unusual words by deviating from or not following the rules established in the language. Thus, word formation is considered as one of the most productive ways of filling and renewing the language, and the creation of new words and meanings is an expression of the creativity of language users. This study develops the idea that linguistic creativity can be defined as new words, created by means of word blending as atypical, still unusual in Lithuanian language but becoming increasingly popular word formation method, which are considered as an expression of linguistic creativity.

In the part of theoretical insights the concept of creativity as a multidimensional construct found in many disciplines and the theoretical aspects of linguistic realization are discussed, and the problem of the definition of creativity, possible ways of realizing linguistic creativity in word formation and methods of psycholinguistic research on creativity are analyzed. Moreover, the problems and strategies for translating new words are studied.

The research is conducted on descriptive and quantitative approach, and psycholinguistic experiment, during which an online written survey was conducted. The descriptive analysis is carried out by examining the creative aspects of creation and translation of new words found in The Database of Lithuanian Neologisms and social media. Quantitative analysis is applied in the study of language users' divergent thinking and creativity in word formation, in order to determine how the creative potential of human thinking is directly reflected in the structure and usage language. After completion of the analysis, it was observed that word blending helps to concisely and at the same time expressively describe an unusual phenomenon, by forming new words characterized as novel and original, and deviating from traditional word formation. However, the problem of conveying the expressiveness and creativity of the author manifested in the original text is encountered when translating new blends into Lithuanian. By analyzing and searching for connections between divergent thinking and word formation is found that word formation is a creative act of language users, and aspects of the manifestation of creativity in this process are determined by the divergent thinking abilities.

Turinys

Lentelių sąrašas	7
Paveikslų sąrašas	8
Įvadas.....	9
1. Teoriniai kūrybiškumo aspektai žodžių daryboje ir naujų žodžių vertime.....	12
1.1. Plačiosios kūrybiškumo sampratos ir jos apibrėžties problemiškas.....	12
1.1.1. Kūrybiškumo ir kūrybingumo terminų sampratos ir vartosenos problematika.....	15
1.1.2. Lingvistinis kūrybiškumas.....	17
1.1.3. Kūrybiškumas lietuvių kalbos žodžių daryboje	19
1.2. Naujažodžių vertimo strategijos ir iššūkiai	23
1.3. Kūrybiškumo vertinimo, išmatavimo ir tyrimų aspektai.....	25
1.3.1. Socialinis kūrybiškumo apraiškų vertinimas.....	25
1.3.2. Kūrybiškumo vertinimo metodai.....	26
2. Lingvistinio kūrybiškumo daryboje ir naujų žodžių vertimo ir vertinimo tyrimas	32
2.1. Tyrimo metodologija.....	32
2.2. Kūrybiškumo raiška kontaminacinių darinių sandaroje	35
2.2.1. Kontaminacinių darinių sandaros trumpinant abu pamatinius žodžius atvejai	35
2.2.2. Kontaminacinių darinių sandaros trumpinant tik antro pamatinio žodžio pradžia atvejai	40
2.2.3. Kontaminacinių darinių sanklota.....	45
2.3. Kūrybiškumo perteikimas verčiant naujažodžius.....	49
2.4. Divergentinio mąstymo ir kūrybiškumo žodžių daryboje eksperimentas	52
2.4.1. Tyrimo dalyvių divergentinio mąstymo potencialo vertinimas.....	52
2.4.2. Tyrimo dalyvių kūrybinių aspektų naujadaruose atpažinimo ir vertinimo tyrimas	54
Išvados	57
Literatūros sąrašas	59
Informacijos šaltinių sąrašas	65
Priedai.....	66
1 priedas. Lietuvių kalbos naujažodžių duomenyne 2021-2023 m. fiksuotų kontaminacinių darinių sąrašas.....	66
2 priedas. Klausimynas.....	69

Lentelių sąrašas

1 lentelė. Skolinių sandara trumpinant abu pamatinius žodžius.....	36
2 lentelė. Skolinio <i>tvindemija</i> / <i>twindemija</i> vartosenos pavyzdžiai.....	37
3 lentelė. Naujadarai iš lietuviškų žodžių.....	40
4 lentelė. Skolinių sandara trumpinant tik antro pamatinio žodžio pradžia	41
5 lentelė. Neadaptuoti anglų kalbos skoliniai ir jų vartosenos pavyzdžiai.....	43
6 lentelė. Naujadarų sandara trumpinant tik antro pamatinio žodžio pradžia	44
7 lentelė. Skolinių sanklota.....	45
8 lentelė. Naujadarų fonemų susiliejimo atvejai	47
9 lentelė. Dažniausiai pasitaikantys „frenemy“ vertimo variantai	50
10 lentelė. Naujažodžio „bromance“ vertimo variantai.....	51

Paveikslų sąrašas

1 pav. Žodžių darybos užduoties piešinys	34
2 pav. Kontaminacinių darinių sandaros tipai	36
3 pav. Naujadaro „radarom“ vertinimas	55
4 pav. Naujadaro „kurjeristas“ vertinimas.....	55
5 pav. Naujadaro „driskuomenė“ vertinimas.....	56

Įvadas

Sparčiai tobulėjančiame šiuolaikiniame pasaulyje, nepaisant beveik kiekvienoje srityje pamatu laikomo tikslumo ir mokslu pagrįstų taisyklių svarbos, kūrybiškumas visada mokslininkams kėlė susidomėjimą, buvo laikomas vienu paslaptiniausių ir sunkiai apibrėžiamų fenomenų, o dabartinė šio konstrukto svarba ir teigiamas vertinimas tik dar labiau stiprėja. Šiandien vis daugiau kasdienių veiklų yra automatizuojamos, ne tik keliamos diskusijos, ar mašina pakeis žmogų, bet tam tikrose srityse tai jau realizuojama, tačiau vis tik sunku įsivaizduoti, kaip tikslų skaičiavimų vedinos technologijos galėtų tapti kūrybiškomis. O žmogaus gebėjimas kūrybiškai ir laisvai mąstyti, kurti, interpretuoti, atrasti naujų būdų sprendžiant problemą ar įgyvendinant naujas idėjas tik prisideda prie svarbių pokyčių, naujų atradimų, didesnių žmogaus ir technologijų galimybių plėtimo. Todėl šio, vis dar tik žmogui būdingo fenomeno svarba ir aktualumas nesustabdomai auga ir tampa ateities perspektyva. Dauguma mokslininkų kūrybiškumą apibrėžia kaip individo gebėjimą sąmoningai sukurti produktą, kuris yra naujas ir naudingas tam tikrame kontekste (Kampylis ir Valtanen, 2010). Tačiau yra ir manančių, kad vieno visuotinai pagrįsto ir priimtino kūrybiškumo apibrėžimo nėra ir abejoja, ar vienareikšmiškai esminius kūrybiškumo ypatumus apibrėžti iš viso yra įmanoma (Xu ir Rickards, 2007). Skirtingose srityse kūrybiškumas atlieka vis kitokį vaidmenį, todėl jo apibrėžimai taip pat ne vienodi.

Kalbotyroje kūrybiškumas suvokiamas kaip lingvistinis kūrybiškas veiksmas, naujų reikšmių, kalbinių, stilistinių priemonių kūrimas ir jų realizavimas pasitelkiant anksčiau visuomenėje nevertotus žodžius (Bakhtiyorovna, 2022). Žmonės yra kūrybiški kalbos vartotojai, kurie skolinasi žodžius iš kitų kalbų, iš naujo apibrėžia esamų žodžių prasmę, kuria naujus žodžius ar naujas reikšmes. Naujai sukurti ar išrasti daiktai, sąvokos, idėjos, vis dažniau skatina naujų žodžių darybą. Didžiulę reikšmę kūrybiškumo sklaidai kalboje turi ir šalyje vykstantys ar visą pasaulį apimantys socialiniai, politiniai ir kiti reikšmingi, sukrečiantys įvykiai. XXI amžiaus trečiasis dešimtmetis, pasižymintis nuolat besitęsiančiais ar tendencingai vykstančiais bendrais globaliniais sunkumais – klimato pokyčiais, politinėmis ar ekonominėmis problemomis ir sunkumais, pasipildė ir visuomenės gyvenimą, taip pat ir kalbos žodyną paveikusia naujo viruso sukelta pandemija, taip pat ir 2022 m. vasario 24 d. pasaulį sukrėtusia tragedija – Rusijos įsiveržimu į Ukrainą. Akivaizdu, kad tokie globalinio masto įvykiai skatina kalbos vartojimo pokyčius, kurie atsiranda kalbos vartotojams ieškant būdų išreikšti emocijas ir reakcijas į tam tikras situacijas.

Tyrimo aktualumas. Šiuo laikotarpiu visuomenės aktyvumas žiniasklaidoje ir socialiniuose tinkluose itin padidėjęs, o lietuvių kalbos žodžių visuma vis daugiau pildosi įvairiais, atitinkamas situacijas apibūdinančiais ekspresyviais, neįprastais naujais žodžiais. Jie tampa problema ne tik kalbos normintojams, bet kelia iššūkių ir vertėjams. Sparčiai besivystant technologijoms, augant susidomėjimui dirbtiniu intelektu ir vis aktyvėjant bandymams automatizuoti žmogaus atliekamas veiklas, tampa aktualu ne tik patyrinti, kaip veikiama įvairių išorinių faktorių kinta kalba, kokiais kūrybiškumo raiškos būdais viešajame diskurse atsiranda naujų žodžių, bet ir kaip su sudėtingomis kūrybiškų žodžių vertimo problemomis dorojasi vertėjai, taip pat pabrėžti vertėjo, kaip kūrybiškų kalbos apraiškų sklaidos atstovo, vaidmenį viešajame diskurse. Žmogaus ir mašininio vertimo iššūkių verčiant neologizmus gretinamieji tyrimai atskleidė, kad nors ir vertėjų atlikto vertimo kokybė geresnė nei verčiant mašininiais vertimo įrankiais, tačiau vis tiek abiem atvejais susiduriama su įvairiomis vertimo problemomis (Awadh ir Khan, 2020). Tai rodo išliekančią vertėjo vaidmens

svarbą ne tik siekiant taisyklingo, kokybiško informacijos pateikimo, bet ir perteikiant visuomenės kūrybinį aktyvumą tobulinant, atnaujinant ir ekspresyviai pildant kalbos sistemą. Pasak mokslininkų, nors ir dar mažai analizuojamos, pakraštinės žodžių darybos sritys, kurių rezultatais įvardijami situaciniai naujadarai, įvairūs okazionalizmai, ir yra kalbos vartotojų kūrybiškumo apraiška kalboje (Vaskelienė, 2012). Todėl, remiantis kalbotyros profesoriaus Sampson'o (2016) plėtota mintimi, kad lingvistinis kūrybiškumas nebūtinai gali būti siejamas su produktyvia žodžių daryba, bet gali būti išreiškiamas ir nukrypstant nuo nusistovėjusių kalbos sistemos taisyklių, šiame darbe tokia žodžių daryba laikoma kontaminacija – netipiškai darybai ir šalutiniams darybos būdams priskiriamas nemorfeminių žodžių dalių jungimas. Nors ir mokslinėje literatūroje tradiciškai laikyta lietuvių kalbai nebūdinga žodžių daryba, o žymiai aktyviau pasireiškiančia anglų kalboje, Murmulaitytės (2018) kontaminantų fiksavimo ND dinamikos analizė parodė, kad nuo 2014 m. tokių darinių kiekis išaugo apie 2,3 karto, tačiau lyginant su visais į duomenyną įtrauktais naujažodžiais, 2014 m. procentiškai jie sudarė apie 3 % visų naujažodžių, o iki 2018 m. jų dalis paaugo nežymiai – iki 4 %. Taigi, remiantis atliktais tyrimais galima teigti, kad kontaminaciniai dariniai plinta ir mūsų kalboje (Miliūnaitės, 2014, 2018). Todėl, pagrindinė šio darbo problema – aktyvėjanti neįprastos darybos, šiuo atveju, kontaminacinių naujadarų vartoseną viešojoje kalboje, pasireiškianti įvairiais kūrybiškumo aspektais. Lietuvių kalbos mokslinėje literatūroje kontaminacinių darinių tyrimų laukas dar nėra gausus. Atsižvelgdama į tokių tyrimų nebuvimą faktą, Miliūnaitė (2014) analizavo naujųjų kontaminacinių darinių atsiradimo priežastis ir šaltinius, sandaros ir funkcionavimo ypatumus, tirdama 2011–2014 m. lietuvių kalbos naujažodžių kartotekoje užfiksuotus kontaminacinius darinius. Vėliau Murmulaitytė (2018) darybiniu aspektu apžvelgė taip pat lietuvių kalbos naujažodžių duomenyne 2018 m. fiksuotus darinius. Aleksaitė (2019) straipsnyje „*Emocinė-ekspresinė leksika lietuvių kalbos naujažodžių duomenyne – naujadarų radimosi aplinkybės ir darybos būdai*“ aptarė 2019 m. kontaminantus bei 2022 m. disertacijoje analizavo 2011–2019 m. į naujažodžių duomenyną įtrauktą lietuvių kalbos naujažodžių darybą. O šiame projekte nuspręsta išsiaiškinti, kokios kontaminacinės darybos ypatybės būdingos 2021–2023 m. minėtame duomenyne užfiksuotiems naujadarams. Tai svarbu ir siekiant atnaujinti lietuvių kalbotyroje susidariusią kontaminacinės darybos sampratą ir tęsti naujadarų sistemingas analizes, kaupiant ir fiksuojant neįprastos darybos dėsnius ir metodus ateities tyrimams.

Šio tyrimo **objektas** – dėl vis dar neįprastos lietuvių kalbai, bet vis populiarėjančios kontaminacinės darybos atsirandantys ir lingvistinio kūrybiškumo išraiška laikomi nauji žodžiai. Empirinės medžiagos šaltinis – „Lietuvių kalbos naujažodžių duomenynas“ ir įvairūs internetiniai šaltiniai, kuriuose atsitiktinai aptikti lietuvių kalbos viešajame diskurse vartojami, bet į naujažodžių duomenyną dar neįtraukti anglų kalbos kontaminaciniai skoliniai. Analizuojamą medžiagą sudaro 78 naujažodžiai.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti lingvistinio kūrybiškumo realizacijos aspektus žodžių daryboje ir naujažodžių vertime. Tyrimo tikslui pasiekti keliami tokie **uždaviniai**:

1. atskleisti kūrybiškumo sampratą ir jo lingvistinės realizacijos teorinius aspektus;
2. išanalizuoti kūrybiškumo apraiškas kontaminacinių darinių sandaroje;
3. ištirti kūrybiškumo perteikimo verčiant naujažodžius iš anglų į lietuvių kalbą būdus;

4. atlikus psicholingvistinį eksperimentą ir apklausą įvertinti kalbos vartotojų kūrybiškumą kuriant naujus žodžius ir išsiaiškinti jų požiūrio į neįprastos darybos žodžių vartojimą viešojoje kalboje.

Atliekant tyrimą taikomi kiekybinės ir aprašomosios analizės metodai, psicholingvistinis kalbos vartotojų kūrybiškumo žodžių daryboje eksperimentas ir jų požiūrio į neįprastos darybos žodžių vartoseną tiriamoji apklausa. Teorinėje tyrimo dalyje taikytas mokslinės literatūros analizės metodas. Praktinėje tyrimo dalyje atliekama „Lietuvių kalbos naujažodžių duomenyne“ ir internetinėje erdvėje aptiktų kontaminacinių darinių kūrybinių darybos aspektų ir naujažodžių vertimo aprašomoji analizė. Kalbos vartotojų divergentinio mąstymo ir kūrybiškumo žodžių daryboje tyrime atlikta kiekybinė analizė gautiems rezultatams apskaičiuoti, palyginti ir apibendrinti.

Darbą sudaro santrauka, įvadas, teorinė mokslinės literatūros tyrimo dalis, kurioje analizuojama kūrybiškumo samprata ir teoriniai lingvistinės realizacijos aspektai, naujadarų vertimo problematika ir psicholingvistinių kūrybiškumo tyrimų metodai. Antrąją darbo dalį sudaro tyrimo metodologija, praktinė lingvistinio kūrybiškumo žodžių daryboje ir naujadarų vertimo ir vertinimo tyrimo dalis. Darbo pabaigoje pateikiamos išvados ir priedai.

1. Teoriniai kūrybiškumo aspektai žodžių daryboje ir naujų žodžių vertime

Šioje tyrimo dalyje aptariama kūrybiškumo samprata ir teoriniai lingvistinės realizacijos aspektai. Remiantis Lietuvos ir užsienio mokslininkų atliktais tyrimais, analizuojama kūrybiškumo apibrėžties problema, galimi lingvistinio kūrybiškumo realizavimo būdai žodžių daryboje bei psicholingvistinių kūrybiškumo tyrimų metodai. Taip pat analizuojamos naujažodžių vertimo problemos ir strategijos.

1.1. Plačiosios kūrybiškumo sampratos ir jos apibrėžties problemiškas

Tiriant kūrybiškumo sampratą, vienas pirmųjų dažniausiai visų tyrėjų keliamų klausimų – *Kas yra kūrybiškumas ir kaip jis turėtų būti apibrėžiamas?* Tyrėjų atliktos analizės rodo, kad tik nedidelė dalis autorių mokslinėse publikacijose pateikia tikslų kūrybiškumo apibrėžimą.

Tradiciskai kūrybiškumas siejamas su išradingumu, išskirtinių asmenybių gebėjimu sukurti kažką naujo, todėl pastebėta, kad kalbant apie kūrybiškumą, dažnai pirmiausia galvojame apie žymius menininkus, mokslininkus, genijus, kurie savo srityse kuria nepaprastus kūrinius, ar produktus (Simonton, 2019). Būtent tokias kūrybiškas asmenybes ir jų veiklą, Kaufman'as ir Beghetto (2007) savo pateiktame keturių kūrybiškumo vystymosi lygių modelyje priskiria mokslininkų įvardijamam aukščiausiajam kūrybiškumo lygiui – *didžiosios K* kūrybiškumui (angl. *Big C*). Nepaisant to, kūrybiškumo plotmėje tai tik ledkalnio viršūnė, nes kūrybiškumo terminas šiandien aptinkamas įvairiuose kontekstuose – nuo vaikų darželio, mokslo, meno ir inovacijų sričių iki reklamos ir net maisto pakuočių. Atrodo, kad kūrybiškumas patenka į visas įmanomas sritis, ir tai tik įrodo, kodėl ši fenomeną tiriantys psichologai, filosofai ir pedagogai skyrė ir tebeskiria tiek daug dėmesio kūrybiškumo tyrimams (Cotter et al., 2019; Plucker, 2021). Tačiau, nors kūrybiškumas šių mokslo sričių tyrinėtą gana plačiai, dėl skirtingų kūrybiškumo aspektų gausos, vis dėl to, iki šiol nėra vienos, konkrečios, apibrėžtos sampratos, ir kiekvienas apibrėžimas gali būti traktuojamas kaip iš dalies teisingas.

Pirmieji graikų filosofai, įskaitant Sokratą, Platoną ir Aristotelį, kūrybiškumą laikė dvasiniu nušvitimu, įkvėpusiu ir skatinusiu intelektualinius siekius kurti poeziją, meną ir muziką (Stenberg ir Lubart, 1999, cit. iš Plucker, 2021). Nepaisant to, kūrybos subjektą minėti filosofai išskyrė skirtingai – Sokratas ir Platonas kūrybiškumo įkvėpėjomis laikė mūzas, Aristotelis laikėsi nuomonės, kad kurdami kūrėjai naudojo į tikslą nukreiptus metodus (Paul ir Kaufman, 2014). Panaši kūrybos subjekto kategorijų atsiradimo pradžia pastebėta ir Lietuvoje. Gritėnienės (2017) atlikta *Didžiojo Lietuvos kalbos elektroninio žodyno* (1941-2002) iliustracijų analizė parodė, kad seniausiuose XVI a. pabaigos šaltiniuose (Martyno Mažvydo raštuose, Jono Bretkūno „Biblijoje“ ir kt.) ir iki pat XX a. pabaigos Dievas laikomas pirmuoju ir svarbiausiu kūrėju, dar kitaip autorės vadinamu *dieviškos prigimties kūrybos subjektu*. Nuo XVII a. raštuose minimas ir *žmogiškosios prigimties kūrėjo* terminas, apibrėžiamas kaip *rašytojas, kūrėjas, poetas* (Gritėnienė, 2017). Taigi, akivaizdu, jog pirmiausia kūrybiškumas buvo siejamas su menų ir muzikos sritimis, ir nors šis požiūris dar vis gana tvirtas ir šiandien, vis daugiau veiksnių rodo, kad kūrybiškumas yra reikšmingas daugybėje kitų disciplinų, ir jų atsiranda vis daugiau. Kaip pastebėjo Plucker'is (2021), „*International Symposium on Creativity, Imagination and Technology*“ (Council for Creative Education, 2018) pranešime, vieną iš sričių atskleidė visų kasdienybę perorganizavusi COVID-19 pandemija, kuomet ugdymo įstaigos persikėlė į nuotolinį mokymą, mokiniai internetu naudojo daugiau nei bet kada, kelioms kartoms

įprastą informacijos paiešką knygoje, kaip pasikartojantį procesą, paliekantį daugiau vietos kūrybiškoms idėjoms plisti, aplenkė vienu paspaudimu prieinama informacija internete, todėl pedagogai pastebėjo iškilusią būtinybę skatinti kūrybiškumą pasitelkiant technologijas internetiniame švietime. Taigi, Stunžinas (2017) nagrinėdamas šiuolaikinę kūrybos, kūrėjo ir kūrinio sampratą, remiasi filosofo Kačerausko (2014) požiūriu, kad šiuolaikinė *kūrybos* samprata yra gerokai pakitusi, ir prie tradiciškai suvokiamo *kūrinio* dabar prisideda ir bet kokios veiklos rezultatas. XX a. pradžioje *kūrybos* terminas prarado ribas: „XX a. pradžioje kūrybos terminas vėl praranda prieš pusšimtį metų apibrėžtas ribas, kalbant ne tik apie meninę, bet ir apie mokslinę bei techninę kūrybą. Toks kūrybos termino „išplovimas“ bei kūrybos sampratos paplitimas ir sudarė prielaidas kūrybos visuomenės diskursui: jei kuria ne vien menininkai (įskaitant poetus), bet ir mokslininkai bei inžinieriai, galima kalbėti ne vien apie menininkų bendriją, bet ir apie visuomenę, kurios prioritetas – kūryba“ (Kačerauskas, 2014, p. 10). Todėl čia atsiranda *kūrybos visuomenės* terminas, kuris ir apibrėžia, kad kūrybos procese dalyvauja ne vien menininkų bendrija, bet ir žmonės, dirbantys įvairiose mokslo ir inžinerijos, tyrimų, pramonės, sveikatos apsaugos ir kt. (Rameika ir Čepaitis, 2008, cit. iš Stunžinas, 2017). Tačiau pasikeitusios kūrybos ribos kelia ir tam tikrų dviprasmybių. Stunžinas (2017) pastebi, kad žvelgiant iš vienos pusės, įvyko teigiamas pokytis – kūrybos sritys išsiplėtė ir pasiekė daugiau veiklos sričių. Iš kitos pusės – *kūrybos* terminui praradus „dieviškumą“, kūrybos vaidmuo persikelia net į tokias sritis kaip gamyba ar kasdienė buitinė veikla, pavyzdžiui maisto gaminimas. Taigi, *kūrybos* sampratos tyrėjų teigimu, dėl atsiradusių skirtingų kūrybos rūšių, kai kūryba vadiname ir originalaus, neįprasto daikto kūrimą, ir dokumentų rengimą, tinklaraščių skelbimą, kūrybos ribos tampa nebeaiškios.

Apibendrinant galima teigti, kad šiuolaikinė kūrybiškumo ir kūrybos samprata apskritai yra žymiai platesnė nei veikla meno ar mokslo srityse, ji smelkiasi į visas gyvenimo sritis, ne tik į tokias, kurių metu reikalingi kūrybiški sprendimai, bet ir į bet kokius buitinius ar pramoninius veiksmus, kurie iš dalies nuvertina kūrybos vaidmenį. Reiškia, kūrybos eigos ir kūrimo procesai išplito taip, kad vis dažniau tampa sunku atskirti ne tik *kūrybą* nuo *nekūrybos*, bet ir *kūrybišką* / *kūrybiškumą* nuo *nekūrybiško* / *nekūrybiškumo*.

Psichologijos mokslų sritis yra viena pirmųjų, kurioje plačiausiai tyrinėtas kūrybiškumo fenomenas ir reikšmingas mokslininkų įdirbis – pirmieji psichologijos mokslininkų Guilford'o (1950) ir Torrance'o (1974) kūrybiškumo sąsajų su individo gebėjimais tyrimai padėjo šio konstrukto, kaip vienos iš intelektinių savybių, traktavimo pagrindus. Pastaruoju metu kūrybiškumas jau tapo tarpdisciplininė paradigma, analizuojama ne tik psichologijos, neurobiologijos, edukologijos, bet ir filosofijos, istorijos, gamtos ir kitų mokslo šakų srityse. Akivaizdu, kad kūrybiškumo sąvokos apibrėžimas priklauso nuo to, kokia kūrybos sritis nagrinėjama, koku psichologiniu ar filosofiniu požiūriu vadovaujamas. Todėl taip sudėtinga aiškiai, konkrečiai, nedviprasmiškai apibrėžti, kas yra kūrybiškumas (Ferrari et al., 2009). Wehner'is ir kt. (1991) atlikta turinio analizė atskleidė esminių terminų nenuoseklumą. Autoriai teigia, kad reiškiniai, kuriuos apima žodis kūrybiškumas, apima daugybę disciplinų ir persipina keliais lygmenimis. Cropley'us (1999) pabrėžė, kad skirtingų disciplinų mokslininkai neturi bendros nuomonės dėl paties konstrukto apibrėžimo, be to, daugelyje kūrybiškumo apibrėžimų yra įvairių neatitikimų.

Kampylis ir Valtanen'as (2010) pasiūlė, kad apibrėžiant daugialypę sąvoką, tokią kaip kūrybiškumas, siekiant išvengti neapibrėžtumo bei dviprasmybių, reikėtų surinkti ir susisteminti visus apibrėžimus,

juos grupuojant pagal apibrėžimų klasifikacijas ir nustatant sutapimus, išskirtinumą bei trūkstamus elementus. Tokie tyrimai padėjo nustatyti tam tikrus kūrybiškumo apibrėžimuose aptinkamus bendrus bruožus. Tačiau, tyrėjams, bandžiusiems sisteminti kūrybingumo apibrėžimų bei pateiktų sampratų įvairovę, kilo ne vienas problemiškas klausimas. Pavyzdžiui, Plucker'is ir kt., (2004) atrinko devyniasdešimt mokslinių straipsnių, kurių pavadinime yra terminas „kūrybiškumas“ ir nustatė, kad tik 38 % autorių pateikė konkretų kūrybiškumo apibrėžimą. Tais atvejais, dažniausiai apibrėžimuose pasikartojantys elementai – *unikalumas* ir *naudingumas*. Kampylis ir Valtanen'as (2010) išnagrinėjo keturiasdešimt du aiškius kūrybiškumo apibrėžimus ir nustatė, kad dauguma jų kūrybiškumą apibrėžia kaip individo gebėjimą sąmoningai sukurti produktą, kuris yra naujas ir naudingas tam tikrame kontekste. Vis dėlto, konkretūs apibrėžimai pateikti skirtingose srityse, jie vis tiek tarpusavyje skiriasi ne tik turiniu, bet ir akcentu. Todėl Plucker'io ir Zabelina'os (2009) nuomone, apibrėžimų netikslumas gali tapti problema, jie išklė hipotezę, kad tikslios apibrėžties nebuvimas dažnai lemia kūrybingumo tyrimų klaidingumą. Xu ir Rickards'as (2007) mano, kad kūrybiškumo apibrėžimo, pagrįsto visuotinai priimta teorine pozicija, nėra, ir prieštarauja nuomonėms, jog apskritai tokios apibrėžties, kuri vienareikšmiškai apibrėš esminius kūrybingumo ypatumus, galimybė egzistuoja. Pasak Plucker'io ir kt. (2004), pastangos siekti sustyguoti teisingą mokslinių tyrimų diskursą tokio konstrukto, kuris iš esmės yra suprantamas ir vertinamas, bet nėra aiškiai ir tiksliai apibrėžtas, gali būti beprasmės. Mokslininkai priėjo išvados, kad kūrybiškumo tyrimuose sumaištis ir nekorektiškumo bus galima išvengti tik tada, kai mokslininkai ir praktikai sutars bei visuotinai patvirtins aiškiai, konkrečiai išreikštą ir vartojamą kūrybingumo apibrėžimą (Plucker et.al., 2004).

XXI amžių tam tikra prasme galima būtų pavadinti kūrybiškumo amžiumi, kai šios sąvokos vartojimas tampa vis dažnesniu ir madingesniu. Nepaisant to, kad terminas nėra naujas, nežinomas ar neaiškus, siekiant apibrėžti ir pagrįsti šio konstrukto semantinę reikšmę susiduriama su akivaizdžia maišatimi ir bendro požiūrio nebuvimo problema. Kūrybiškumas dažniausiai siejamas su asmenybės savybe, tačiau ši sąvoka gali būti traktuojama ne tik kaip gebėjimas ar kūrybiškos asmenybės bruožas, bet ir proceso bei produkto charakteristika. Mokslinėje literatūroje vyrauja įvairios nuomonės, vieni mokslininkai teigia, kad kūrybiškumas įgimtas, kiti – kad kūrybiški yra visi žmonės. Vieni tvirtina, kad kūrybiškumo neįmanoma išmokyti ar išugdyti, kiti siekdami kūrybiško produkto taiko tam tikras technikas ir metodus. Pavyzdžiui, Maslow'as (2006) kūrybiškumą apibrėžia kaip žmogaus prigimties bruožą, potencialą, skatinančią realizuoti savo gebėjimus ir galimybes. Feldman'as (1989) tvirtina, kad kūrybiškumas yra „tikslinga žinių transformacija, kur transformacija yra tokia ženkli, kad žinios negrįžtamai pakeistos“ (p. 18). Skirtingos mokslininkų įžvalgos atskleidžia kūrybiškumo sąvokos platumą, o tai kelia tikslaus apibrėžimo nebuvimo problemą.

Remiantis įvairių autorių (Plucker et. al., 2004; Plucker, Zabelina, 2009; Kampylis, Valtanen, 2010) tyrimais, galima pastebėti akivaizdžią šio daugialypio konstrukto apibrėžimo problematiką. Platus kūrybiškumo diskursas paskatino skirtingas sąvokos traktuotes. Šio universalus ir plačiai vartojamo konstrukto supratimo stoka lėmė daug skirtingų apibrėžimų, todėl aiškaus ir empiriškai pagrįsto visuotinai priimto kūrybiškumo apibrėžimo vis dar nėra.

1.1.1. Kūrybiškumo ir kūrybingumo terminų sampratos ir vartosenos problematika

Kaip ir kūryba, taip ir *kūrybiškumas* ir *kūrybingumas* pastaruoju metu itin dažnai minimi socialinių tinklų internetinėje erdvėje, įvairiose mokslo ir meno srityse ar bet kokioje žmogaus gyvenimo veikloje. Todėl dažnai nebeaišku, kas yra kas, ne tik dėl to, kad tai akivaizdžiai plati ir daugialypė terpė, bet vien jau todėl, kad lietuvių kalboje tam turime ir vartojame du žodžius. Vienais atvejais tai suprantama kaip žmogaus savybių kompleksas ar kūrybos galių turėjimas, kitais – kaip galutinio rezultato, naujo išradimo, produkto ypatybė, o neretai šios sąvokos ne tik painiojamos, bet ir tapatinamos ir vartojamos kaip sinonimai. Taip pat dar vis diskutuojama, ar bent viena iš šių savybių gali būti įgimta arba ugdoma. Žinoma, neapsieinama ir be jau anksčiau aptartos populiarios teorijos, kad šis fenomenas gali būti sietinas tik su menų sritimi, tačiau kūrybos sampratos kūrėjų tyrimai rodo, kad kūrybiškumas atlieka svarbų vaidmenį ir moksle, ir technologijose, ir daugybėje kitų sričių. Taigi, kalbant apie šias dvi giminingas sąvokas, iki šiol nesutariama, kuri ir kokiais atvejais yra labiau vartotina, todėl tai kelia problemą ne tik kasdienėje (buitinėje) kalboje, bet ir Lietuvos autorių mokslinėse publikacijose.

Apie *kūrybiškumo* ir *kūrybingumo* sąvokų vartoseną bei kaip lietuvių tyrėjai žiūri į šių dviejų sąvokų vartojimą moksliniuose tekstuose, išsamų tyrimą „*Kūrybiškumo ir kūrybingumo sąvokų Lietuvių autorių mokslinėse publikacijose vartoseną bei prasmų analizę*“ atliko Beresnevičius (2022). Autoriaus atlikta kiekybinė analizė pasižymi specifiskumu, atliekančiu svarbų vaidmenį šių sąvokų tyrimų lauke, nes ligi tol atliktos literatūros apžvalgos pateikia tik gana abstrakčius rezultatus, o ir anot autoriaus, neretai ankstesnėms analizėms buvo naudojami tik pirmuose internetinės paieškos puslapiuose randami arba dažniausiai cituojami darbai. Šiame tyrime Beresnevičius (2022) pateikė ne tik sąvokų vartosenos kiekybinę apžvalgą, apžvelgė mokslinėje literatūroje vyraujančius požiūrius, sąvokų prasmų skirtumų analizę, bet ir atskleidė kokiose mokslo srityse atlikta daugiausia Lietuvos mokslininkų tyrimų: 262 publikacijos (61,5%) edukologijos, 102 (23,94 %) psichologijos srityje, ir iki 15 % dalį sudaro ekonomikos, filosofijos ir kitų sričių publikacijos. Svarbu tai, kad tyrime ne tik kryptingai nustatyti tyrimo atrankos kriterijai (tinkamomis publikacijomis tyrime laikyta tik moksliniai darbai), bet ir tyrimo laikotarpis apima nuo pat pirmosios tyrimo imties kriterijus atitinkančios publikacijos (1979 m.) iki pat 2019 m. pabaigos. Taigi, tyrimo imtį sudaro 426 lietuvių tyrėjų darbai, kuriuos parašė 400 autorių (Beresnevičius, 2022). Būtent tokie pirminiai tyrimo rezultatai rodo, kad *kūrybiškumo* / *kūrybingumo* vaidmuo ir jo reikšmė Lietuvos autorių akimis tik didėja, o tai, kad apie tai rašoma ir diskutuojama jau eilę metų atkleidžia, kad plati šio koncepto samprata tik skatina gilintis, tyrinėti bei ieškoti bendrų sprendimų ir konkretumo. Prieš aptariant kitus svarbius Beresnevičiaus (2022) tyrimo rezultatus, kuriais ne tik apibendrinamas kitų tyrėjų požiūris ir sąvokų vartoseną, bet ir remiantis atlikta analize siūloma autoriaus suformuluota jo požiūriu tinkamiausia apibrėžtis, pirmiausia svarbu aptarti sąvokų prasminius skirtumus.

Remiantis „Dabartinės lietuvių kalbos žodyne“ (2021) (toliau – DLKŽe) pateikiamais šių ir jiems giminingų žodžių reikšmių paaiškinimais, galima pastebėti, *kūrybiškumo* ir *kūrybingumo* sąvokų glaudų ryšį naujumo, novatoriškumo ir originalumo prasmėmis, bet patvirtinti, kad jie tapatūs, arba atvirkščiai – turintys skirtingas reikšmes, gana sudėtinga. Pradedant nuo pradžių, pirmiausia reikėtų aptarti dar dvi labai panašias sąvokas – *kūrybingas* ir *kūrybiškas*, taip pat daug diskusijų keliančius būdvardžius, nusakančius ypatybę, tik dažnu atveju neaišku, ar žmogaus, ar daikto, o galbūt gali būti taikytina abiem atvejais. „Dabartinės lietuvių kalbos gramatikoje“ (toliau – DLKG) (2006, p. 197)

aiškinama, kad priesagos *-ingas*, *-a* vediniai žymi ypatybės gausumą, didumą, gerumą bei palinkimą į pamatiniu žodžiu reiškiamą daiktą, pamėgimą ko (pavyzdžiui *kūrybingas žmogus*). O būdvardžiai su priesaga *-iškas*, *-a* nusako pažymimuoju žodžiu reiškiamo daikto esmę, pamatą, būdingą ypatybę. Todėl, pavyzdžiui, „junginyje *kūrybinis darbas* būdvardis nurodo tik santykį su kūryba, o *kūrybiškas darbas* žymi, kad kūryba sudaro to darbo esmę“ (DLKG, 2006, p. 207).

Taigi, abi sąvokos yra labai artimos ir tiek viena, tiek kita nusako objekto ypatybę, o jas skiria tik nežymus prasminis aspektas – kūrybingumas rodo ypatybės gausumą, o kūrybiškumas nusako ypatybės esmę. Tačiau analizuojant mokslinę literatūrą pastebėta, kad vis tik bandoma atskirti šias dvi sąvokas, dažniausiai būdvardžius su priesaga *-ing* priskiriant tik žmonėms, o *-išk* – daiktams. Remiantis tiek praktine vartosena, tiek „*Dabartinės lietuvių kalbos žodyne*“ (2021) randamais žodžiais pavyzdžiais su priesagomis *-ingas*, *-a* ir *-iškas*, *-a*, vartojant abu variantus galima nusakyti ir žmogaus, ir daikto ypatumus. Priesaga *-išk* gali būti vartojama apibūdinti ir žmogui, pvz., *savarankiškas*, *apatiškas*, *jaunatviškas*, o su priesaga *-ing* galima sudaryti būdvardį apibūdinti negyvą objektą, pavyzdžiui, obuolys gali būti ir *sultingas*, ir *maistingas*. Todėl Beresnevičiaus (2022) pastebėjimas, kad nei viena iš paminėtų priesagų nenurodo, kas vartotina tik žmogui, o kas daiktui ar veiksmui apibūdinti, yra pakankamai pagrįstas. Kalbant apie daiktavardžius *kūrybingumas* ir *kūrybiškumas*, daryboje naudojama priesaga *-umas*, suteikianti minėtoms ypatybėms pavadinimus, todėl atitinkamai ir reikšmės išlieka tos pačios. Tačiau ar tikrai kūrybingumas taikytinas vien žmogui, o kūrybiškumas – daiktams ir veiksams?

Stunžinas (2017) teigia, kad *kūrybingumo* ir *kūrybiškumo* sąvokos yra skirtingos. Jis taip pat pamini ir vartosenos problemą pabrėždamas, kad šios sąvokos neretai painiojamos arba netiksliai įvardijamos ne tik plačiojoje vartosenoje, bet ir žodynuose. Autorius nesutinka su, pavyzdžiui, „*Enciklopediniame edukologijos žodyne*“ (2007) pateikiamu kūrybingumo apibrėžimu: „Kūrybingumas – asmenybės savybių kompleksas, leidžiantis produktyviu darbu pasiekti originalių, visuomeniškai reikšmingų, kokybiškai naujų veiklos rezultatų. Moksleivių kūrybingumas pasireiškia minčių, idėjų, sumanymų originalumu atliekant mokslines užduotis, senų idėjų kritika, naujų ieškojimu ir radimu“, ir laikosi nuomonės, kad tiksliai šių sąvokų skirtumus pavyko apibūdinti literatūrologei Viktorijai Daujotytei. Mokslininkė teigia, kad žmogus yra kūrybingas, galintis ir kurti ir atpažinti kūrybiškumą (Daujotyte, 2010). Labai panašiai rašo ir filosofė Jovilė Barevičiūtė: „Kūrybingas yra tas, kuris geba kurti, išrasti ką nors nauja, t. y. praturtinti kurią nors žmogaus veiklą kaip tam tikrą kultūros sritį indėliu, kokio dar nebuvo iki esamojo laiko“ (2014, p. 20). Apibendrinant šių dviejų autorių požiūrius, kūrybingumas yra kūrybos gebėjimas, o kūrybingas yra tas, kuris turi tokių gebėjimų. Sąvokos *kūrybiškumas* reikšminius skirtumus nuo *kūrybingumo* pasak Daujotytės, padeda atskirti kūrybiškumą siejant su veiksmu (Daujotyte, 2010). Taigi, trumpiau tariant, kūrybiškumas apibūdina patį veiksmą, veikimą, kūrybos procesą, reiškia žmogus gali *atlikti* tam tikrą veiksmą kūrybiškai. Todėl nors ir tyrėjų supratimas *kūrybiškumo* atžvilgiu kiek skiriasi, bet bendru bruožu būtų galima pavadinti tai, kad jie visgi bando atrasti tam tikrą apibrėžimą sąvokoms atskirti, tačiau yra ir abejojančių, kiek tokie apibrėžimai yra pagrįsti ir argumentuoti, ir laiko juos kritikuotiniais.

Beresnevičius (2022) analizuodamas šį apibrėžimą prieštarauja, kad kūrybiškumas turėtų būti tapatinamas su veiksmu, elgsena, kūrimu, nes tai procesai, o ne objektą (kūrėją, kūrinį) nusakančios ypatybės. Nesutikdamas su Daujotytės tvirtinimu, kad kūrybingas gali būti tik žmogus, o kūrybiškas – veiksmas ar daiktas, mokslininkas teigia, kad toks sąvokų atskyrimas remiantis galimomis ar

negalimomis sąsajomis su veiksmu yra nepagrįstas: „Veiksmas ar veiksmy seka gali būti apibūdinami žodžiais su priesagomis, t. y. ir su -ing, ir su -išk: elgesys gali būti ir garbingas, ir niekšiškas, poelgis – ir prasmingas, ir beprasmiškas, šokis – ir gyvybingas, ir meniškas, veikla – ir labdaringa, ir švietėjiška, veiksmas – ir silpnavališkas, ir valingas“ (p.15). Tuo tarpu, nors Barevičiūtė (2014) laikosi pozicijos, kad žmogus gali būti ir kūrybingas ir kūrybiškas, o kūrybiškumas taikytinas nestandartiniam mąstymui, netikėtų sprendimų priėmimui, netradicinių idėjų generavimui, trumpiau tariant, ne gebėjimas, kurie gali būti ugdomi ar lavinami. Tačiau Beresnevičius (2022) randa svarių argumentų, leidžiančių suabejoti mokslininkės teiginiu: „Išvardyti dalykai kaip tik sietini su kūrybinio mąstymo gebėjimais, be kurių neįmanomas naujų problemų sprendimas ir idėjų kūrimas, ir kurie ne tik gali būti ugdomi, bet ir sėkmingai lavinami. Gebėjimas nestandartiškai mąstyti, kelti idėjas, rasti sprendimus – taip pat gebėjimai (talentas – ypatingi gebėjimai)“ (p.15). Taigi, apibendrinamas autorius pabrėžia, kad tokie kūrybiško žmogaus apibūdinimai tinka ir kūrybingam.

Šių dviejų taip glaudžiai susipynusių sąvokų vartosenos sumaištį praktikoje pakomentavo ir VLKK Kalbos konsultacijų grupės vadovė, kuri teigia, kad daiktui ar, pavyzdžiui, darbui kūrybingumas mažiau taikytinas, bet kalbant apie žmogų, praktinėje vartosenoje taikomos abi sąvokos, ir tai nėra klaida, abi savybės gali būti ugdomos (Sereikienė, 2018). Taigi, remiantis specialistės požiūriu, kad žmogus gali būti ir kūrybingas ir kūrybiškas, o daiktams ir veiksmas visgi taikytinas tik kūrybiškumas, tai tik patvirtina, kad kūrybiškumas turi kur kas platesnį prasmų lauką.

Atlikus minėtų autorių literatūros analizę galima teigti, kad vis dėlto trūksta argumentų, kodėl kūrybingumas turėtų būti siejamas su žmogumi, o kūrybiškumas su procesais ir veiksmais. Apibendrinant, Lietuvos mokslinėje literatūroje *kūrybiškumo / kūrybingumo* sąvokų apibrėžties problema kelia nemažai diskusijų, todėl tai vis dar platus tyrimų laukas naujoms šio konstrukto analizėms ateityje. Tiesa, Beresnevičiaus (2022) tyrimas turėtų būti laikomas didžiuliu žingsniu į priekį, nes autorius ne tik atliko plataus spektro kiekybinę analizę, bet ir įsigilino į esamą sąvokų apibrėžimų situaciją įvairiose mokslo srityse bei kritiškai įvertinęs autorių požiūrius, argumentuotai pateikė problemos sprendimus.

Šiame darbe laikomasi Beresnevičiaus siūlymo mokslinėje literatūroje vartoti vien kūrybiškumo sąvoką dėl sąvokos platumo vartosenos prasme, taip pat atsižvelgiant į tai, kad žodis priimtinesnis daugumai Lietuvos autorių bei siekiant išvengti terminų painiavos. Remiantis mokslininkų įžvalgomis, tyrime vartojama **kūrybiškumo sąvoka, siejama su kalbine veikla, šiuo atveju žodžių daryba ir vertimu, o kūrybiškais laikomi naujadarai ir neįprastai vaizdingi terminai.**

1.1.2. Lingvistinis kūrybiškumas

Kartu su sparčiai besivystančia mokslo disciplinų raida, antropocentrine paradigma, kalbinės asmenybės teorija (angl. *Theory of linguistic personality*), lingvistinio kūrybiškumo, kaip žmogaus kūrybinės veiklos rezultato svarba taip pat didėja. Bendrai, kūrybiškumas apibrėžiamas kaip kognityvinių ir psichologinių gebėjimų derinys, naujų idėjų kūrimas ir jų taikymas, taip pat naujų reikšmių kūrimas. Kalbotyroje, kūrybiškumas suprantamas kaip lingvistinis kūrybiškumas, gebėjimas kurti naujas kontekstines reikšmes, naujas kalbines, stilistines priemones, jas realizuojant naujų, anksčiau visuomenėje nevirtusių žodžių pagalba (Bakhtiyorovna, 2022). Skirtingai nei prieš tai analizuotas Lietuvos autorių skirstymas į kūrybiškas ir nekūrybiškas asmenybes, pasak Carter (2016),

tai ne tik vyraujanti kalbą, bet ir visa apimanti ir išskirtinė visų žmonių savybė. Ši teiginį patvirtina Gustilo, Pura ir Biermeier'is (2021) su COVID-19 pandemija susijusių leksemų reikšmių ir žodžių darybos procesų atliktas tyrimas, kurio rezultatai parodė, kad net ir kalbos vartotojai, anglų kaip antrosios kalbos vartotojai taip pat gali išplėsti savo anglų kalbos leksiką, nes lingvistinis kūrybiškumas yra būdingas visiems žmonėms. Žodžių darybos *kūrybiškumo* sąvoka įprastai siejama su nukrypimu nuo nustatytų taisyklių, ar visiškai taisyklėmis nepagrįstu procesu. Anglų kalbos žodžių darybos pradininkas Marchand'as (1960) pateikė sąvoką *žodžių gamyba* (angl. *word-manufacture*), įvardijančią procesą, kai daugiau ar mažiau savarankiškų žodžių dalių gali būti sujungta į vieną dirbtinį naują žodį, dėl to visai nesivadovaujant jokiais produktyviais morfologiniais procesais. Körtvélyessy, Štekauer'is, ir Kačmár'as (2022) kaip prieštaravimą nurodo Bauer'io (1983) požiūrį, kuriuo mokslininkas teigė, kad motyvacinis veiksnys žodžių daryboje vis dėlto yra svarbus, ir kūrybiškumą apibrėžia kaip gimtakalbio gebėjimą išplėsti kalbos sistemą, tai darant sąmoningai, motyvuotai, bet nenuspėjamai, t. y. nereguliuojant taisyklėmis.

Šiandien terminas *kūrybiškumas* ypač plačiai paplitęs ir vis daugiau įtraukiamas į lingvistinių tyrimų lauką. Žymus Jungtinių Amerikos Valstijų kalbininkas N. Chomsky'is (1965, 2003) vienas pirmųjų davė pradžią kūrybiškumo aspekto analizei lingvistikoje kaip generatyvinės gramatikos pradininkas. Pagal šią gramatikos teoriją, kaip taisyklių visumą, pasitelkiant matematinę logiką siekiama formalizuoti žmogui įgimtą gebėjimą kurti, suprasti ir vartoti kalbos struktūras. Pasak šio mokslininko, esminė kalbos savybė yra tai, kad ji suteikia galimybę neribotai reikšti mintis, ir nors kalba turi fiksuotas taisykles ir dėsnius, jų laikantis kalbos vartotojai gali kurti, todėl net žodžių pasirinkimas ar sakinių generavimas anot jo yra kūrybinis procesas. Ši teorija neabejotinai paskatino XX–XXI a. mokslininkus plėtoti lingvistinius tyrimus. Tačiau, tokia matematinė kalbos ir suvokimo teorija, kai vis dėlto tam tikros taisyklės generuoja sakinius, kėlė vis daugiau prieštaravimų ir susilaukė kitų lingvistų kritikos. Ar tai, kad laikantis tam tikrų taisyklių galime sukurti begalinį skaičių naujų sakinių tikrai yra kūrybiška, kai esminis siekis yra sukurti kažką originalaus ir netikėto? Taigi, lingvistinėje literatūroje pateikta Chomskio kūrybiškumo samprata kritikuojama keliais aspektais, pirmiausia, kad ši teorija apsiriboja tik vienu kalbos sistemos lygiu (sintakse), o pasak kitų tyrėjų, kūrybiškumas būdingas visiems kalbos lygiams (Körtvélyessy et. al., 2022). Taip pat, pasak Lambo (1999), Chomskio teorija susijusi ne su kūrybiškumu, o su kasdieniame gyvenime mums įprastu gebėjimu bet kokioje veikloje, kur reikėtų elementus suskirstyti pagal seką. Tikras kūrybiškumas, jo nuomone, kai sukuriamos naujos leksemos naujoms ar senoms sąvokoms; nauji konceptai, ypač tokie, kurie sujungia naujas, iki tol nesusijusias idėjas; naujos metaforos, kuriomis siekiama paaiškinti sudėtingų reiškinių derinį; kai išrandamas naujas būdas pasakyti kažką, kas neatitinka standartinės sintaksės ir kt. (Lamb, 1999, cit. iš Körtvélyessy et. al., 2022).

Kitas tyrėjas, taip pat, iš vienos pusės kiek prieštaraudamas Chomskio teorijai, iš kitos – praplėsdamas kūrybiškumo sampratą lingvistikoje ir atskirdamas esminius darybos skirtumus šiuo klausimu, lingvistikos profesorius Sampson'as (2016) išskiria dvi pozicijas lingvistinio kūrybiškumo atžvilgiu. Viena iš jų kūrybiškumą sieja su produktyvumu, kai kuriama remiantis fiksuotomis, kalbos sistemoje nusistovėjusiomis taisyklėmis (angl. *F(fixed)-creativity*). Kitas kūrybiškumo tipas apibrėžiamas kaip nukrypimas nuo taisyklių, t. y., kūrybiškumas, kuris padidina žodžių darybos galimybes, praplečia pačią kalbos kūrybinę sistemą (angl. *E(extending)-creativity*). Taigi, nagrinėdamas Chomskio teoriją, Sampson'as aiškina, kad net ir kalbos vartotojai formuodami naujus sakinius, geriausiu atveju

prilygsta matematiniam veiksmui, kai daugindami du bet kokius pasirinktus daugiklius, gauname kitą, naują skaičių, tačiau tai nėra kūrybiška. Šiuo atveju nesukuriama nieko naujo, nes matematinių veiksmų, pvz., sudėties, atimties, daugybos, dalybos, nenaudojame kažkaip kūrybiškai, tiesiog tai laikymasis ribotų matematinių taisyklių, o tai autoriaus manymu yra fiksuotas kūrybiškumas (angl. *F-creativity*). Taigi, perkeltine prasme panašiai yra ir net sudėtingiausių sakinių generavime, kuomet laikomasi baigtinių kalbos sistemos taisyklių, arba, taip pat, šis kūrybiškumo modelis apytiksliai prilygsta morfologų vadinamui produktyvumui (Bergs, 2019), kai nauji žodžiai kuriami jau esamų modelių pagrindu, pavyzdžiui naudojant priešdėlius, priesagas, galūnes. Panašios pozicijos laikosi ir Haspelmath'as (2002), kuris atskiria produktyvumą (dažniausiai netyčinį ir sąmoningą) nuo tyčia, nesilaikant jokių produktyvumo modelių sudaromų kūrybiškų neologizmų (cit. iš Bergs, 2019). Tuo tarpu *išplėstinis kūrybiškumas (E-creativity)* atpažįstamas kai tam tikros taisyklės yra tiek sąmoningai, tiek ir nesąmoningai “laužomos“, ir darybos veiksmai nepriklauso taisyklių sistemai.

Akivaizdu, kad aptartos teorijos atspindi užsienio tyrėjų požiūrį į lingvistinį kūrybiškumą ir parodo kūrybiškumo realizavimo bei atpažinimo galimybes šioje srityje. Taigi, šiame tyrime svarbu išsiaiškinti, ar toks kūrybiškumo skirstymas iš tikrųjų gali atsispindėti sakytinėje ir rašytinėje kalboje, žodžių daryboje, kaip naujos formos atsiranda lietuvių kalboje ir pagal kokius darybos būdus sukurti žodžiai gali būti vadinami kūrybiškais, kokios jų savybės tai parodo? Toliau bus aptariamos Lietuvos autorių įžvalgos į kūrybiškumo poreikį lietuvių kalboje, kokių teorijų laikomasi bei kas yra laikoma kūrybiškumu mūsų kalboje.

1.1.3. Kūrybiškumas lietuvių kalbos žodžių daryboje

Kalbos vartotojai į leksiką bando įtraukti žaismingumo, vaizdingumo, naujumo bei ieško būdų sužavėti ir apstulbinti įvairiais būdais. Taigi, nors kiekviena kalba yra paremta tam tikra sistema, ji nėra pastovi ir bėgant laikui vis kinta. Įvairios vidinės ir išorinės priežastys lemia naujų žodžių atsiradimą kalboje. Vienais atvejais jų skolinamasi arba verčiama iš kitų kalbų, kitais – daroma kalbos sistemai priimtinais būdais arba ne visai paklūstant lietuvių kalbos žodžių darybos modeliams ar kūrybiškai pritaikant jos taisykles. Taigi, anot Girčienės (2006), visi nauji žodžiai, atsiradę išvardytais būdais, apibendrintai vadinami naujažodžiais arba neologizmais. Tiesa, kalbant apie žodžių darybą ir naujus žodžius, kurie atsiranda pagal gimtosios kalbos taisykles darybiškai, vartojamas naujadarų terminas, o netipiškos darybos ir bendrajai kalbos vartosenai nebūdingi žodžiai vadinami okazionalizmais. Dažniausiai atsiradę nauji daiktai, reiškiniai ar sąvokos reikalauja naujų žodžių jiems įvardyti. Taip pat komunikacija, kone didžiausią reikšmę turintis ir vis besiplečiantis procesas, skatina kalbos atsinaujinimą. Dėl augančio informacijos srauto, sparčios skaitmenizacijos ir kitų technologinio tobulėjimo reiškinų, vis didesnę reikšmę įgaunančioje žiniasklaidoje bei kitose visuomenei reikšmingose srityse dažniau siekiama paveikesnės kalbos, pasakyti neįprastai, išraiškingai, mažiau laikantis normų. Pasak Mattiello (2016), veiksminga kalba šiandien itin aktuali tokiose srityse kaip žiniasklaida ar rinkodara, kur siekiama paveikti skaitytoją ar pirkėją atkreipiant jo dėmesį ir skatinant ryškiau įsiminti tam tikrą informaciją ar produktą, įvedant emocionalesnių žodžių. Jau minėta skaitmenizacija ir išpopuliarėjusi virtualioji erdvė, kaip Girčienė (2013) teigia, paskatinta XX a. pabaigos technologijų, o dabar ir visą pasaulį palietusi COVID-19 pandemija, išryškino skaitmeninių technologijų svarbą, tapo dar viena ekspresyvosios kalbos kūrybos niša: atsivėrė naujos galimybės internetinėje erdvėje ne tik mokytis, pramogauti, apsipirkti ar laisvai

pasiekti bet kokią informaciją, bet ir kūrybiškai išreikšti save, kuriant tiek patį turinį, tiek ir naujus žodžius.

Naujų žodžių kūrimas akivaizdžiai vienas svarbiausių lietuvių kalbos atsinaujinimo būdų. Lietuvių kalbos naujažodžių duomenyno (toliau – ND) aktyvus pildymasis rodo šio proceso suaktyvėjimą. Pastebėtina, kad naujiems lietuvių kalbos žodžių darybos dėsniams lietuvių tyrėjai skiria vis daugiau dėmesio: išleista D. Murmulaitytės knyga „Naujažodžių darybos ir morfemikos tyrimų perspektyvos (lietuvių kalbos naujažodžių duomenyno atvejis)“ (Murmulaitytė, 2021), 2022 m. birželį apginta A. Aleksaitės daktaro disertacija „Lietuvių kalbos naujažodžių daryba (2011–2019 m. naujažodžių duomenyno pagrindu)“. Šie darbai svarbūs kaip naujas tyrimų kryptis ir lietuvių kalbos žodžių darybos polinkius atskleidžiantys tyrimai. Vis dėlto, pakraštinės žodžių darybos sritys mokslinėje literatūroje analizuojamos mažiau, nors, kaip pastebi Vaskelienė (2012), situaciniai naujadarai, įvairūs okazionalizmus ir yra kalbos vartotojų kūrybiškumo išraiška. Tai tik patvirtinta jau anksčiau šiame darbe plėtotą mintį, kad vienas iš kūrybiškumo apraiškos būdų yra nukrypimas nuo nusistovėjusių dėsnų. Tai leidžia teigti, kad nauji skoliniai, vertiniai, žargonybės, ar pagal tam tikras analogijas sudaryti žodžiai, vediniai, pasitelkiant jau vartosenoje esančias priesagas, galūnes, kartojant tai, kas jau yra girdėta, neabejotinai yra stilistinės raiškos priemonės tekste, bet jų atsiradimas kalboje nėra kūrybiškas. Žinoma, tokia žodžių kūryba gali vykti ir gana spontaniškai, pavyzdžiui šnekamojoje kalboje. Monografijoje „Įvairuojantys ir nauji lietuvių kalbos reiškiniai XXI a. pradžioje: sistematika ir pokyčių kryptys“ Miliūnaitė (2022) analizuoja ND fiksuotą atsitiktinį vardažodinės ypatybės turėtojo pavadinimą – daiktavardį *pagiežiečiai*, t. y. tie, kas kupini pagiežos Pokalbių laidos metu vedėjo sukurtas vedinys pavartotas juoko forma ir, panašu, susikurtas būtent tai situacijai, tačiau nors ir sporadiškai pasidarytas, bet tai yra produktyvios darybos rezultatas. Taigi, naujai sukurtų dūrinių darybą analizavusios Murmulaitytės teigimu, „rėmimasis priesaginiais, priešdėliniais, sudurtiniais pamatiniais žodžiais ar pakitęs darybos pamatas nėra išimtis ar retas dalykas“ (2019, p. 112).

Akivaizdu, kad vis dažniau į kalbą besiskverbiantys netipiški dariniai iš dalies keičia senuosius darybos dėsnius arba netgi virsta naujais darybos polinkiais. Urbutis (2009) teigia, kad kadaise nustatytus dėsnius ir kalboje keičia nauji, atsiranda daugiau išimčių, todėl kategoriškos teorijos ir taisyklės tampa nebe tokios griežtos, ir į tai svarbu atkreipti dėmesį. „Žodžių daryba – vienas iš leksikos pildymo ir atnaujinimo būdų, normaliomis kalbos raidos sąlygomis – esmingiausias ir našiausias (Urbutis, 2009, p.37). Todėl mokslinėje literatūroje darosi aktualu tyrinėti, ar nauji žodžiai kuriami taip pat, kaip ir seniau, ar vis dėlto atsiranda naujų darybos modelių. Taigi, pagal kokius darybos būdus padarytuose žodžiuose pastebimas naujumo, originalumo, vaizdingumo efektas?

Murmulaitytė (2019) tirdama daiktavardžių dūrybos dėsningumus pastebi, kad tokiuose šaltiniuose kaip *Lietuvių kalbos gramatika, Dabartinės lietuvių kalbos gramatikoje* ir kt., žodžių darybos teorijos pradmenys paremti gana griežtu dėsniu sudurtinius daiktavardžius daryti iš paprastųjų žodžių, o ne remiantis vediniais ar dūriniais. Senojo dėsnio svarba atsispindi ir Murmulaitytės tyrime minimame Keinio (1999, p. 72) teiginyje, kad „sandai, kurių pamatiniai žodžiai turi ryškesnių priesagų (ypač skiemenų atžvilgiu ilginančių žodį), priešdėlių ar patys yra sudurtiniai, tebėra gana retas dalykas ir laikytini išimtimi“, o pastebėjęs, kad tokia daryba vis dažnėja ir žodžių sandara pastebimai sudėtingėja, kaip pats nurodo, kartais to priežastimi tampa kitų kalbų daroma įtaka, laikėsi požiūrio, kad „visuomet dera ieškoti kuo paprastesnės ir lietuviškesnės išraiškos“ (Keinys, 1999, p. 72, cit. iš

Murmulaitytė, 2019). Tačiau dar praėjusio amžiaus devinto dešimtmečio viduryje, atliekant vis daugiau tyrimų ir stebint gramatikose nustatytas normas ir kalbai kintant susidarančius to meto gramatinių formų vartosenos skirtumus, pastebėta, kad kategoriškumas ir senojo dėsnio griežtumas pamažu silpnėja su atsirandančiais tokiais dūriniais kaip, „pavyzdžiui, *bendrakeleivis, nakvynpinigiai, pasaulėžiūra, puslaidininkis*“ (Paulauskienė ir Tarvydaitė 1986, p. 63, cit. iš Marmulaitytė, 2019). Tirdama *Lietuvių kalbos naujažodžių duomenyne* randamų naujųjų dūrinių atitikimą gramatikose aprašytoms lietuvių kalbos žodžių darybos taisyklėms bei ieškodama naujų dūrybos modelių, autorė pastebi, kad vis dėlto laisvesnė ir nuo bendrųjų taisyklių kiek atitrūkstanti dūryba labiau atsispindi pavieniuose, autoriniuose dūrinuose, kurie yra jau okazinės darybos rezultatai. Dar vienas tyrime išskiriamas tradiciškai lietuvių kalbai nebūdingas ir kitų autorių požiūriu priskiriamas prie netipiškos darybos, ypač jau minėtos okazinės, žodžių kūrimo būdas – kontaminacija (maišyba).

Kadangi šiame tyrime kalbinio kūrybiškumo raiška laikoma naujumu, originalumu, ekspresyvumu pasižyminti neįprasta žodžių daryba, kuomet nukrypstant nuo galimų darybos modelių sukuriama reti, netipiški naujadarai, keliantys naujumo, netikėtumo įspūdį, svarbu atskirti ir aptarti pagrindinius taisyklingai, sistemiškai padarytų naujadarų ir visiškų okazionalizmų skirtumus. Atsižvelgiant į vartojimo sritį, paprastai skiriami du naujadarų tipai: *termininiai (referentiniai, būtinieji)* ir *stilistiniai (ekspresiniai, fakultatyvieji, okaziniai, situaciniai, autoriniai)* (Girčienė, 2006). Blažinskaitė (2004), nagrinėdama naujadarus reklamos srityje, pagal vartojimo paskirtį naujadarus taip pat skirto į *termininius* ir *stilistinius*, aiškindama, kad *termininiai naujadarai* reklamoje vartojami ieškant pavadinimo naujam, rinkoje iki šiol nebuvusiam daiktui: „Termininių naujadarų pasidaroma ieškant lietuviško pakaito į vartoseną besiveržiančiai naujai svetimybei. Galima pateikti pačių įvairiausių tokių naujadarų pavyzdžių iš skirtingų prekių grupių: *spausdintuvas* – vietoj *printerio*; *skrudintuvas* – vietoj *tosterio*; *kepsninė* – vietoj *grilio*; *sauskelnės* – vietoj *pampersų*; *grotuvas* – vietoj *plejerio*; *gruzdintuvė* – vietoj *fritiūrinės*; *dribsniai* – vietoj *kornfleikų*; *dėlionė* – vietoj *puzlio* ar *puzlės*; *(rašomasis) žymeklis* – vietoj *markerio* ir daugybė kitų“ (Blažinskaitė, 2004, p. 57). Apibendrinant, tai yra darybiškai taisyklingi ir gerai motyvuoti naujadarai, kurių, pagal kalbos taisykles, įsitvirtinimas visuomenėje vertinamas teigiamai. Atsižvelgiant į atliekamą funkciją ir vartojimo paskirtį, aukščiau įvardyti kaip *termininiai*, bet kalbotyroje dar vadinami *referentiniai naujažodžiai* kalboje formuojami reaguojant į būtinybę įvardyti naujas realijas, patikslinti tam tikrą informaciją atliekant referentinę (informacijos perdavimo) funkciją (Girčienė, 2012; Vaičiakauskienė, 2016). Žodžių daryboje jie dar vadinami *potenciniais dariniais (potencionalizmais)* – darybos tipų reikalavimams paklūstantys, natūraliai ir suprantamai sudaryti naudojant įprastus lietuvių kalbos darybos afiksus (Vaskelienė, 2011), kuriami kai tik prireikia įvardyti naują realiją, ar užpildyti dar taip vadinamąsias „semantines tuštumas“ (Girčienė, 2012; Mikelionienė, 2000). Tačiau nors ir kalboje realizuojami siekiant įvardyti kažką naujo ir nežinomo, potencializmuose dažnai nėra juntamas naujumas (Urbutis, 2009), arba labai greitai netenkama naujumo statuso (Vaskelienė, 2011). *Stilistinis naujadaras*, dar vadinamas *ekspresiniu naujažodžiu* arba *okaziniu dariniu (okazionalizmu)* – „Atskiro autoriaus tam tikrame kūrinyje sudarytas naujas žodis, kitur paprastai nevartojamas“ (Kalbotyros terminų žodynas, 1990). Vis dėlto, terminai *okazinis darinys, okazionalus*, pavadinantys šiuos išskirtinius darinius, dažniausiai vartojami darybos specialistų, todėl tai nėra kategoriškai nusistovėję ir visuotinai žinomi pavadinimai, todėl, pavyzdžiui, filologai, taikydami tam tikrai situacijai, renkasi dar kitokias alternatyvas: *autorinis, situacinis, kontekstinis, vienkartinis* ir

neįprastos darybos naujadaras / neologizmas (Kazlauskaitė et. al., 2013). Okazinių naujadarų svarbiausia funkcija papildyti tekstą ekspresyvumu ir įtaigumu, suteikti naujumo pojūtį, todėl priešingai nei referentiniams naujažodžiams, okazionalizmams nėra būdingas stilistinis neutralumas (Blažinskaitė, 2004; Girčienė, 2012, Matiello, 2016). Šiuo atveju, tokio tipo naujadarai nėra kuriami dėl naujai sąvokai pavadinti trūkstamo žodžio, o labiau stilistiniais sumetimais, todėl anot Blažinskaitės (2004), *stilistiniai naujažodžiai* priklauso jau ne dalykinės kalbos vartojimo sritims kaip *termininiai*, o meninei kalbai, t. y. grožinei literatūrai, publicistikai, šnekamajai kalbai. Taigi, apibendrinant, okaziniai dariniai kuriami sąmoningai nesilaikant darybos taisyklių, o potenciniams būdinga savaiminė, nesąmoninga daryba (Vaskelienė, 2010).

Dar vienas netipiškai žodžių darybai priskiriamas reiškinys vadinamas *kontaminacija, maišyba* arba *sąmaiša*, kai naujos leksemos sudaromos sujungiant dviejų semantiškai susijusių žodžių morfemų dalis arba vieną morfemą su kitos dalimi (Urbutis, 2009). Anot Miliūnaitės (2022), šio darybos reiškinio samprata gali skirtis net ir toje pačioje kalboje, tiek dėl paties konstrukto įvairialypiškumo, tiek ir dėl, pavyzdžiui, lietuvių kalboje nebuvusio susidomėjimo ir mokslinių tyrimų trūkumo, nes tokie dariniai mūsų kalboje buvo itin reti. Tačiau ir kitose Europos kalbose šiam reiškiniui nebuvo skiriama daug dėmesio, jis laikytas retu, bet stiprėjant anglų kalbos įsiskverbimui į kitas kalbas, mokslininkai pastebėjo sąmaišos suaktyvėjimą (Hamans, 2021; Renner, 2018). Lietuvių kalba taip pat ne išimtis – XXI a. pradžioje šis darybos būdas itin išplito (Miliūnaitė, 2014; Murmulaitytė, 2021), tačiau lietuvių kalbos žodžių daryboje sąmaiša nėra priskiriama įprastos darybos procesui (Murmulaitytė, 2018). Urbutis (2009) kontaminacinius darinius pirmiausia priskyrė prie okazinių darinių, ir pabrėžė, kad šis reiškinys neturi nieko bendra su žodžių daryba ir siejo tokius darinius su vienkartinio atsitiktinai pasitaikančiu klaidingu mišimu kalbėjime: „*Žodžių darybai terūpi dariniai, o ne fonetiniai ar kitokie perdirbiniai, vienu teksto žodžių keitimas kitais, kontaminacijos padariniai ir panašūs dalykai*“ (p. 324). Tačiau autorius taip pat išskiria ir sąmoningą dviejų žodžių maišymą (angl. *blending*), pastebėdamas, kad žodžių fragmentų jungimo forma labai nereguliari, dariniams atsekti būtinas kontekstas ar net sudarymo būdų išmokimas, todėl tai negali būti laikoma gramatiniu procesu, o darybiškai neskaidomi maišiniai tėra leksikologijos tyrinėjimo objektas (Urbutis, 2009). Taigi, anot daugumos mokslininkų, *sąmaišos* procesas nelaikytas tradicinės žodžių darybos dalimi (Miliūnaitė, 2014). Anot Miliūnaitės (2022), atsižvelgiant į maišinių ypatybes, tyrėjai pastebi, kad pirmiausia, pagrindinis šių darinių patekimo į lietuvių kalbos vartosenos būdas yra skolinimasis, dažniausiai iš anglų kalbos, pavyzdžiui, *banksteris* (anglų k. *banker* + *gangster*) ir pan. Maišinių sudaroma ir lietuvių kalboje, vienais atvejais jie verčiami iš originalo kalbos, kitais – sukuriama savarankiškai, tačiau tą dažnai sudėtinga nustatyti, net jei ir maišinių sudarančių žodžių kilmė yra lietuviška. Pavyzdžiui, maišinys „*darbostogos*“ turi anglišką atitikmenį *workaholiday(s)*, todėl lietuvių kalboje jis laikomas vertiniu. Savakilmius maišinius atpažinti labiausiai padeda autentiškas, lietuviškas kontekstas, kuriame pajaučiamos naujos realijos ar kitos priežastys, lėmusios naujo žodžio atsiradimą. Žinoma, ne tik pati anglų kalba, bet ir jos maišinių sandaros tipai daro poveikį lietuvių kalbos žodžių darybos polinkiams. Nagrinėdama anglų kalboje aptinkamus maišinių darybos tipus, Miliūnaitė (2014) teigia, kad nors dėl atsitiktinio poreikio sudedamų dviejų skirtingomis semantinėmis ir gramatinėmis ypatybėmis pasižyminčių žodžių maišiniai gali būti labai unikalūs, vis dėlto anglų kalboje pastebėti trys dažniausiai būdingi sandaros tipai: 1) trumpinant abu pamatinius žodžius; 2) trumpinant tik antro pamatinio žodžio pradžią; 3) trumpinant tik pirmo pamatinio žodžio pabaigą. Atpažindami į verstinių maišinių sandarą įeinančių atskirų savarankiškų žodžių reikšmes ir

patį kontaminacijos modelį, lietuvių kalbos vartotojai kūrybiškai išnaudoja galimybę pritaikyti maišinio struktūra ir savo kalboje (Miliūnaitė, 2022). Nors tiek lietuvių, tiek ir užsienio kalbotyroje šiam neįprastos darybos būdui anksčiau nebuvo skiriama daug dėmesio, pastaruoju metu daugėja mokslinių tyrimų, kuriuose tyrėjai šiuos darinius nagrinėja kaip sąmoningos kalbinės veiklos, žaismingumo kalboje rezultata, taip pat pastebima, kad tai ne tik vaizdingesnės, ekspresyvesnės, bet ir ekonomiškesnės kalbos išraiška, kurios spartus gausėjimas vartosenoje ir skatina tyrinėti šį reiškinį (Aleksaitė, 2022).

Iš vienos pusės, naujadarai prisideda prie kalbos pildymosi ir kitimo, iš kitos pusės – atlieka svarbų vaidmenį visuomenėje, ne tik perduodami naują informaciją, supažindindami su naujai atsiradusiomis realijomis, bet ir pagyvindami kalbą ar tekstą stilistiškai. Neologizmai plačiai vartojami įvairiose gyvenimo sferose, mokslo, technologijų srityse, atlikdami denotacinę funkciją įvardijant naujus atradimus. Anksčiau buvo teigiama, kad okazionalieji naujadarai priklauso tik meninei kalbos vartojimo sričiai, todėl gali būti vartojami tik grožinėje literatūroje, tačiau pastebima, kad jau kurį laiką stilistiniai naujadarai skverbiasi ir į kitas kalbos vartosenos sritis, todėl spartėjantis kalbos atsinaujinimas skatina plačiau patyrinėti netipiškus žodžių kūrimo būdus, atskleidžiančius jų autorių kūrybiškumą.

1.2. Naujažodžių vertimo strategijos ir iššūkiai

Naujažodžių radimosi šaltiniai gali būti įvairūs, tiek patys kalbos vartotojai kuria naujus žodžius ir vartoja juos viešojoje erdvėje, pavyzdžiui, socialiniuose tinkluose, tiek ir kalbos atsinaujinimo procese didžiąją vaidmenį atlieka žiniasklaida, ypač radijas, televizija, internetas, kaip ne tik Lietuvoje vykstančių aktualijų, bet ir visame pasaulyje svarbių naujienų sklaidos įrankis, todėl akivaizdu, kad jei užsienio kalba atsinaujina ir pildosi naujais kalbos elementais, tai ir verčiant tampa svarbu perteikti kūrybiškumą lietuvių kalboje. Svarbu patyrinėti, ar viešosios kalbos standartas visada turi būti oficialus, ar verčiant galimos ir kūrybiškesnės, ekspresyvesnės kalbos normos, o galbūt kartais motyvuotai laužomos kalbos normos, siekiant vaizdingesnės, paveikesnės kalbos?

Idealu laikytos normintojų kalbos pokyčiai, pasak Vaicekauskienės (2011) rodo ne tyčinį žurnalistų bendrinės kalbos taisyklių nesilaikymą, bet aktyvią visuotinės žiniasklaidos raidos ir kalbos ideologijos kaitą, todėl atlikusi pačių žurnalistų apklausą, autorė daro prielaidą, kad Lietuvoje formuojasi nauji kalbos standartai. Teigiami žurnalistų atsakymai į Vaicekauskienės užduotą klausimą: „*Gal pasitaiko, kad tyčia laužote normas? Ar vesdami laidą vartojate ekspresyvių žodžių, konstrukcijų ar pan.? Naujų žodžių, pačių pasidarytų naujadarų?*“ (ibid, 2011, p. 197) ir pateikti paaiškinimai, kad jie vartoja ne neutralųjį stilių, o ekspresyvią kalbą, ar savo susikurtus naujadarus, siekdami kad kalba būtų aiškesnė, linksmesnė, gyvesnė ir spalvingesnė, suteikiant emocijos raiškos ir apskritai natūralumo rodo, kad nors ir lėtai bei laužant normas, kūrybiškos kalbos vartojimas skverbiasi į viešąją erdvę, o tai laikoma labai svarbia sąlyga norint prisitaikyti prie visuomenės ir gauti jos pasitikėjimą (Vaicekauskienės, 2011). Vadinas, jei lietuviškų tekstų autoriai stengiasi pagyvinti savo kalbą, tai ir verčiant užsienio viešojo diskurso tekstus svarbu tą kūrybiškumą perteikti Lietuvos auditorijai.

Naujažodžių vertimas iš vienos kalbos į kitą tampa vis labiau reikšmingas siekiant neatsilikti nuo visuotinio tobulėjimo ir atlieka svarbų vaidmenį keičiantis informacija ir žiniomis tarp skirtingų tautų.

Pasak Awad'o ir Khan (2020), vertimo srityje susiduriama su nemažai iššūkių, ne tik kai verčiama tarp dviejų struktūriškai ir kultūriškai skirtingų kalbų, bet ir sprendžiant sudėtingo pobūdžio naujų žodžių vertimo problemą, todėl neįprastų žodžių vertimas yra taip pat gana kūrybiškas procesas, reikalaujantis iš vertėjo tam tikrų savybių, pavyzdžiui, išvalgumo, sumanumo, išradingumo. Neologizmų vertimą mokslininkai apibūdina kaip vieną sudėtingiausių problemų, su kuriomis susiduria vertėjai (Newmark, 1995). Akivaizdu, kad naujažodžių vertimo problema yra susijusi su šiuolaikiniu spartaus mokslo ir technologijų raidos periodu, tačiau svarbu pabrėžti ir tai, kad šie kalbos elementai padeda perteikti kalbos gyvumą, kitimą, atsinaujinimą (Hammed, 2009, cit. iš Awad and Khan, 2020). Hanaqtah (2016) išskiria keletą pagrindinių vertimo problemų, dėl kurių vertėjams sunku rasti tinkamus atitikmenis arba perteikti teisingą naujadarų reikšmę verčiant. Pirmiausia, autorius akcentuoja kultūrinės ir techninės terminologijos aspektus, taip pat informacijos apie naujų žodžių reikšmę žodynuose trūkumą. Be to, neretai problemų kelia ir idiomatinė struktūra, kuomet naujadarų reikšmė skiriasi nuo jų sudarančių atskirų žodžių reikšmės (Hanaqtah, 2016). Awad'as ir Khan (2020) atliko kompiuterijos, interneto ir elektronikos srityse aptinkamų įvairių tipų neologizmų vertimo tyrimą, lygindami vertimo studijų studentų ir mašininio vertimo įrankiais atliktų vertimų kokybę ir išanalizavo pagrindines problemas, su kuriomis susiduriama verčiant. Pateikti vertimai buvo vertinami laikantis keturių kriterijų: 1) *tikslus* – neologizmas buvo perteiktas teisingai, be klaidų; 2) *priimtinas* – neologizmas buvo perteiktas teisingai, bet su pasitaikiusiomis kalbinėmis klaidomis, kurios nepakeitė reikšmės; 3) *nepriimtinas* – neperteikta teisinga prasmė arba padaryta reikšmingų kalbinių klaidų, kurios pakeitė reikšmę; 4) *neišverstas*. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad daugumai vertimo studentų buvo sunku tiksliai išversti neologizmus, o pasitelkiant mašininio vertimo įrankius, rezultatai dar prastesni. Kaip autoriai nurodo, tyrimo dalyviams buvo sudėtinga suprasti numanomą prasmę arba rasti atitikmenį, todėl tik apie 22,35 % visų dalyvių sugebėjo pateikti tikslų vertimą ir apie 21,06 % vertimų buvo įvertinti kaip priimtini. Tuo tarpu mašininio vertimo atliktų vertimų 22,22 % buvo tikslūs, ir 8,33 % – priimtini. Tiek studentams sunkiausiai sekėsi versti naujas kolokacijas ir išvestinius žodžius, tiek ir mašininio vertimo kokybė buvo prasčiausia verčiant būtent šių tipų neologizmus. Awad'as ir Khan (2020) pabrėžia, kad tokie rezultatai patvirtina Newmark'o (1988) teiginį, jog neologizmų vertimas yra didžiausia vertėjų problema, kurią kelia atitikmenų vertimo kalboje nebuvimas. Tyrėjai teigia, kad tai ypatingai sudėtinga užduotis ir vertėjams, ir mašininiam vertimui. Prastą studentų vertimo kokybę lėmė ne tik atitikmenų nebuvimo keliami iššūkiai, bet ir žinių apie tinkamas vertimo strategijas trūkumas. Studentai dažniausiai rinkosi *perkėlimo* (angl. *transference*) ir *tiesioginio vertimo* (angl. *literal translation*) strategijas.

Verčiant naujažodžius iš vienos kalbos į kitą, daugiausiai iššūkių vertėjams kelia tai, kad jie turi sugebėti atpažinti juos originaliame tekste (toliau – OT), teisingai interpretuoti jo reikšmę ir rasti tinkamą atitikmenį tikslinėje kalboje vertimo tekstui (toliau – VT), atsižvelgiant į tai, kad neologizmas verčiamame tekste gali turėti svarbią reikšmę, todėl dažniausiai tokie žodžiai neturėtų būti ignoruojami ir praleidžiami (Moghadam and Sedighi, 2012). Vienais atvejais, kai naujažodžio sandaros struktūra pakankamai aiški, atskyrus ir išanalizavus atskirų morfemų reikšmes, tai gali padėti interpretuojant ir verčiant jo reikšmę, tačiau pasak Khayrtdinovos (2022), sudėtingesni žodžių darybos atvejai ir okazinių žodžių išraiškingumo, ekspresyvumo savybės, kurios turėtų būti išsaugotos verčiamame tekste, reikalauja tam tikrų vertimo metodų ar strategijų. Neologizmų vertimo iššūkių tiriamuosiuose moksliniuose darbuose dažnai taikomas Newmark'o (1988) neologizmų vertimo strategijų modelis, kuriame išskiriama net 15 galimų vertimo būdų, pavyzdžiui, *perkėlimas*

(angl. *transference*) – tiesioginis žodžio perkėlimas iš OT į VT nekeičiant formos; *natūralizacija* (angl. *naturalisation*) – žodžio perkėlimas pritaikant jo tarimą ir morfologines formas taip, kad VT jis skambėtų natūraliai; *kultūrinio atitikmens pateikimas* (angl. *cultural equivalent*) – tinkamiausio atitikmens pritaikymas atsižvelgiant į kultūrinius tikslinės kalbos aspektus; *pažodinis vertimas* (angl. *through-translation*); *pakeitimas* (angl. *shift*) – gramatinės formos pakeitimas ir kt. Pedersen'o (2005) siūlomų vertimo strategijų sąrašas trumpesnis, tačiau apimantis labiau struktūrizuotus ir konkretizuotus būdus: 1) *oficialusis ekvivalentas* – (jau prigiję žodžiai, dažniausiai pavadinimai, tarptautiniai žodžiai); 2) *išlaikymas*; 3) *konkretizacija* (informacijos pridėjimas); 4) *tiesioginis vertimas* (pažodinis vertimas); 5) *generalizacija* (konkreto žodžio keitimas bendresniu); 6) *kultūrinė substitucija*; 7) *praleidimas* (pašalinimas iš teksto).

Taigi, naujažodžių vertimas kelia iššūkių, tiek jų atpažinimo ir suvokimo aspektais, tai ypatingai gali pasireikšti šiame tyrime analizuojamų kontaminacinių darinių sudėtingos sandaros atvejais, kuomet sunku atsekti naujažodį sudarančių žodžių kilmę. Pedersen'as (2005) konkretizuodamas išskiria iš pažiūros dažniausiai pasitaikančioms neįprastų, sudėtingos darybos žodžių vertimo problemoms spręsti padedančius būdus, papildydamas strategijų kompleksą *praleidimo* strategija, kuri iš vienos pusės, tinkamai įsivertinus auditorijos poreikius ir kultūrinių skirtumų aspektus, gali padėti išvengti teksto suvokimo problemų vartotojams skaitant, tačiau kalbant apie kalbos išraiškumą, neįprastų naujažodžių, kurie kūrybiškai pritaikomi tekste, siekiant pagyvinti kalbą, gali neigiamai paveikti stilistinius tekstų aspektus.

Šio darbo naujažodžių vertimo analizėje, remiantis Pedersen'o pateikiamomis strategijomis, siekiama atpažinti ir išanalizuoti studentų polinkius ir taikomus metodus verčiant anglų kalboje vartojamus kontaminacinius darinius į lietuvių kalbą.

1.3. Kūrybiškumo vertinimo, išmatavimo ir tyrimų aspektai

Sunku įsivaizduoti, kaip galima pamatuoti kūrybiškumą, todėl dažnai manoma, kad tai yra labai sudėtinga ar net neįmanoma. Toks įsitikinimas gali būti susijęs su jau anksčiau aptartu aiškaus kūrybiškumo apibrėžimo nebuvimu bei itin plačiu šio fenomeno paplitimu daugybėje skirtingų sričių. Nors kūrybiškumo tyrinėtojai jau seniai ieško tinkamų ir kuo tikslesnių būdų kūrybiškumui išmatuoti, panašu, kad tai yra labai atviras ir platus tyrimų laukas, todėl kaip ir kūrybiškumas tiriamas įvairiose srityse, taip ir vertinimo metodų bėgant metams sukurta daugybė. Taigi, remiantis neseniai leidinyje „*Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*“ paskelbtu specialiai kūrybiškumo vertinimui skirtu tyrimu, geriausias kūrybiškumo įvertinimo metodas vis dar neatrastas, ir šis klausimas tebelieka aktyviai nagrinėjamas (Barbot et al. , 2019).

1.3.1. Socialinis kūrybiškumo apraiškų vertinimas

Tiriant kūrybiškumo realizacijos aspektus lingvistikoje, mokslininkai pirmiausia atkreipia dėmesį į socialinį vertinimą, kuriuo siekiama išsiaiškinti kūrybiškumo poreikį kalboje, ypatingai akcentuojant viešajame diskurse vartojamą kalbą, kuri lengviausiai pasiekia kalbos vartotojus. Tradiciškai kalbos vartosena pirmiausia skirstoma pagal raiškos formą – rašytinę ir sakytinę. Tačiau žvelgiant plačiau, kalba turi ir daugybę skirtingų kalbos vartojimo sričių, kurios paprastai skiriamos pagal visuomenės veiklas, todėl kalboje atsiranda mokslinis, meninis, publicistinis ir kiti stiliai. Kiekvienai kalbos vartojimo sričiai priskiriami skirtingi reikalavimai, laikomasi vienokių ar kitokių nuostatų, taisyklių,

kurios vienur ilgą laiką nekintą, o kitur, plečiantis pačių kalbos vartotojų požiūriui, formuojasi naujos vartosenos normos. Plačiausiai tyrinėjama ir vis daugiau tiek tarp specialistų, tiek ir kitų kalbos vartotojų diskusijas kelia būtent viešumoje vartojama sakytinė ir rašytinė kalba.

Tyrimą apie tai, ar tokių sričių viešajai kalbai svarbiausiu kriterijumi turėtų tapti taisyklingumas, ar stilingumas ir vaizdingumas, atliko Kazlauskas (2016). Analizuodamas Lietuvos autorių darbus, susijusius su viešąja kalba ir jos vartojimo nuostatomis, Kazlauskas nustatė, kad su šia tema susijusius darbus galima skirstyti į dvi grupes: pačios viešumoje vartojamos kalbos analizės, ir tyrimai, kuriuose didesnis dėmesys skirtas ne tiek pačiai kalbai, kiek kalbėtojų požiūriui dėl kalbos vartojimo viešumoje. Deja, autoriaus pastebėjimu, sociolingvistiniuose tyrimuose trūksta eilinių kalbos vartotojų nuomonės šiuo aspektu, nes Lietuvos tyrėjų darbuose dėl viešosios kalbos nuostatų daugiausiai tirtas tik žurnalistų požiūris (Kazlauskas, 2016). Akivaizdu, kad jei žiniasklaidos teigimu, vaizdingos kalbos aspektas reikalingas dėl visuomenės, tai svarbu išsiaiškinti ir pačios visuomenės požiūrį ir poreikius viešosios kalbos atžvilgiu. Remiantis Kazlauskas (2016) tyrimo rezultatais, galima teigti, kad visuomenės nuostatos praktiškai sutampa su Vaicekauskienės (2011) tyrimu (žr. 1.1.4.) išsakytomis žurnalistų mintimis: informacinėse laidose, viešų visuomenės veikėjų pasisakymuose, laikraščiuose, žurnaluose, interneto svetainėse visiems respondentams svarbiausias kriterijus yra kalbos taisyklingumas, o pramoginėse laidose, literatūros kūriniuose, kino filmuose, spektakliuose informantai tikisi vaizdingos kalbos (Kazlauskas, 2016). Taip pat analizuoti ir dar vienos šiuo metu ypač populiaros audiovizualinio turinio kūrimo priemonės – tinklalaidžių žiūrovų poreikiai. Tinklalaidėse vartojamos leksikos svarbos tyrimo rezultatai taip pat rodo, kad didžiajai daliai žiūrovų (14-29 metų amžiaus) svarbu, koks kalbos stilius ir emocija transliuojama, todėl auditorijai priimtinesnė tiek tinklalaidžių vedėjų, tiek ir pašnekovų neformali kalba, kuri respondentų nuomone, kuria jaukią atmosferą, o artimo ryšio emocija leidžia ir pačiam klausytojui ar žiūrovui jaustis pokalbio dalyviu (Linkevičius ir Staniūnaitė, 2022).

Analizuojant Lietuvos autorių tyrimus viešosios kalbos tematika pastebėta, kad dauguma tyrimų atskleidžia apklausose dalyvavusių respondentų polinkį palaikyti arba nepalaikyti neformalios, ekspresyvesnės, vaizdingesnės kalbos vartojimą viešojoje erdvėje, tačiau aspektai, apibūdinantys tokį kalbos stilių suformuluotuose klausimuose gana abstraktūs. Tiksliau, klausiant respondentų įvardijami tik bendri vaizdingos kalbos bruožai, klausama, ar pritariama naujadarų, ekspresyvių žodžių, svetimybų, slengo vartosenai, tačiau nėra pateikiami konkretūs pavyzdžiai, jaučiamas tyrimų apie pačių, pavyzdžiui, naujadarų, neįprastų, naujų žodžių vartosenos vertinimą trūkumas. Kalbant apie lingvistinį kūrybiškumą, svarbu išsiaiškinti ir pačios visuomenės kompetenciją tokių kūrybiškos kalbos išraiškų klausimu bei ištirti socialinį vertinimą kalbos, žodžių originalumo ir kūrybiškumo atžvilgiu.

1.3.2. Kūrybiškumo vertinimo metodai

Kūrybiškumo vertinimas priklauso ir nuo vertinimo metodo ar įrankio, ir nuo pasirinktos perspektyvos kūrybiškumui vertinti, todėl konstruojant bet kokio tipo kūrybiškumo vertinimo metodą, pirmiausia svarbu nustatyti, koks aspektas bus vertinamas, ir tik tada galima pritaikyti tinkamą vertinimo metodą (Horn and Salvendy, 2006). Kūrybiškumas gali būti skirstomas į keturis pagrindinius komponentus, pagal Rhodes'o (1961) pasiūlytą **keturių komponentų „4P“ kūrybingumo dimensijų modelį** (angl. „*The 4 Ps dimensions of creativity*“). Keturios „P“ yra

modelyje išskiriamų dimensijų akronimas – pirmosios žodžių anglų kalba raidės: 1) *Person* – liet. asmenybė (asmenybės bruožai ir savybės, kognityviniai gebėjimai); 2) *Process* – liet. procesas (žingsniai, etapai ir strategijos, įgalinantys kūrybinius procesus); 3) *Product* – liet. produktas (kuris turi atitikti naujumo ir vertės kriterijus) ir 4) *Press* arba *Place* – liet. kūrybinė aplinka, kontekstiniai veiksniai, skatinantys arba slopinantys kūrybiškumą (Magyari-Beck, 2011; Horn and Salvendy, 2006). Anot mokslininkų, asmenybės kūrybiškumas vertinamas tiriant konkrečius asmenybės bruožus ir savybes, pavyzdžiui, vaizduotę, psichologinį lankstumą, smalsumą, atvirumą ir kt. Kūrybinis procesas vertinamas derinant ir demonstruojant specifinius kognityvinius procesus, susijusius su kūrybiškų minčių ar produktų kūrimu. Toks procesas gali būti, pavyzdžiui, divergentinis mąstymas (angl. *divergent thinking*) – unikalių idėjų ar problemos sprendimų kūrimo procesas. Produkto kūrybiškumo lygis dažnai analizuojamas lyginant ir tiriant procesus ir aplinką, skatinančią kūrybiškumą, taip pat siejamas su asmens aplinkos ir asmenybės ypatumais, o kūrybiška aplinka laikomos žmogų arba produktą supančios ir įtaką darančios aplinkybės (Gruszka and Tang, 2017; Rhodes, 1961; Horn and Salvendy, 2006).

Kūrybiškumo vertintojų krūvį analizuojantys mokslininkai teigia, kad taikydami skirtingus metodus vertinant įvairias kūrybiškumo apraiškas, nuo produkto kūrybinės kokybės, iki paties kūrėjo ar kūrinį priimančios ir vertinančios visuomenės, vertintojai dažnai susiduria su subjektyvumo iššūkiu, kai ne visada pavyksta sutarti, kas yra kūrybiška, taip pat problema išlieka ir didelis darbo krūvis, analizuojant šimtus ar net tūkstančius respondentų atsakymų, o ir ne retai kyla klausimas, ar tai, kas veikė vienokiame tyrime, pasiteisins ir kituose moksliniuose bandymuose (Forthmann et al., 2017).

Tobulindami kūrybiškumo tyrimų metodiką, mokslininkai vis dažniau taiko įvairius automatinius skaičiavimo metodus, kurie padeda automatizuoti ir standartizuoti tyrimus patikimesniems kūrybiškumo rodikliams nustatyti. Vienas iš mokslinėje literatūroje pastaruoju metu itin dažnai minimų kaip įrodytai patikimas kiekybinių tyrimų metodas – **semantinio atstumo** (angl. *semantic distance*) **įvertinimas**, kuriam pasitelkiama latentinė semantinė analizė (angl. *latent semantic analysis*), (toliau – *LSA*). *LSA* ir kitos skaičiavimo lingvistinės priemonės gali kiekybiškai įvertinti žodžių semantinę ryšį dideliuose tekstynuose. Beaty’us ir Johnson’as (2020) aiškindami šios analizės veikimą, pateikia pavyzdį, kad žodžiai „plaktukas“ ir „vinis“ gali būti vartojami panašiuose kontekstuose, todėl jų panašumas būtų didesnis, priešingai nei žodžių „plaktukas“ ir „audinys“, kurie rečiau pasitaiko panašiuose kontekstuose, todėl jų panašumo reikšmė yra santykinai mažesnė (2020). Semantinio atstumo vertinimas kūrybiškumo tyrimuose leidžia nustatyti semantinį atstumą tarp respondentų atliekamose kūrybiškumo užduotyse pavartotų sąvokų tam tikrame semantiniame lauke, o jo taikymas grindžiamas asociatyviaja kūrybiškumo teorija, kuri teigia, kad mąstymas kūrybišku laikomas tada, kai užmezgamas ryšys tarp iš pažiūros nesusijusių ir semantiškai nutolusių viena nuo kitos sąvokų (Kenett, 2019). Remiantis mokslininkų atliktais tyrimais, semantinio atstumo metodas palankiai vertinamas kūrybinio mąstymo tyrimų atžvilgiu, nes leidžia atskleisti respondentų kūrybiškumo galimybes formuojant conceptualius derinius tarp įprastai skirtingų sąvokų (Christensen et al., 2018; Kenett and Faust, 2019). Pastebima (Prabhakaran et al., 2014), kad semantinio atstumo reikšmės teigiamai koreliuoja ir su įvairiais kitais kūrybiškumo rodikliais, gautais žmogaus kūrybiškumą vertinant pagal divergentinio mąstymo (angl. *divergent thinking*) testus, kūrybinio rašymo užduotis, Torrance’o (1966) kūrybinio mąstymo testo (toliau – *TTCT*) užduotis ir kitus taikomus metodus.

Divergentinis mąstymas (toliau – DM) – žmogaus gebėjimas generuoti originalias idėjas, sprendžiant tam tikrą problemą, jau seniai literatūroje laikomas vienu svarbiausių konstruktyvų tiriant kūrybiškumą (Acar and Runco, 2019). Šiandien DM užduotys yra vienos populiariausių priemonių kūrybiškumo tyrimuose (Reiter-Palmon et al., 2019), tarp kurių dažniausiai naudojamas Guilford'o (1967) sukurtas „Alternatyvaus panaudojimo testas“ (toliau – APT). Testo metu prašoma per ribotą laiką parašyti kuo daugiau paprasto daikto, pavyzdžiui, dėžės ar plytos panaudojimo būdų. Tačiau nors ir dėl plataus APT ir kitų DM užduočių taikymo kūrybiškumo tyrimuose mokslininkai vis daugiau tyrinėja metodus, taikomus apskaičiuojant dalyvių balus iš jų užduočių atsakymų (Dumas and Dunhar, 2014; Dumas et al., 2020), psichometrinis dalyvių balų supratimas nėra toks išplėtotas kaip kitose psichologijos srityse, pavyzdžiui, klinikiniam asmenybės vertinime (Marek and Ben-Porath, 2017). Mokslininkų teigimu, viena iš pagrindinių priežasčių, kodėl DM vertinimas nėra pakankamai išplėtotas yra ta, kad tokio tipo užduotys reikalauja atvirų dalyvių atsakymų žodžiu arba raštu, o ne pasirinkti jau pateiktą atsakymo parinktį, kaip tuo tarpu didžioji dauguma psichometrinio modeliavimo sistemų, kurios gali būti naudojamos vertinant balų patikimumą ar pagrįstumą, buvo sukurtos uždarų klausimų atsakymams. Beje, sunkumų kelia ne tik atsakymų formatas, bet ir neapibrėžta struktūros vertinimo forma, nes atliekant divergentinio mąstymo užduotis, gali skirtis ne tik dalyvių atsakymų skaičius, bet ir tų atsakymų išsamumas (Dumas et al., 2020). Vieną iš subjektyvaus vertinimo būdų atviro tipo divergentinio mąstymo užduotims įvertinti pasiūlė Silvia ir kt. (2008). Pasak autorių, vertintojams reikalingas kūrybiškumo apibrėžimas, pagal kurį turėtų būti vertinamas dalyvių kūrybiškumas, todėl tyrime mokslininkai naudojo vieno pirmųjų kūrybiškumo tyrinėtojo Guilford'o (1950;1968) kriterijus, kuriuos mokslininkas naudojo savo tyrimuose kai kurių divergentinio mąstymo užduočių rezultatams apskaičiuoti. Taigi, kūrybiškumo vertinimo instrukcijoje, Silvia ir kt. (2008) vertintojams pateikė tris kriterijus, pagal kuriuos buvo vertinami dalyvių atsakymai: 1) *retas* (angl. *uncommon*) – kūrybiškomis, unikaliomis laikomos retos, nepasikartojančios kitų dalyvių atsakymuose, idėjos, tačiau svarbu atkreipti dėmesį, kad atsitiktinis, vieną kartą paminėtas atsakymas nebūtinai bus kūrybiškas; 2) *nutolęs* (angl. *remote*) – kūrybiška idėja turi būti kuo labiau nutolusi nuo įprasto sprendimo, pavyzdžiui, kūrybiškas plytos panaudojimo būdas yra kuo mažiau artimas įprastam būdai, todėl akivaizdžioms idėjoms artimi atsakymai nėra laikomi kūrybiškais; 3) *sumanus* (angl. *clever*) – kūrybiškos idėjos dažnai yra sumanios, tokios, kurios atrodo įžvalgios, ironiškos, humoristinės, tinkamos ir protingos. Autoriai taip pat pabrėžia svarbų aspektą, kad sumanumas gali kompensuoti kitus atsakymus, pavyzdžiui, sumaniai, neįprastai pateiktas įprastas naudojimo būdas gali taip pat gauti aukštą balą. (Silvia et. al., 2008). Tyrimo dalyviams atlikus tris divergentinio mąstymo užduotis, ir patiems įsivertinus ir išrinkus du, jų pačių manymu pačius kūrybiškiausius atsakymus, kiekvienas atsakymas buvo vertinamas pagal penkių balų skalę nuo 1 (*visiškai nekūrybiškas*) iki 5 (*labai kūrybiškas*). Gavus vertinimo balus, vertintojai dalyvių kūrybiškumą apskaičiavo trimis skirtingais metodais: apskaičiuodami „*Vidutinį kūrybiškumą*“, autorių vadinamą „*Top 2 kūrybiškumą*“ bei skaičiavimus atlikdami pagal „*Unikalumo*“ indeksą. Pirmasis ir paprasčiausias indeksas yra vidutinis visų atsakymų įvertinimas. Taigi, gauti vieno dalyvio vertinimo pagal 5 balų skalę rezultatai buvo sumuojami ir padalyti iš atsakymų skaičiaus. Pastebėta, kad pagrindiniu šio skaičiavimo metodo trūkumu išlieka tai, kad dalyvis, pateikęs tris kūrybiškus atsakymus bus įvertintas kaip labiau kūrybiškas negu dalyvis, pateikęs tris kūrybiškus ir penkis nekūrybiškus atsakymus. Vadinasi, pasitelkiant vidutinio kūrybiškumo indeksą, į skaičiavimus įtraukiami ir nekūrybiškus atsakymai, kurie sumažina dalyvio galutinį įvertį. Antruoju būdu buvo apskaičiuotas dviejų, pačių dalyvių pasirinktų kaip kūrybiškiausių atsakymų vidurkis. Šiuo atveju,

dalyvis, pateikęs tris kūrybiškus atsakymus (du išrinkti kaip *top 2 atsakymai*), bus panašiai įvertintas kaip ir dalyvis, kuris pateikė tris kūrybiškus ir penkis nekūrybiškus atsakymus. Trečiuoju būdu unikalumą tyrėjai vertino pagal Wallach'o ir Kogan'o (1965) sukurtą indeksą: už kiekvieną unikalų atsakymą, kuris nesikartojė kitų dalyvių atsakymuose, dalyvis gavo 1 balą, o už kiekvieną atsakymą, kurį pateikė bent vienas iš kitų dalyvių, buvo vertinamas 0. Apibendrinami ir pateikdami rekomendacijas kitiems mokslininkams, tyrimo autoriai nurodo, kad patikimiausi vertinimo metodai yra „*Vidutinis kūrybiškumas*“ bei „*Top 2 kūrybiškumas*“. Taip pat akcentuojama, kad tyrimo dalyviai turėtų būti skatinami atliekant užduotis stengtis būti kūrybiškais (Silvia et al., 2008). Vis daugiau tyrimų atskleidžia, kad užduočių aprašymuose vartojamos frazės „*galvokite kūrybiškai*“ arba „*pateikite kuo daugiau [...]*“, skatina kūrybiškesnius atsakymus bei padidina divergentinio mąstymo balų pagrįstumą (Acar et al., 2019; Fernández-Castilla, Kyndt, ir Van den Noortgate, 2019).

Dar vienas žymus kūrybiškumo tyrimų mokslininkas Torrance'as (1966) adaptavo ir išplėtojo Guilford'o (1950;1968) divergentinio mąstymo testus ir kūrybiškumo vertinimo metodus. Torrance'as sukūrė vieną plačiausiai pasaulyje naudojamą „**Kūrybinio mąstymo testą**“ (angl. *Torrance Test of Creative Thinking – TTCT*), sudarytą iš įvairaus spektro verbalinės ir vaizdinės (figūrinės) formos užduočių, kuris matuoja respondentų mąstymo *gausumo* (angl. *fluency*), *lankstumo* (angl. *flexibility*), *detalumo* (angl. *elaboration*) ir *originalumo* (angl. *originality*) rodiklius. Vėliau, tobulindamas savąjį kūrybiškumo vertinimo metodą, Torrance'as 1984 m. testo versijoje panaikino *lankstumo* kriterijų, kuris anot jo labai koreliavo su *sklandumu*, tačiau įtraukė daugiau įvairių vertinimo kriterijų, bendrai vadinamų *kūrybiškumo stiprybėmis* (angl. *creativity strengths*), kuriomis siekiama detaliau įvertinti demonstruojamo kūrybiškumo platumą (Althuizen, Wierenga ir Rossiter, 2010). Kūrybinės stiprybės susideda iš 13 kategorijų (pvz., vaizduotė, humoras, emocinis išraiškingumas ir pan.), taigi, kuo daugiau šių kategorijų pastebima individo sukurtoje kūrybinėje išraiškoje, tuo labiau kūrybiškumo balas jį vertinant didėja (Körtvélyessy et al., 2022). Šiuo metu, priklausomai nuo konkrečios versijos, galima rasti įvairių TTCT testų tipų (1966, 1974, 1984, 1987,1990,1998). Naudodami tokio tipo užduotis, Körtvélyessy ir kt., (2022) atliko kūrybiškumo žodžių daryboje tyrimą. Paskatinti šias dvi sritis siejančių įrodymų trūkumo, tyrėjai atliko plataus mąsto tarpdisciplininį tyrimą, kuriuo buvo ieškoma, kaip TTCT rezultatai koreliuoja su individo polinkių į *žodžių darybinį skaidrumą* (angl. *transparency*) ir *darybos ekonomiškumą* (angl. *economy*) žodžių daryboje indeksu. Šis tyrimas atskleidė, kad kūrybinis potencialas, suprantamas kaip naujas ir naudingas idėjas, užfiksuotas skirtingų mąstymo gebėjimų, yra susijęs su tuo, kaip kalbos vartotojai sugalvoja naujus žodžius *išraiškos ekonomiškumo* (angl. *economy of expression*) ar *semantinio skaidrumo* (angl. *semantic transparency*) tendencijų kontekste. Tyrimo dalyje, skirtoje nustatyti polinkio ekonomiškiau formuoti žodžius žodžių darybos užduotyse rezultatai parodė neigiamą koreliaciją tarp bendro ekonomiškumo indekso ir anksčiau minėto TTCT vertinimui taikomo *detalumo* (angl. *elaboration*) kriterijaus. Anot tyrimo autorių, kuo labiau kūrybinio mąstymo testo užduotyse dalyviai yra detalesni, pavyzdžiui, atlikdami piešimo užduotis, kuriose reikia nupiešti kuo daugiau detalių, kurios padėtų suprasti nupieštą idėją, tuo mažesnė žodžių darybos ekonomiškumo tendencija atsispindi formuojant žodžius. Panašus ryšys pastebėtas ir tarp ekonomiškumo bei kūrybinių stiprybių verčių, todėl remiantis rezultatais, autoriai teigia, kad kuo daugiau kūrybiškumo stiprybių kategorijų buvo panaudota TTCT užduotyse, tuo mažiau ekonomiškumo pastebėta dalyvių sukurtuose žodžiuose. Taip pat, pastebėta, kad du Torrance'o testo kriterijai, *sklandumas* (prasmingų idėjų skaičius) ir *lankstumas* (skirtingų sričių skaičius) yra susiję su žemesne semantinio skaidrumo

tendencija, tačiau mokslininkai pabrėžia, kad šie ir keletas kitų rezultatų buvo užfiksuoti ne visose į tyrimą įtrauktose žodžių darybos užduotyse, todėl žodžių darybos kūrybiškumas priklauso nuo konkrečios užduoties, o skirtingi mąstymo gebėjimai kai kuriuose kontekstuose vaidina žymiai svarbesnį vaidmenį, nei kituose. Kūrybiškumui žodžių daryboje įvertinti tinkamiausias būdas anot tyrėjų buvo užduotis, kurioje dalyviai turėjo pasiūlyti pavadinimą piešinyje pavaizduotam asmeniui, taigi, vizualiniai dirgikliai ir atviro atsakymo forma, leidžianti laisvai reikštis divergentiniam mąstymui, sudaro panašiausias sąlygas į realios situacijos scenarijų, kai vyksta natūralūs žodžių darybos ir objektų pavadinimo procesai. Apibendrinant, remdamiesi analizės rezultatais, Körtvélyessy ir kt. (2022) patvirtina, kad šis tyrimo modelis atitinka požiūrį, kuriuo akcentuojama, kad kūrybinis žmogaus mąstymo potencialas tiesiogiai atsispindi kalbos struktūroje ir vartosenoje (Langlotz, 2015). Žvelgiant iš psicholingvistinės perspektyvos, šis rezultatų modelis rodo, kad žodžių daryba nėra tiesiog įprastas procesas, o veikia kalbos vartotojų kūrybiškumo veiksmas (Körtvélyessy et. al., 2022). Taigi, akivaizdu, kad kūrybiškumą kuriant naujus žodžius lemia gilesnis psichologinis lygmuo, kuriame divergentinio mąstymo gebėjimai atlieka svarbų vaidmenį (Jauk, 2019).

Apibendrinant, atlikta įvairių autorių mokslinių tyrimų ir pateikiamų požiūrių analizė parodė, kad mokslinėje literatūroje vis tiek išlieka akivaizdi kūrybiškumo, kaip daugialypio konstrukto apibrėžimo problema, o platus kūrybiškumo diskursas lemia skirtingas sampratos variacijas. Šio konstrukto daugialypiškumas skirtingose srityse rodo, kad aiškaus ir empiriškai pagrįsto visuotinai priimto kūrybiškumo apibrėžimo vis dar nėra, o ir bendrai apimti ir visus kūrybiškumo ypatumus apibrėžti vienu sykiu gali būti neįmanoma (Xu ir Rickards, 2007). Lietuvių kalboje viena didžiausių problemų kūrybiškumo sampratos klausimu yra tai, kad vartojamos dvi vartosenos formos – *kūrybiškumas* ir *kūrybingumas*. Vis dėlto, trūksta argumentų, kodėl kūrybingumas turėtų būti siejamas su žmogumi, o kūrybiškumas su procesais ir veiksmais, todėl Lietuvos mokslinėje literatūroje nagrinėjama *kūrybiškumo* ir *kūrybingumo* sąvokų apibrėžties problema rodo, kad tai platus tyrimų laukas naujoms šio konstrukto analizėms ateityje, tačiau siekiant vientisumo ir norint išvengti painiavos, Beresnevičius (2022) siūlo mokslinėje literatūroje vartoti kūrybiškumo terminą. Lingvistikoje, kūrybiškumas suvokiamas kaip lingvistinis kūrybiškumas (Bakhtiyorovna, 2022). Naujų žodžių kūrimas vienas iš svarbiausių ir efektyviausių kalbos atsinaujinimo būdų, o kalbos vartotojų kūrybiškumas atsiskleidžia būtent situacinių naujadarų, įvairių okazionalizmų kūrimu (Vaskelienė, 2012). Okaziniai dariniai atlieka teksto papildymo ekspresyvumu ir įtaigumu funkciją, suteikia naujumo pojūtį, todėl jiems nėra būdingas stilistinis neutralumas (Matiello, 2016). Neįprastai žodžių darybai priskiriamas kontaminacijos būdas, nutolęs nuo tradicinės žodžių darybos (Miliūnaitė, 2014). Pagrindiniai kontaminacinių darinių patekimo į lietuvių kalbą būdai yra skolinimasis arba vertimas bet randama ir lietuvių kalboje sudarytų kontaminantų, kuriuos atpažinti padeda autentiškas, lietuviškas kontekstas (Miliūnaitė, 2022). Remdamasi anglų kalbos kontaminacijos sandaros būdais, Miliūnaitė (2014) pastebėjo, kad lietuvių kalbos vartotojai taip pat kūrybiškai išnaudoja kontaminaciją ir savo kalboje. Nors lietuvių ir užsienio kalbotyroje šiam neįprastam darybos būdai nebuvo skiriama daug dėmesio, aktyvėjanti vaizdingesnės, ekspresyvesnės ir ekonomiškės kalbos išraiškos vartoseną skatina mokslininkus tyrinėti kontaminaciją kaip sąmoningą kalbinę veiklą (Aleksaitė, 2022).

Naujažodžių vertimas tampa vis svarbesnis siekiant neatsilikti nuo visuotinio kalbos tobulėjimo, tačiau vertėjai susiduria su neįprasto pobūdžio neologizmų atpažinimo ir vertimo problema (Moghadam ir Sedighi, 2012). Neįprastų žodžių vertimą mokslininkai apibūdina kaip taip pat gana kūrybišką procesą, reikalaujantį iš vertėjo tam tikrų savybių, pavyzdžiui, įžvalgumo, sumanumo, išradingumo ir kt. Awad'as ir Khan (2020) atlikto neologizmų vertimo tyrimo rezultatai atskleidė, kad dauguma vertimo studentų susiduria su tikslaus vertimo problema, o patikrinus mašininio vertimo įrankių vertimo kokybę, gauti dar prastesni rezultatai.

Analizuojant Lietuvos autorių tyrimus viešosios kalbos tematika pastebėta, kad dauguma tyrimų atskleidžia apklausose dalyvavusių respondentų polinkį palaikyti arba nepalaikyti neformalios, ekspresyvesnės, vaizdingesnės kalbos vartojimą viešojoje erdvėje, tačiau aspektai, apibūdinantys tokį kalbos stilių suformuluotuose klausimuose gana abstraktūs. Divergentio mąstymo ir žodžių darybos sąsajų analizės rezultatai rodo, kad kūrybinis žmogaus mąstymo potencialas tiesiogiai susijęs su kalbos struktūra ir vartoseną (Körtvélyessy et al., 2022). Psicholingvistiniai tyrimai rodo, kad žodžių daryba yra kūrybiškas kalbos vartotojų veiksmas, o kūrybiškumo apraiškos aspektus šiame procese lemia kūrybinio ir divergentinio mąstymo gebėjimai.

2. Lingvistinio kūrybiškumo daryboje ir naujų žodžių vertimo ir vertinimo tyrimas

Šioje darbo dalyje išsamiai aprašoma naujažodžių darybinė kūrybinių aspektų analizė, kūrybiškumo perteikimo verčiant naujus žodžius tyrimas ir psicholingvistinis eksperimentas, kuriuo vertinamos ir analizuojamos dalyvių divegentinio mąstymo ir žodžių darybos kūrybiškumo sąsajos.

2.1. Tyrimo metodologija

Kūrybiškumui žodžių daryboje analizuoti taikytas dviejų krypčių tyrimas. Pirmąją tyrimo dalį sudaro darybinė į „Lietuvių kalbos naujažodžių duomenyną“ įtrauktų bei internetinėje erdvėje naujai rastų, viešajame diskurse vartojamų neįprastos darybos naujažodžių, šiuo atveju kontaminacinių darinių, aprašomoji kūrybinių aspektų analizė. **Lingvistiniu kūrybiškumu šiame darbe laikoma nuo įprastų darybos taisyklių nukrypstanti žodžių daryba, o kūrybiškais laikomi naujumu, originalumu, ekspresyvumu pasižymintys naujažodžiai**, todėl atlikus lietuvių kalbos darybos aspektų mokslinės literatūros analizę, nuspręsta netipiškos žodžių darybos būdu laikyti **kontaminaciją**, o jos rezultatais – **kontaminacinius darinius**. Lietuvių kalbos vartosenoje kontaminantais laikomi lietuvių kalbos vartotojų savarankiškai kuriami arba verčiant sudaromi naujadarai, suliejant vieną ar abu lietuviškus, tarptautinius ar svetimos kilmės žodžius, ir į lietuvių kalbą patenkantys anglų kalbos skoliniai, gramatiškai ar tik iš dalies fonetiškai adaptuojami lietuvių kalboje. Kadangi nustatyti, ar tai yra vertinys, ar lietuvių kalbos vartotojų savarankiškai sukurtas naujadaras yra sudėtinga, šiame tyrime nebuvo siekiama tą tiksliai nustatyti, nebent tai nurodyta ND. Kitais atvejais, jei bent vienas dėmuo yra savas žodis, jie priskiriami lietuvių kalboje padarytiems naujadarams.

Darybinės analizės imtį sudaro 78 „Lietuvių kalbos naujažodžių duomenyne“ 2021–2023 m. užfiksuoti lietuvių kalbos vartotojų savarankiškai sudaryti naujadarai, ir anglų kalbos skoliniai bei lietuvių kalbos viešojo diskurso tekstuose atsitiktinai aptikti skoliniai, dar nefiksuoti ND. Svarbu pabrėžti, kad atsižvelgiant į jau atliktų mokslinių tyrimų chronologiją, šiame darbe siekiama skirtingais darybos aspektais bei atliekant psicholingvistinį eksperimentą ištirti naujausių, 2021–2023 m. užfiksuotų kontaminantų atvejus, taigi, dėl tyrimo dvilypiškumo, tokia imtis laikyta pakankama kūrybiškumo aspektų tyrimui ir vertinimui. Lingvistinio kūrybiškumo aspektų tyrimas atliktas analizuojant kontaminantų patekimo į lietuvių kalbos vartoseną būdus, sandaros ir funkcionavimo vartosenoje ypatumus. Kontaminaciniai dariniai analizuojami pagal Miliūnaitės (2014) tyrime aprašytus keturis sandaros tipus: 1) trumpinama tik pirmo pamatinio žodžio pabaiga; 2) trumpinama tik antro pamatinio žodžio pradžia; 3) sutrumpėję abu pamatiniai žodžiai; 4) dviejų žodžių sanklota.

Kūrybiškumo perteikimo verčiant naujažodžius analizei atliktas vertimo tyrimas, kuriame dalyvavo 34 Kauno technologijos universiteto, socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakulteto studentai, kurie sudarė 70 % visų (neįskaitant tyrimo autorės) šiuo metu studijuojančių studentų dalį. Šiame tyrime, remiantis gautais vertimo rezultatais, buvo siekiama išanalizuoti ir aprašyti studentų polinkius verčiant anglų kalboje sudarytus ir lietuvių kalboje skoliniais laikomus kontaminacinius darinius, atsižvelgiant į Pedersen'o (2005) pateikiamas vertimo strategijas: 1) *oficialusis ekvivalentas* – (jau prigiję žodžiai, dažniausiai pavadinimai, tarptautiniai žodžiai); 2) *išlaikymas*; 3) *konkretizacija* (informacijos pridėjimas); 4) *tiesioginis vertimas* (pažodinis vertimas); 5) *generalizacija* (konkreto žodžio keitimas bendresniu); 6) *kultūrinė substitucija*; 7) *praleidimas* (pašalinimas iš teksto).

Vertinant kūrybiškumo perteikimą verčiant, šiame tyrime svarbiausiu aspektu laikoma tai, ar vertėjas sugebėjo išlaikyti neįprastumo, naujumo, originalumo efektą suteikiančius naujažodžius. Tyrimo užduotį sudarė trys vertimui iš anglų į lietuvių kalbą pateikti viešojoje vartosenoje aptikti sakiniai, su kiekviename iš jų pavartotu vienu iš trijų, darybinėje tyrimo dalyje analizuotų, vertimo tyrimui pasirinktų kontaminacinių skolinių: *frenemy*, *bromance* ir *bookstagram*. Siekiant įvertinti pačių vertėjų požiūrį į kūrybiškumo, ekspresyvumo perteikimo tekste poreikį, tyrimo dalyvių buvo paprašyta nesinaudojant mašininu vertimu pateikti jų nuomone tinkamiausią vertimo variantą. Tyrimo metu buvo leista naudotis papildomais informaciniais šaltiniais, jei dalyviams trūktų informacijos apie lietuvių kalboje neįprasto naujažodžio reikšmę. Vertimo atvejų analizėje pateikiami originalūs, netaisyti respondentų atsakymai.

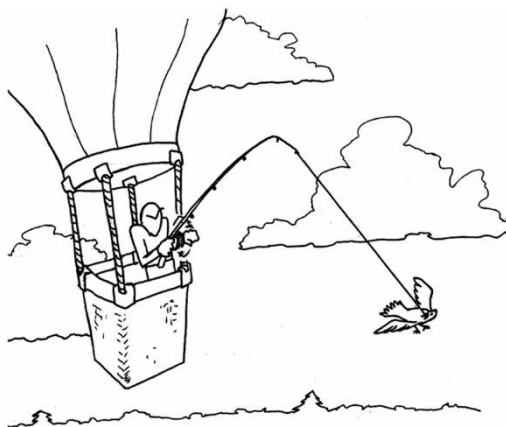
Antrąją tyrimo dalį sudaro psicholingvistinis eksperimentas. Atliekant eksperimentą taikyti šie metodai: anketinė apklausa (respondentams apklausti) ir kiekybinė analizė (gautiems rezultatams apskaičiuoti, palyginti ir apibendrinti). Tyrimui įgyvendinti ir dalyviams apklausti naudotą anketą sudarė: dvi atvirų atsakymų formos užduotys (viena divergentinio mąstymo užduotis ir viena žodžių darybos užduotis). Šiuo eksperimentu buvo siekiama užfiksuoti ryšį tarp divergentinio mąstymo potencialo ir žodžių darybos tendencijų remiantis Körtvélyessy ir kt. (2022) teiginiu, kad **kūrybinis žmogaus mąstymo potencialas tiesiogiai susijęs su kalbos struktūra ir vartoseną** ir taikant šių mokslininkų tyrime naudotus divergentinio mąstymo ir žodžių darybos tyrimo metodus.

Prieš pradėdant pildyti apklausą, respondentai žodžiu ir raštu buvo supažindinti su tyrimo tikslu. Apklausoje buvo nurodyta, kad tyrimas atliekamas siekiant išsiaiškinti, kaip kūrybiškai mąsto žmonės, kaip supranta, atpažįsta ir vertina kūrybiškumą ir jo poreikį kurti bei vartoti neįprastus žodžius viešojoje kalboje. Tyrimo aprašyme dalyviai buvo paskatinti stengtis būti kūrybiškais. Pavyzdžiui, dalis aprašymo buvo tokia: „Šiuo tyrimu siekiama išsiaiškinti, kaip žmonės mąsto kūrybiškai, kaip sugalvoja originalių, novatoriškų idėjų, ir kaip jie patys suvokia, atpažįsta kūrybiškumą bei vertina jo poreikį viešojoje kalboje“. Pateikiant divergentinio mąstymo ir žodžių darybos užduotį, buvo nuspręsta į užduočių aprašymą įtraukti raginimą būti kūrybiškais, nes nustatyta, kad nurodant šią sąlygą, gaunami kūrybiškesni dalyvių rezultatai (Acar, Selcuk ir Park, 2020). Taip pat buvo remiamasi prielaida, kad jei dalyviai nėra supažindinti su tyrimo tikslu ir nesistengia mąstyti kūrybiškai, rezultatai gali būti dviprasmiai, nes žemi kūrybiškumo rezultatai gali būti pasiekti tikrai mažai kūrybiško žmogaus, arba kai dalyvis nesuvokia, kad tyrimas yra apie kūrybiškumą (Silvia et al., 2008). Tyrime naudotos dvi verbalinės kūrybiškumo užduotys: divergentinio mąstymo užduotis – „*Alternatyvaus panaudojimo testas*“ (Guilford, 1967) ir vizualioji Torrance (1966) žodžių darybos užduotis.

I DALIS. Tyrimo dalyvių kūrybiškumo potencialo vertinimui buvo naudojama Guilford (1967) „*Alternatyvaus panaudojimo testo*“ užduotis. Testo metu prašoma per ribotą laiką (2 min) parašyti kuo daugiau paprasto daikto, šiuo atveju **plytos**, panaudojimo būdų. Užduoties instrukcija: „*Įprastai kasdienius daiktus naudojame pagal paskirtį, tačiau dažnai tiems patiems daiktams gali būti taikomi ir alternatyvūs, neįprasti panaudojimo būdai. Pavyzdžiui, laikraštis gali būti naudojamas kaip skrybėlė ar vėduoklė ir t.t. Atlikdami šią užduotį, sugalvokite ir nurodykite kuo daugiau neįprastų, originalių, kūrybiškų plytos panaudojimo būdų. Užduočiai skiriamos 2 minutės*“.

Atlikto testo vertinimas remiasi 2 kriterijais: *gausumo* – kiek daikto panaudojimo būdų sugalvota ir *detalumo* – kaip detaliai aprašomas panaudojimo būdas, ar tik vienu žodžiu, ar, pavyzdžiui, išsamiau nupasakojant, kaip bus panaudojamas daiktas. Originalumo ir lankstumo kriterijų nuspręsta neįtraukti, nes remiantis Körtvélyessy ir kt. (2022) tyrimo rezultatais, šių kriterijų koreliacijos nebuvo statistiškai reikšmingos.

II DALIS. Kūrybiškumui žodžių daryboje įvertinti pasirinkta viena iš Torrance'o (1966) sudaryto „Kūrybinio mąstymo testo“ (angl. *Torrance Test of Creative Thinking* – TTCT) ir Körtvélyessy ir kt. (2022) pritaikyta žodžių darybos užduotis. Dalyviai turėjo pasiūlyti pavadinimą piešinyje pavaizduotam neįprastą veiksmą atliekančiam asmeniui (žr. pav. 1).

1 pav. Žodžių darybos užduoties piešinys

Taigi, vizualiniai dirgikliai ir atviro atsakymo forma, leidžianti laisvai reikštis divergentiniam mąstymui, sudaro panašiausias sąlygas į realios situacijos scenarijų, kai vyksta natūralūs žodžių darybos ir objektų pavadinimo procesai. Tokiu būdu buvo siekiama nustatyti, kaip kūrybinis žmogaus mąstymo potencialas tiesiogiai atsispindi kalbos struktūroje ir vartosenoje.

III DALIS. Taip pat į klausimyną įtraukta ir pirmojoje tyrimo dalyje analizuotų naujadarų kūrybiškumo vertinimo ir respondentų požiūrio į neįprastos darybos žodžių vartojimą viešojoje kalboje apklausa. Tyrimo dalyvių požiūriui į naujadarų vartoseną viešajame diskurse iširti naudota subjektyvaus vertinimo apklausa. Iš pirmoje tyrimo dalyje nagrinėtų darinių buvo atrinkti 3-jų skirtingų sandaros tipų *Naujažodžių duomenyne* užfiksuoti kontaminaciniai dariniai: 1) *radarom* (trumpinama tik pirmo pamatinio žodžio pabaiga) 2) *kurjeristas* (trumpinama tik antro pamatinio žodžio pradžia); 3) *driskuomenė* (trumpinami abu pamatiniai žodžiai); 2) Klausimyno teiginių vertinimui naudojama 5 balų Likert'o skalė: Visiškai nesutinku (1); Nesutinku (2); Nei nesutinku, nei sutinku (3); Sutinku (4); Visiškai sutinku (5). Remiantis dažniausiai kūrybiškumo apibrėžimų mokslinėje literatūroje pasitaikančiais elementais, naujadarų kūrybiškumo vertinimo kriterijais pasirinkta laikyti: **naujumą, originalumą ir tinkamumą.**

2.2. Kūrybiškumo raiška kontaminacinių darinių sandaroje

Šiame skyriuje analizuojami nemorfeminio pobūdžio kontaminacijos darinių atsiradimo būdai ir sandaros tipai. „Lietuvių kalbos naujažodžių duomenyne“ (toliau – ND) ir šiame tyrime naujažodžiais, turinčiais kontaminacinio darinio ypatybę laikomi lietuvių kalbos vartotojų savarankiškai kuriant arba verčiant, iš vieno ar abiejų lietuviškų dėmenų sudaryti naujadarai, ir į lietuvių kalbos vartoseną kaip skoliniai patenkantys anglų kalboje sudaryti kontaminantai, kurie yra adaptuojami pagal lietuvių kalbos gramatinės taisykles ar tik iš dalies fonetiškai sulietuvinami. Šiuo tyrimu siekiama nustatyti, kokie sandaros tipai būdingi ND užfiksuotiems lietuvių kalboje sudarytiems dariniams ir iš anglų kalbos kilusiems skoliniams. Analizuojant ND fiksuotus skolinius aptariami ir internetinėje erdvėje atsitiktinai aptikti, bet į ND dar neįtraukti skoliniai. Šiuo tyrimu siekiama nustatyti kalbos vartotojų kūrybiškumo apraiškas daryboje, kontaminacinių darinių atpažinimo problemą ir vartosenos ypatybes.

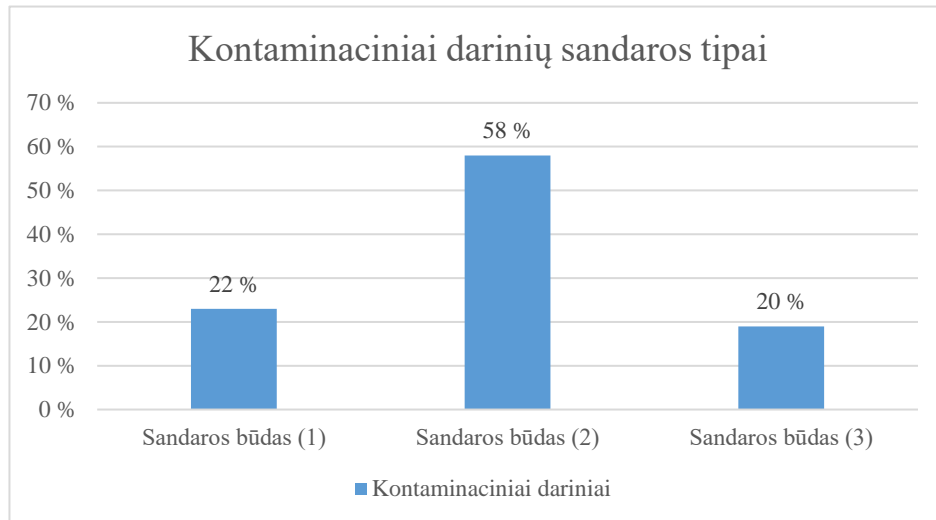
Atliekant tyrimą ND šaltinyje tiriami 2021–2023 metais užfiksuoti kontaminantai, kurių iš viso rasta 68, įskaitant lietuvių kalbos vartotojų sudarytus naujadarus, sudariusius didžiausią tiriamų vienetų dalį (51), skolinius (17). ND duomenimis, kontaminacinių darinių daugėja, žinoma, ne taip žymiai, nes jie vis tiek sudaro tik nedidelę lietuvių kalbos naujadarų dalį, tačiau akivaizdu, kad vartosenoje fiksuojama tokia kalbos vartotojų kūrybiškumo išraiška tik aktyvėja ir daro įtaką kalbos vartosenai.

Kontaminantų daryba dažnai gali būti labai individuali, todėl iš šiame tyrime pastebėta, kad ieškant bendrų požymių vis tiek galima pripažinti, kad kiekvienas darinys yra savitas, nes kiekvienu skirtingu atveju pamatiniai žodžiai praranda skirtingas savo dalis. Pastebėta, kad darantis naują žodį, kitų dviejų žodžių dalys sumaišomos labai įvairiais būdais, visiškai nesilaikant morfemų ribų, todėl pamatinis žodis gali prarasti ne tik priešdėlį, šaknį, priesagą ar galūnę, bet ir, pavyzdžiui, pirmąjį garsą (pirmąją raidę). Taigi, šiame tyrime nagrinėti kontaminantai skirstomi ir analizuojami pagal tris darybos tipus: 1) **trumpinama tik antro pamatinio žodžio pradžia**; 2) **trumpinami abu pamatiniai žodžiai**; 3) **susidaro dviejų žodžių sanklota**. Nustatyta, kad trumpinant tik pirmo pamatinio žodžio pabaigą, 2021–2023 m. kontaminantų nei tarp ND fiksuotų naujadarų, nei tarp skolinių nebuvo aptikta.

Toliau analizuojami kontaminantų sandaros tipai, atsižvelgiant ir į šių žodžių atsiradimo būdus – skolinimosi atvejus ir savo kalboje sudarytus naujadarus, kurie gali būti arba išversti iš originalo kalbos arba sudaryti savarankiškai, sandaroje vartojant tarptautinius arba vien lietuvių kalbos žodžius.

2.2.1. Kontaminacinių darinių sandaros trumpinant abu pamatinius žodžius atvejai

Didžiausia dalis – 58 % (žr. 1 pav.) visų tiriamųjų vienetų sudaryta **trumpinant abu pamatinius žodžius**. Kadangi tiriant kontaminantus buvo atsižvelgiama ir į jų atsiradimo būdus, analizuojant šio sandaros tipo atvejų pasiskirstymą tiriamojoje imtyje, rasti 5 skoliniai: (31 % visų skolinių): *emokratija, pizlis, sindemija, tekstrovertas, -ė, tvindemija*.

2 pav. Kontaminacinių darinių sandaros tipai

Lietuvių kalboje skolinti kontaminaciniai dariniai skiriami pagal jų sandaroje esančių žodžių kilmę, analizuojant ar nors vienas dėmuo yra atpažįstamas kaip lietuvių kalboje esančių skolinių fragmentai. Nagrinėjant 2021–2023 metų laikotarpyje ND užfiksuotus kontaminantus, viso rasta 16 tokių darinių. Vienas svarbiausių aspektų analizuojant ir vartojant skolintus kontaminacinius darinius yra jų atpažinimas ir reikšmės suvokimas. Todėl sandaros analizė gali ne tik padėti atskleisti naujažodžio reikšmę, ypač tais atvejais, kai ji nėra pakankamai akivaizdi, bet ir nustatyti, ar dažniausiai naudojami sandaros būdai sudarant maišinius anglų kalboje daro įtaką ir lietuvių kalboje sudaromiems naujadarams.

1 lentelė. Skolinių sandara trumpinant abu pamatinius žodžius

Naujažodis	Sandara	Apibrėžtis
Tvindemija (angl. <i>twindemy</i>)	<u>twins</u> (liet. <i>dvyniai</i>) + <u>pandemic</u> (liet. <i>pandemija</i>)	Sezoninio gripo epidemijos ir koronaviruso COVID-19 pandemijos sutapimas vienu metu.
Sindemija (angl. <i>syndemic</i>)	<u>synergetic</u> (liet. <i>sinerginis</i> ¹ , <i>sąveikaujantis</i>) + <u>epidemic</u> (liet. <i>epidemija</i>)	Dviejų ar daugiau epidemijų susiliejimas tuo pačiu metu vienoje populiacijoje.
Emokratija (angl. <i>Emocracy</i>)	<i>emokratija</i> (angl. <i>emocracy</i>) = <u>emotions</u> (liet. <i>emocijos</i>) + <u>democracy</u> (liet. <i>demokratija</i>)	Demokratijos rūšis, kur nuomonių įvairovė reiškiamą vadovaujantis ne protu (loginiais argumentais), o emocijomis.
pizlis (angl. <i>pizzly</i>)	<i>polar bear</i> (liet. poliarinė meška) + <u>grizzly</u> (liet. grizlis)	Poliarinės meškos ir grizlio mišrūnas.

¹ ND pateiktame naujadaro kilmės paaiškinime galimai per klaidą pavartotas singerinis: syndemic < synergetic „singerinis, sąveikaujantis“ + epidemic „epidemija“.

Skoliniai sutrumpėjusiomis abiejų pamatinių žodžių galūnėmis, nėra labai darybiškai skaidrūs, tačiau akivaizdu, kad antrasis, ir beveik visais atvejais ilgesnis už pirmąjį pamatinis žodis sandaroje užima svarbesnę vietą, dažniausiai paliekant ilgesnį jo fragmentą. Tokiu būdu, galimai siekiama, kad naujažodis arba bent vienas iš pamatinių žodžių būtų atpažįstamesnis, tačiau atsižvelgiant į tai, kad darinys sudarytas iš vieno ar abiejų skolintų žodžių, dažniausiai vis tiek reikalingas kontekstas arba reikšmės paaiškinimas.

Tarptautiniai žodžiai *pandemija* ar *epidemija*, lyginant su darinių sandaroje esančiais anglų kalbos žodžiais, yra gana įprasti lietuvių kalboje, o nuo pat COVID-19 proveržio pradžios, tapo dar populiariesni ir itin dažnai vartojami, todėl ir 2021-2023 metų kontaminacinių darinių sandaroje šie žodžiai galima sakyti sufleruoja apie koronaviruso ar kokio nors kito viruso kontekstą, pavyzdžiui, *tvindemija* (angl. *twindemic*) – „sezoninio gripo epidemijos ir koronaviruso COVID-19 pandemijos sutapimas vienu metu“. Tačiau šiuo atveju problemų kelia dūrinyje pirmuoju sandu pavartotas žodis. Remiantis ND duomenimis, sandūroje dalyvauja žodis *-twins*, todėl kalbant apie reikšmės skaidrumą, vartojant anglišką variantą, sandaros dalies *twin* reikšmė lengviau nuspėjama, žinoma tai priklauso nuo kalbos, iš kurios skolinamasi mokėjimo, tačiau lietuvių kalboje adaptuojant šį žodį atsisakoma angliškos, lietuvių kalboje neegzistuojančios raidės *-w*, todėl gautas fragmentas *-tvin* tampa visai neskaidrus ir sunkiai suprantamas. Lietuvių kalbos vartosenoje, tekstų autoriai įvairiais būdais pateikia bei skirtingomis gramatinėmis formomis vartoja šį naujadarą tiek verstiniuose, tiek lietuviškuose tekstuose:

2 lentelė. Skolinio *tvindemija* / *twindemija* vartosenos pavyzdžiai

„– Šaltuoju metų laiku plintant ir COVID-19, ir gripo virusams šiemet galima susidurti ne su pandemija, o su tvindemija“ (kauno.diena.lt, 2021).
„Europa, kurią pastaraisiais mėnesiais apėmė dar viena koronaviruso banga, kurią ši kartą sukėlė omikrono padermė, dabar yra ant „twindemijos“ slenksčio – kartu didėja sergamumas Covid-19 ir daugėja atvejų gripo infekcija“ (covid.lt, 2022).
„Gripo sugrįžimas: ES gresia užsitęsusi „twindemija“. Šią žiemą gripas grįžo į Europą greičiau nei tikėtasi po to, kai praėjusiais metais beveik išnyko, o tai kelia susirūpinimą dėl užsitęsios COVID-19 „twindemijos“, kai kyla abejonių dėl vakcinų nuo gripo veiksmingumo“ (lt.eureporter.co, 2022).
„Ar labai tikėtina tokio „dvigubo smūgio“ arba, kaip vadina Vakaruose, „twindemijos“ tikimybė ir kaip to būtų galima apsisaugoti?“ (delfi.lt, 2021).

Iš pateiktų vartosenos pavyzdžių (žr. 2 lentelę) matyti, kad tekstų autoriai ne visada renkasi šalia pateikti naujadaro kilmės ar reikšmės paaiškinimą, dažniausiai naujadarą pateikia rašydami tarp kabučių. Vartosenoje pasitaiko abiejų gramatinių formų variantų, vartojama tiek anglų kalbos forma, paliekant *twindemic* + lietuviškoji galūnė *-ija*, tiek ir pilnai adaptuota forma. Tačiau pasitaiko ir nenuoseklumo, kuomet tame pačiame tekste, galimai verčiant, vartojamos dvi skirtingos gramatinės formos. Taip pat aptinkama atvejų, kuomet nors ir nepateikiamas išsamesnis sandaros paaiškinimas, bet įterpiamas lietuviškas žodžių junginys gripo epidemijos ir koronaviruso pandemijos sutapimui apibūdinti, pavyzdžiui, „*dvigubas smūgis*“. Taip suteikiant dar daugiau ekspresyvumo ir teksto paveikumo. Panašios darybos ir reikšmės skaidrumo problemos atvejis matomas ir naujažodyje *sindemija* (angl. *syndemic*). Jis ND apibrėžiamas kaip dviejų ar daugiau epidemijų susilieėjimas tuo pačiu metu vienoje populiacijoje, taigi, reikšmė jis gana panašus į jau aptartą *tvindemija* atvejį, o tai rodo kalbos vartotojų kūrybiškumo išgalias, gebant rasti ir pritaikyti reikiamus žodžius kiekvienai situacijai. Panašiai skaidrus ir sandaroje lengvai atpažįstamas antrasis pamatinis žodis yra ir

naujažodyje *emokratija* (angl. emocracy) – demokratijos rūšis, kur nuomonių įvairovė reiškia vadovaujantis ne protu (loginiais argumentais), o emocijomis. Taigi, galima pastebėti, kad antrasis pamatinis žodis, ypač jei jis yra tarptautinis, net jei ir trumpinamas, bet padeda nuspėti naujadaro reikšmę.

Kiek kitoks variantas – *pizlis* (angl. *pizzly*). Žaismingai skambantis naujadaras savo skambesiu gali labiau priminti juokaujamojo atspalvio žodį, nors taip naujai pavadintas neįprastas poliarinės meškos ir grizlio mišrūnas. Nors tiek žodžio *sinerginis* likusio fragmento *-sin*, tiek iš žodžio *emocijos* likusios pradžios *-emo* ar raidės *-p* naujažodyje *pizlis* reikšmės taip pat sunkiai arba visai neįspėjamos, svarbu pabrėžti, kad kiekvienas iš šių darinių yra vartojami tam tikrame kontekste, o ne kaip pavieniai žodžiai, todėl akivaizdu, kad dažniausiai kontaminacinės darybos kūrybiškumo ir neįprastumo aspektai atsiskleidžia tik žinant jo darybos kontekstą ir autoriaus motyvus.

Tokios pačios sandaros tipui (**trumpinami abu pamatiniai žodžiai**) priklauso 35 (51 %) ND aptikti naujadarai, kurių **vienas pamatinis žodis yra tarptautinis, o kitas savas** (*Armonautas, autostogos, cinamondelė, coliūgas, ornitostogos, šūdevras, šunauguracija, tofėtis, vyrpresija, žmonobilis, knygionas, memuzė, morkestas, putinapės, putlaižiavimas, smaližiamobilis, sportostogos, bankiplėša, kavykla, kremlitė, Pop-iniasklaida, rusketbolas, stabilas, -ė, Tiltanikas*) **arba abu tarptautiniai orkupantas, vakcinoljė, genocizas, archigrimas, vaginalu**. Daug rečiau sandaroje dalyvauja **abu savi** žodžiai (*várškepas, šlamštraštė, driskuomenė, kačiulis, katinoilsis, mamokalbis*. Be to, šioje tiriamų naujadarų grupėje pastebima, kad vis dėlto, kai kurie naujadarai, nors ir įgavę lietuvišką formą, ištikrųjų yra išversti iš anglų kalbos, o ne savarankiškai sukurti lietuvių kalbos vartotojų. Vertimo faktą liudija anglų kalboje aptinkami originalūs kontaminantų variantai.

Kontaminaciniai dariniai, priklausomai nuo vertėjo, gali būti verčiami padėmeniui arba sukeičiant dėmenis vietomis, jei tai reikalinga derinant žodį pagal lietuvių kalbos dėsnius. Vertinius atskirti nuo lietuviškųjų maišinių taip pat gana sudėtinga, nes jie gali atrodyti kaip pasidaryti lietuvių kalboje. Kaip ir dauguma atvejų, čia taip pat būtinas arba kontekstas, kuriame sudarytas naujadaras yra vartojamas, arba kai yra žinoma, kad tekstas yra verstinis. Pavyzdžiui, *šunauguracija* = *šuo* (šuns) + *inauguracija*; (plg. anglų k. *dogauguration* = *dog* + *inauguration*). Atsižvelgiant į situaciją, kuriai ir buvo sukurtas šis naujadaras, akivaizdu, kad tai yra vertinys, nes *šunauguracija*, kaip ND apibrėžtyje nurodyta, yra viešas naujojo Jungtinių Amerikos Valstijų prezidento Joe Biden'o, besiruošiančio inauguracijai, šuns pristatymas. Dar du vertiniai, sutampančiais antraisiais pamatiniais žodžiais, žyminčiais, kad kontaminacijoje, šiuo atveju anglų kalboje, (lietuvių kalboje tik išsiverčiant) taip pat analogiškai kuriami dariniai: *autoholidays* (liet. *autostogos* = *automobilis* + *atostogos*) – *atostogos* keliaujant automobiliu, arba *orniholidays* (liet. *ornitostogos* = *ornitologas* + *atostogos*) – *atostogos*, per kurias gamtoje stebimi paukščiai, tikėtina kad atsirado nuo jau seniau vartojamo *worlday* (angl. *work* + *holiday*), kurio vertinys dar 2011 m. lietuvių kalboje fiksuotas kaip *darbostogos*. Pastebima, kad lietuvių kalbos vartotojai jaučia anglų kalbos tekstuose vartojamų kontaminantų ar kitokių neįprastų žodžių poveikimą, todėl kartais ne tik kad verčia ir pritaiko juos savo kalboje, bet ieško ir kuo kūrybiškesnių vertimo variantų, o naujadaras *šlamštraštė* netgi rodo, kad tik išversti į lietuvių kalbą tradicinės žodžių darybos anglų kalbos žodžiai tampa kontaminantais, pavyzdžiui angliškas sudurtinis žodis *clickbait* = *click* (liet. pelės paspaudimas, spustelėjimas) + *bait* (masalas; vilionė), pavadinantis dėmesį atkreipiančią antraštę, raginančią spustelėti nuorodą į straipsnį, paveikslėlį ar vaizdo įrašą.

Tie kontaminantai, kurie nėra verčiami, vadinasi neturi atitikmenų anglų kalboje, remiantis pačių lietuvių kalbos vartotojų naujadarų sukūrimo faktą liudijančiu lietuvišku kontekstu, jie gali būti sudaromi sumaišant skirtingos kilmės žodžius, tokiu būdu gaunant kontaminacinius hibridus. Pavyzdžiui, karo Ukrainoje poveikumas ir įvykių aktualumas Lietuvoje atsispindi ir viešojoje vartosenoje: *orkupantas* = orkas (angl. *orc*) + okupantas, įkvėptas anglų kalboje, ypač, fantastiniuose filmuose vartojamos žargonybės, apibūdinančios monstrą, ir pritaikytas pavadinti demoralizuotą žiaurų kareivį iš okupacinės Rusijos kariuomenės kare Ukrainoje 2022 m.; *putinapės* = Putinas (pavardė) + kanapės (narkotikas) – Rusijos Federacijos diktatoriaus Vladimiro Putino režimo skleidžiamas psichologinis kvaišalas; *putlaižiavimas* = Putinas (pavardė) + padlaižiavimas, *smaližiamobilis* = smaližius + automobilis – Ukrainiečių vaikams saldžias dovanas vežiojantis automobilis, *kremlitutė* = Kremlius + eglutė – 2022 m. Vilniaus Kalėdų eglutė, primenanti Maskvos Kremlį; *rusketbolas* = rusas + *basket* + (bolas) (anglų k. basketball „krepšinis“) – Rusijos karo prieš Ukrainą veiksmai su užuomina į nevienareikšmišką kai kurių Europos lyderių retoriką dėl karo rezultatų (palikti Rusiją nugalėtą, o ne sutriuškintą). Panašu, kad priešiškas lietuvių požiūris į Rusijos nešamą ideologiją ir vykdomus karo veiksmus kalboje tampa stimulu kūrybiškai pašiepti, ironizuoti, sumenkinti. Tai taip pat būdinga ir viešojoje erdvėje aptariant Lietuvos politikos aktualijas. Pasitaiko atvejų, kuomet kuriant kontaminantą pasitelkiamos ir žargonybės, kurios jau ir taip, kaip savarankiški kalbos elementai, gali būti sunkiai suprantamos, o naujadaro *genocizas* sandaroje žodis *genocidas* sumaišomas su fonetiškai panašia žargonybe *ciza* (žarg. „cigaretė“), todėl be konteksto tai gali atrodyti kaip rašybos arba kalbėjimo klaida. Šio naujadaro motyvas yra griežta rūkymo apribojimų (draudimo rūkyti balkonuose, cigarečių brangimo ir pan.) politika, kurią būtent taip įvardijo A. Tapinas „Laisvės TV“ laidoje. Daugumoje kitų atvejų taip pat jaučiamas stilistinis atspalvis, skatinantis autoriaus kūrybiškumo išgalių demonstravimą, tačiau tuo pačiu lemiantis kontaminacinio darinio nenuspėjamumą. Pavyzdžiui, nors ir pamatinius žodžius atpažinti nėra taip sudėtinga, kai kurie ekspresiniai atspalviai, ypač juokaujamas, vis tiek trukdo nuspėti galimus vartosenos motyvus, pavyzdžiui, *vakcinoljė* = vakcina + someljė, tačiau kuo vynininkystės profesionalas, padedantis išsirinkti vyną, gali būti susijęs su vakcinomis, nėra paprasta įsivaizduoti. Taip laidoje „Dviračio žinios“ buvo šmaikštaujama apie galimą patarėjo vakcinacijos klausimais profesiją. Arba „Facebook“ socialinėje erdvėje išplitusiame vyro juokelyje apie internetinius juokaujamuosius paveikslėlius su tekstu, vadinamus *memais*, prireikė pavadinti kitą moterį, kuri supranta memus, nes esą dabartinė žmona jų nesupranta, todėl taip sukurtas naujadaras *memužė* – memas + meilužė. Čia svarbu pabrėžti konteksto svarbą, nes juokaujantieji naujadarai gali būti pritaikomi netikėčiausiose situacijose. Kito šmaikštaus naujadaro radimasis rodo, kaip kūrybiškai kalbos vartotojai susieja vizualinius naujo reiškinio požymius ir geba atrasti ir pritaikyti jau esamus objektus tam reiškiniui pavadinti, pavyzdžiui, *Tiltanikas* = tiltas + „Titanikas“ (1912 m. nuskendusio transatlantinio keleivinio laivo pavadinimas). Nuvirtęs, pasviręs ir pusiau į orą iškilęs Alfonso Meškinio (Kleboniškių) tiltas, kalbos vartotojams priminė skęstantį „Titaniką“, todėl socialinėje erdvėje ši konstrukcija greitai buvo praminta *Tiltaniku*.

Hibridiniai dariniai šiame tyrime dažnai atspindi naują reiškinį, atsiradusį kaip dviejų kitų reiškinų hibridą, pavyzdžiui, sojų varškė naudojama varškėčiams. Tai jau laikoma neįprastu ir nauju duetu, todėl šalies būdu trumpai pavadinamas *tofėčiu* = *tofu* (japonų k. *tofu*, anglų k. perraša *tofu*) + *varškėtis*. Tofu – nekaitomas skolinys, kuris iki 2013 m. buvo laikomas neteiktina svetimybe, vėliau nuspręsta jį laikyti tarptautiniu žodžiu, todėl šiame kontaminaciniame darinyje puikiai atlieka

naujumo efekto funkciją. Panašiai ir patobulintas, lietuviškasis pesto padažo variantas – *morkestas* = morka + pestas (it. *pesto*) arba ironiškasis naujadaras *kavykla* = kavinė + valgykla – pašiepiantis Kauno, kaip Europos kultūros sostinės, viešąsias maitinimo įstaigas, kuriose trunkiai groja muzika. Pastebėta, kad daugiausiai tokių darinių yra pavieniai, ir dažniausiai vartojami socialiniuose tinkluose arba tinklaraščiuose. Dar vienas naujadaras puikiai reprezentuoja, kokia neįprasta ir nenusėjama gali būti kontaminacija – *coliūgas* = cukinija + moliūgas, išskirtinai neįprastas tuo, kad iš pirmojo pamatinio žodžio suliejant liko tik pirmasis garsas (ar pirmoji raidė), todėl atpažinti, kad taip įvardijamas cukinijos ir moliūgo hibridas gana sudėtinga.

Nenuostabu, kad tokie vaizdingi dariniai gali būti kuriami ir reklamos tikslais, pavyzdžiui, „Biržų duonos” reklamoje pavartotas naujadaras *cinamondelė* = cinamonas + bandelė – „*Cinamondelė it saldutėlis bokštas, į kuri įsilipus visa ima atrodyti pasakiškai gražu. Kviečiame pasigėrėti sausio naujiena ir pasidalinti įspūdžiais komentaruose!*“.

Naujadarų, kurių abu pamatiniai žodžiai yra lietuviški, pasitaikė taip pat labai įvairių, todėl nors ir naujadarą sudaro abu lietuviški žodžiai, be konteksto pagalbos čia taip pat sunku išsiversti, todėl įdomu paanalizuoti jų radimosi priežastis.

3 lentelė. Naujadarai iš lietuviškų žodžių

Naujadaras	Sandara	Apibrėžtis
driskuomenė	Driskius + kariuomenė	vargana apdriskusi kariuomenė
várškepas	Varškė + apkepas	Varškės apkepas
mamokalbis	Mama + pokalbis	Mamų pokalbis, pašnekesys.
kačiulis, -ė	katė + bičiulis	Kas su kitais bičiuliaujasi siejamas kačių ir jų reikalų. (juokaujamas)
katinoilsis	Katinas + poilsis	Katiniškas poilsis (juokauj.)

Gana klaidinantis naujadaras – *driskuomenė*, iš pirmo žvilgsnio, remiantis likusia vieno iš pamatinių žodžių dalimi *-uomenė* gali būti siejama su vargana, apdriskusia visuomene, tačiau atsižvelgus į kontekstą, antrasis pamatinis žodis visai ne visuomenė – čia naujadarą autorius ironiškai pavadina Ukrainoje kariaujančią Rusijos kariuomenę, todėl analizuojant tokio tipo naujadarų sandarą be vartosenos konteksto būtų galima tik spėti koks pamatinis žodis vartojamas bei koks yra šio naujadarą atsiradimo motyvas. Kitų šiai grupei priskirtų naujadarų pamatiniai žodžiai paprasčiau atskiriami, pavyzdžiui, *várškepas* = varškė + apkepas, *mamokalbis* = mama + pokalbis, *kačiulis* = katinas + bičiulis, *katinoilsis* = katinas + poilsis.

2.2.2. Kontaminacinių darinių sandaros trumpinant tik antro pamatinio žodžio pradžią atvejai

Analizuojant naujažodžius nustatyta, kad trumpinant tik antro pamatinio žodžio pradžią visi kontaminantai sudaro 22 % (žr. 1 pav.). Tokių **skolinių** aptikta 7 (apie 43 % visų skolinių): *ABBAtaras*, *bookstagramas* (*bukstagramas*), *mansplainingas*, *deltakronas*, *flurona*, *hipersticija*, *Zvastika*. Jų vienas arba abu dėmenys yra net neverčiami.

4 lentelė. Skolinių sandara trumpinant tik antro pamatinio žodžio pradžią

Naujažodis	Sandara	Reikšmė
1. ABBAtaras	ABBA + avataras	Skaitmeninė legendinės švedų muzikos grupės „ABBA“ nario versija.
2. Bookstagramas / bukstagramas (angl. <i>bookstagram</i>)	Angl. <i>book</i>) + angl. <i>Instagram</i> + (liet. -as)	Socialinio tinklo „Instagram“ (instagramo) dalis, skirta knygų mėgėjų bendruomenei.
3. Deltakronas (angl. <i>deltakron</i>)	<i>delta</i> + <i>omikron</i>	Sudėtinė COVID-19 infekcija, kurią sukelia koronaviruso delta ir omikron atmainos.
4. Flurona	<i>flu</i> + <i>corona</i>	Gripo ir koronaviruso sukeltos COVID-19 ligos derinys
5. Hipersticija (angl. <i>hyperstition</i>)	<i>hyper-</i> + <i>superstition</i> (liet. prietaras, prietaringumas)	Idėja, kuri perimama į kultūrinę terpę ir ilgainiui tampa tikrove.
6. Mansplainingas (angl. <i>mansplaining</i>)	<i>man</i> (liet. vyras) + <i>explaining</i> (liet. aiškinimas)	Savimi per daug pasitikinčio vyro komentaras ar pamokslavimas moteriai, kartu parodant savo pranašumą prieš ją.
7. Zvastika (angl. <i>zwastika</i>)	<i>Z</i> + <i>svastika</i> (angl. swastika)	Z raidė, tapusi Rusijos agresijos Ukrainoje simboliu – fašistinės Vokietijos simbolio perdirbinys.

Išanalizavus lentelėje pateiktų skolinių *ABBA*taras, *bookstagramas*, *deltakronas* ir *flurona* sandarą matyti, kad visais atvejais pirmasis pamatinis žodis sandaroje išlieka nepakitęs. Adaptuojant skolinius pagal lietuvių kalbos gramatines taisykles, jie *sugramatinami pridėdant atitinkamos daiktavardžių giminės galūnę*. Akivaizdu, kad pritaikant lietuvių kalbos vartosenai, naujažodžiai lyg ir įgauna labiau atpažįstamą, artimesnę lietuvių kalbai formą, tačiau anglų kalbos įtaka ir kontekstas užima kone svarbiausią vietą, siekiant suprasti naujadaro reikšmę. Iš analizuojamų skolinių galima matyti, kad jie dažniausiai kuriami iš poreikio kūrybiškai, ekspresyviai, atkreipiant visuomenės dėmesį pavadinti tuo metu vykstančius plataus masto reiškinius ar kažką, kas aktualu plačiajai auditorijai, todėl jų prireikia ir lietuvių kalbos vartotojams, siekiant neatsilikti nuo aktualijų ar norint tiesiog vartosenoje pritaikyti tai, kas jau sukurta. Vien jau naujažodžių radimosi motyvai gali būti koks nors kūrybiškas veiksmas, pavyzdžiui, naujausių technologijų pagalba legendinės švedų grupės ABBA sugrįžimas virtualiųjų avatarų pavidalu akivaizdžiai rodo, kad tai kažkas naujo ir dar neįprasto, todėl šiam reiškiniui pavadinti pasirinktas grupės pavadinimo ir tarptautinio žodžio avataras suliejimas. Nors ir sudarytas anglų kalboje, tačiau bendrų žinių arba konteksto pagalba tikrai nesunkiai atpažįstamas ir suprantamas. Pavyzdžiui, socialinio tinklo „Instagram“ pavadinimas šiandien taip pat jau gerai atpažįstamas, ypač tarp aktyvių socialinių tinklų vartotojų, tačiau anglų kalbos žodis *book* (liet. knyga) jau reikalauja skolinančios kalbos žinių, tačiau koks nors lietuviško atitikmens lietuvių kalbos vartotojai, ypač tinklaraštininkai, kurie daugiausiai ir rašo šia tema, dar neskuba.

Pastebėta, kad trumpinant antrąjį pamatinį žodį atsiranda ir papildomų, dar labiau neįprastų sandaros aspektų, pavyzdžiui, sudarant naujadarą *mansplaining*, raidė *-x* pakeičiama į *-s*, siekiant išvengti sudėtingos garsų sekos –priebalsė *-n* + dvibalsis *-ex* bei jį tariant fonetiškai susidarančios priebalsės

-s ir toliau sekančių priebalsių + *-p* + *-l* kombinacija (**manex(s)plaining**), nėra įprasta anglų kalboje, todėl apsunkintų žodžio tarimą. Tai tik įrodo, kad tokia žodžių daryba yra sąmoninga, apgalvota, o ne atsitiktinis veiksmas ar kalbėjimo klaida, kadangi tą liudija ne tik tarimas, bet ir rašytinė žodžio forma. Dar vienas įdomus atvejis rodo, kad pasitelkiant kontaminaciją, žodį galima sudaryti ir iš tuo metu aktualių, kokią nors realiją atspindinčių simbolių, garsų / raidžių. Pavyzdžiui, *Zvastika* – gerai žinomo, karyboje ir politikoje vartojamo žodžio fašistinės Vokietijos simboliui įvardyti (*svastika*), šiuo atveju, pirmasis garsas yra keičiamas visai kitu, tiksliau nauju, Rusijos agresijos Ukrainoje tapusiu simboliu *Z* ir sukuriama nauja forma. Apskritai, Rusijos ir Ukrainos dar nuo 2014 m. prasidėjusių karo veiksmų poveikis kalbos pildymuisi niekinamaisiais naujadarais gana aktyvus, o 2022 m. vasario 24 d. prasidėję įvykiai tik paskatino kalbos vartotojus prisiminti seniau sukurtus arba kurti naujus darinius, o ir tam tikrų tendencijų galima išvelgti. Pavyzdžiui, 2014 m. į ND įtrauktas ir nuo 2022 m. dar aktyviau pradėtas vartoti Rusijos karių ar kitus prieš Ukrainą veikiančius asmenis pašiepiantis naujadaras *rašistas*, -ė „Rusijos fašistas“ (anglų k. *rascist* < *Russia* (liet. Rusija) (*Russian* „rusų“) + *fascist* (liet. fašistas)), siejantis juos su fašistine santvarka ir ideologija, panašu, kad galėjo turėti įtakos ir *zvastikos* atsiradimui. Todėl ir čia galima išvelgti ne tik apgalvotą darybą, bet ir kuriamus sąmoningus ryšius, išlaikomas semantines sąsajas ir tęstinumą.

Taigi, tais atvejais, kai pirmasis pamatinis žodis išlieka nesutrumpintas, įspėti jo reikšmę ar bent jau jį sudarančius žodžius kiek paprasčiau, tačiau pasitaiko atvejų, kuomet pamatiniu žodžiu gali būti laikoma tik raidė (simbolis), kuri pagal sandaros tipo taisyklės nėra trumpinama ir laikoma vienu, savarankišku „žodžiu“, bet akivaizdu, kad kuo daugiau naujažodis vartojamas viešojoje kalboje, tuo labiau tampa atpažįstamas, nes kontekstas gali paliudyti naujažodžio sandaros priežastis, ir padėti suvokti reikšmę.

Svarbu aptarti ir tai, kad tyrinėjant skolinius, galima matyti, jog vienais atvejais, skolinti anglų kalbos kontaminaciniai dariniai vartosenoje skiriasi savo gramatine forma. Vieni, šiuo atveju į ND įtraukti skoliniai yra adaptuoti, pavyzdžiui, pridėdant lietuvišką galūnę (žr. 5 lentelę). Tokiais atvejais, anglų kalboje sudarytam *deltakron* suteikiama lietuviška vyriška galūnė *-as* ir lietuvių kalbos vartosenoje fiksuojama adaptuota *deltakronas* forma. Kitais atvejais, adaptuojamas vienas arba abu pamatiniai žodžiai ir sukuriamas naujos formos variantas, pavyzdžiui, maišinio *bookstagram* ND pateikiamos dvi formos: *bookstagramas*, paliekant anglišką žodį *book*, bet adaptuojant antrojo pamatinio žodžio galūnę, ir *bukstagramas*, ne verčiant į lietuvių kalbą, o fonetiškai pakeičiant žodžio *book* formą. Pirmuoju variantu išlaikoma pirminė skolinio forma, tačiau antruoju variantu kūrybiškai pateikiama nauja, adaptuota. Tačiau renkantis kuris formos variantas galėtų būti labiau priimtinas, šiuo atveju svarbu atsižvelgti į šio darinio reikšmės skaidrumą. Pirmasis darinys, akivaizdžiai savo forma rodo esantis skolinys, o ir jo reikšmės suvokimas priklauso nuo to, kiek kalbos vartotojas žino kalbą, iš kurios skolinamasi, šiuo atveju – anglų kalbą. Tačiau kalbant apie antrąjį variantą, net ir gerai mokančiam anglų kalbą nebūtinai pakaktų šių žinių, siekiant suprasti, kas yra *bukstagramas*, todėl galima teigti, kad toks adaptavimas tik dar labiau darinį daro nenuspėjamą, bet iš kitos pusės žvelgiant, tokia ir yra okazinių darinių ypatybė. Taigi, tokiais ir panašiais atvejais reikalingas kontekstas.

Kitais atvejais, kai kurie skolinti anglų kalbos kontaminantai visai neadaptuojami. Tokių darinių, dar nefiksuotų ND, buvo rasta ir internetinėje lietuvių kalbos viešojoje vartosenoje. Būtent šių rastų

skolinių didžioji dalis lietuvių kalbos tekstuose neadaptuoti, o ir ne visais atvejais paaiškinama jų kilmė arba reikšmė.

5 lentelė. Neadaptuoti anglų kalbos skoliniai ir jų vartosenos pavyzdžiai

Naujadaras	Vartosenos pavyzdys
1. Bidenomics = Biden + economics	Pagrindinis „Bidenomics“ tikslas yra neleisti Kinijai dominuoti pagrindinėse pramonės šakose: Amerika nėra strategiškai suinteresuota pritraukti Europos investicijų (bukimevieniingi.lt, 2022)
2. Bromance = Brother + romance	Nors jie savo santykius apibūdino kaip „bromance“, abu teksasiečiai aktorai gali turėti dar gilesnį ryšį – jie iš tikrųjų gali būti broliai (kaunozinios.lt, 2023).
3. Nexit = Netherlands + exit	Tą pavasarį Nyderlanduose artėjant rinkimams pirmavo keista šukuosena dėmesį traukęs „Nexit“ šalininkas Geertas Wildersas (delfi.lt, 2021).
4. Deepfake = deep learning + fake	Pasaulyje įsigali nauja apgaulės ir klastočių kūrimo forma – giliosios klastotės (angl. deepfake). Pasak ekspertų, tokios klastotės jau yra kuriamos ir jų mastai tik didės. Kaip kuriamos „deepfake“ klastotės ir kaip jas atpažinti, pranešime spaudai aiškina „Baltic Amadeus“ Informacijos saugumo architektas Tomas Stamulis (15min.lt, 2022).

Iš internetinėje vartosenoje rastų skolinių adaptuoti tik *crossfit* = *cross* + *fitness*, jis lietuvių kalbos vartosenoje įgavęs formą *krosfitas* (kryžminė treniruotė) ir *Trussonomics* (liet. *Trasonomika*) = *Truss* (Liz Tras – Jungtinės Karalystės Parlamento narė) + *economics* (liet. *ekonomika*).

Pastebėta, kad tam tikrais atvejais versti kontaminacinius darinius sudarant juos iš lietuviškų žodžių ir sukuriant savo kalboje priimtinais atitinkamais maišiniais ne visada įmanoma, dėl to, kad tokiu atveju jų reikšmė taptų sunkiai atpažįstama.

Lietuvių kalbos kontaminaciniai dariniai gali būti atpažįstami tik pagal lietuvišką kontekstą, kuris parodo tokio darinio sudarymo priežastis. Todėl analizuojant maišinius, labai svarbu atsižvelgti, ką būtent įvardija nagrinėjamas darinys, nes kaip jau minėta, dėl tam tikrų sandaros aspektų ne tik reikšmė, bet ir pamatiniai žodžiai gali būti neaiškūs.

Tyrimo metu nustatyta, kad sandaros būdu **trumpinant tik antro pamatinio žodžio pradžią** lietuvių kalboje savarankiškai sudaryti 8 naujadarai: *skiepobusas*, *skiepomobilis*, *binikumas*, *pasobusas*, *pišiausybė*, *ZOOM'bis*, *zoomferencija*, *zoomsimatymas*.

Šiai naujadarų grupei priklausančius naujadarus galima klasifikuoti pagal reikšmę ir atsiradimo motyvus. Pastebėta, kad dauguma naujadarų yra su COVID-19 pandemija susijusių darinių, dar kitaip vadinamų pandemžodžiais – *skiepobusas*, *skiepomobilis*, *pasobusas* (žr. 6 lentelę).

6 lentelė. Naujadarų sandara trumpinant tik antro pamatinio žodžio pradžią

Naujadaras	Sandara	Reikšmė
1. Skiepo busas	<u>skiepai</u> + auto busas	Autobusas, kuriame skiepijama nuo COVID-19.
2. Skiepo mobilis	<u>skiepai</u> + auto mobilis	Automobilis, kuriame skiepijama nuo koronaviruso, tik šiuo atveju skiriasi pamatinis žodis.
3. Binikumas	<i>bi-</i> (lotynų k. bis „dukart“) + <u>unikumas</u> (lotynų k. unicum „vienintelis išlikęs kurios nors rūšies daiktas; didelė retenybė“).	Leidiny, kurio pasaulyje išlikę tik du egzemplioriai.
4. <i>Pasobus</i>	<u>pasas</u> + auto busas	Autobusas, skirtas atsiimti galimybių pasui, įrodančiam pasiskiepijimo nuo koronaviruso arba persirgimo COVID-19 faktą.
5. <i>Pišiausybė</i>	<u>PIŠ</u> (premjerė Ingrida Šimonytė) + <u>vyriausybė</u>	Premjerės Ingridos Šimonytės vadovaujama Vyriausybė (nuo 2020 m. Seimo rinkimų).
6. <i>ZOOM'bis</i>	<u>ZOOM</u> „nuotolinio bendravimo (mokymosi) platforma „Zoom“ + <u>zombis</u> „miręs gyvasis, kuris neturi sielos“.	Nuotoliniu būdu per platformą „Zoom“ pagal nuleistą iš viršaus scenarijų besimokantis mokinys plokščiame pasaulyje, kuriame nėra vietos vaizduotei, jauslams ir sielai.
7. <i>Zoomferencija</i>	<u>ZOOM</u> „nuotolinio bendravimo (mokymosi) platforma + konferencija.	Interneto platformoje „Zoom“ vykstanti nuotolinė konferencija.
8. <i>Zoomsimatymas</i>	<u>ZOOM</u> „nuotolinio bendravimo (mokymosi) platforma + pasimatymas	Interneto platformoje „Zoom“ vykstantis nutolinis pasimatymas.

Viena šios darybos tipo žodžių grupė pasižymi bendru bruožu – į kontaminacinį darinį įterpiamas jungiamasis balsis -o, pavyzdžiui, *skiepo**busas***; *pasobusas*. Tokia daryba panaši į dūriniams iš dviejų daiktavardžių būdingai tradicinei darybai, pavyzdžiui *druskopelkė*, *tautodailė*, *gamtovaizdis*. Analogiškai sudarytas ir *skiepomobilis* tik šiuo atveju skiriasi pamatinis žodis, todėl pastebima analogija rodo, kad šie kontaminantai yra priskiriami prie potencinių darinių. Svarbu pažymėti, kad remiantis ND pateiktomis naujadarų reikšmėmis, kurios nusako sandaroje dalyvaujančius žodžius, nustatyta, jog šių darinių sandaroje antrojo pamatinio žodžio vietą užima tarptautiniai žodžiai, tokie kaip automobilis, autobusas, tačiau mūsų vartosenoje jau įprasti ir nekeliantys naujumo efekto. Pastebimi panašumo su tradicine daryba požymiai rodo, kad kontaminacija taip pat turi tam tikrų dėsnų, pagal kuriuos kuriami nauji dariniai, laikantis analogijos, todėl tvirtai teigti, kad kontaminacija neturi nieko bendra su žodžių daryba būtų neteisinga.

Kitus naujadarus pagal reikšmę siejantis bendras bruožas yra būtent minėtos pandemijos metu atsiradęs ir greitai įprastu reiškiniu virtęs nuotolinis mokymasis ir darbas – *ZOOM'bis*, *zoomferencija*, *zoomsimatymas*. COVID-19 pandemijos laikotarpiu išpopuliarėjęs, šiuo atveju tikrinis daiktavardis, nuotolinio bendravimo platformos pavadinimas *Zoom* aptiktas net trijuose tyrimui atrinktuose naujadaruose: *ZOOM'bis* = „Zoom“ + zombis – miręs gyvasis, kuris neturi sielos. Beje, pirmasis pamatinis žodis beveik sutampa su antrojo pamatinio žodžio pradžia, todėl šiuo atveju jie taip pat lyg vienas kitą užkloja. Kontaminacinio darinio reikšmė lengvai atsiskleidžia ypač tada, kai abu pamatiniai žodžiai semantiškai yra susiję, pavyzdžiui, *zoomferencija* = „Zoom“ + konferencija –

interneto platformoje „Zoom“ vykstanti nuotolinė konferencija; *zoomsimatymas* = „Zoom“ + *pasimatymas* – interneto platformoje „Zoom“ vykstantis nutolinis pasimatymas.

Kitos naujadarų atsiradimo priežastys gali būti įvairūs tuo metu vykstantys visuomenei aktualūs reiškiniai, pavyzdžiui, su šalies politika susijusios aktualijos, kurios ypatingai skatina lietuvių kalbos vartotojų kūrybiškumo atsiskleidimą ir ironiškų pasisakymų kūrybą. Kaip pavyzdys, naujadaras *pišiausybė*, sandaroje turintis iš pažiūros šmaikščiai ir skambiai atrodantį pamatinį žodį, tiksliau trumpinį, kuris žinant jo reikšmę nėra toks ir neįprastas, tačiau sujungus su antruoju pamatiniu žodžiu gaunamas ironiško atspalvio naujadaras. Tai rodo kalbos vartotojų kūrybiškumą, kada randamas būdas ekonomiškai ir tuo pačiu ekspresyviai išreikšti savo emocijas viešojoje vartosenoje. Trumpinys PIŠ, įprastai vartojamas kaip išiktukas pasakyti, kad kažką bedarant gavosi „šnipštas“, menkumui, prastumui nusakyti, šiuo atveju šifruojamas kaip premjerės Ingridos Šimonytės vyriausybė, tuo pačiu jai suteikdamas ironišką atspalvį. Vadinasi, toks kontaminantas tiek darybiškai, tiek fonetiškai yra apgalvotas ir kūrybiškai pritaikytas. Kalbos vartotojai patys rodo kūrybiškos kalbos poreikį ir dėl įvairiausių motyvų ieško būdų naujiems žodžiams kurti, pavyzdžiui, socialiniame tinkle „Facebook“ buvo paskelbtas knygotyros terminų konkursas pavadinti leidinį, kurio likę pasaulyje tik du egzemplioriai. Pasitelkiant lotynų kalbą buvo suporuoti du žodžiai – *bi-* (lot. *bis* „dukart“) + žodis *unikumas*, tarptautinių žodžių žodyne apibrėžiamas kaip „vienintelis išlikęs kurios nors rūšies daiktas; didelė retenybė“.

2.2.3. Kontaminacinių darinių sanklota

Paskutinyasis sandaros požymis, nurodantis, kad kontaminaciniai dariniai gali būti kuriami maišant žodžių junginio narius, kuomet susikloja vienodos pamatinių žodžių dalys ir susidaro vadinama *sanklota*, rodo, kad tai nėra dažnas atvejis, tačiau tiek skoliniuose, tiek lietuvių kalbos naujadarų sandaroje pasitaiko vienodų žodžių dalių. Sanklotos atvejai sudaro 20 % visų analizuotų atvejų (žr. 1 pav.) Iš viso rasta 14 sanklotos atvejų, iš jų **6 skoliniai** (*brexitoriai*, *finfluenceris*, *smarketingas*, *televangelizmas*, *nilijonierius*).

7 lentelė. Skolinių sanklota

Naujadaras	Sandara	Reikšmė
1. Brexitoriai	<i>Brexit</i> (liet. breksitas) + <i>tories</i> „(liet. toriai)“	Didžiosios Britanijos Konservatorių partija (toriai), suaugusi su breksitu ir jo padariniais.
2. Finfluenceris	<i>finance</i> (liet. finansai) + <i>influencer</i> (liet. įtakdarys, nuomonės formuotojas)	Nuomonės formuotojas, išnaudojamas stambių finansų technologijų bendrovių finansinių ir investicinių produktų reklamai.
3. Smarketingas	smarketing < sales „pardavimai“ + marketing „rinkodara“	Pardavimų ir rinkodaros veiklos derinimo būdas.
4. Televangelizmas	<i>television</i> (liet. televizija) + <i>evangelism</i> (liet. evangelizmas)	Religinių televizijos programų išplitimas.
5. Nilijonierius	<i>nill</i> (liet. nulis) + <i>millionaire</i> (liet. milijonierius)	Kas neturi pinigų.
6. tekstrovertas (angl.)	text „tekstas“ + introvert „introvertas“ + extrovert „ekstravertas“	Kas jaučiasi drąsus rašydamas elektronines žinutes, skirtingai nei bendraudamas gyvai.

Dviejų žodžių sanklota susidaro kai pirmo pamatinio žodžio kamieno pabaigos fonemos sutampa su antro pamatinio žodžio pradžios fonemomis. Tokių atvejų tarp tiriamuoju laikotarpiu sudarytų naujadarų nėra daug, tačiau vis tiek svarbu patyrinti, kokioje vietoje atsiranda morfemų trumpinimas ir sanklota. Pavyzdžiui, *breksitoriai* (angl. *Brexit*) = *Brexit* (liet. *breksitas*) + *tories* „(liet. toriai) akivaizdžiai susilieja sutapus pirmojo pamatinio žodžio paskutiniajam ir antrojo pirmajam garsui -t, todėl, vienas iš pasikartojančių yra išmetamas, ir sutampančios fonemos užklodamos viena kitą ekonomiškai sutalpina du pilnus žodžius į vieną naują darinį, kuris kūrybiškai pritaikomas kaip neoficialus Didžiosios Britanijos Konservatorių partijos pavadinimas. Žinoma, anglų kalbos žodis „*tories*“, apibūdinantis žmogų, kuris laikosi politinės torizmo filosofijos, adaptuojant pagal lietuvių kalbos gramatines taisykles gali tiesiog priminti lietuvišką daugiskaitos galūnę, tačiau kaip jau anksčiau minėta, tokiais atvejais itin svarbus kontekstas. Kitais atvejais, nors ir susidaro sanklota, pirmasis pamatinis žodis vis tiek sutrumpėja: *televangelizmas* (angl. *televangelism*) = *television* (liet. *televizija*) + *evangelism* (liet. *evangelizmas*) – religinių televizijos programų išplitimas; *finfluenceris* (angl. *finfluencer*) = *finance* (liet. *finansai*) + *influencer* (liet. įtakdarys, nuomonės formuotojas) – nuomonės formuotojas, išnaudojamas stambių finansų technologijų bendrovių finansinių ir investicinių produktų reklamai; *nilijonierius* (angl. *millionaire*) = *nil* (liet. *nulis*) + *millionaire* (liet. *milijonierius*) – neturintis pinigų. Esminis skirtumas tas, kad pirmuoju atveju (*breksitoriai*), sanklota susidaro pirmojo pamatinio žodžio pabaigoje ir antrojo pradžioje, o likusiuose žodžiuose – pirmojo žodžio pradžioje, todėl sandaroje išryškėja antrasis pamatinis žodis.

Fonemų susiliejimo atveju taip pat buvo rasta ir tarp lietuvių kalboje savarankiškai sudarytų naujadarų, viso jų 8, iš kurių 7 savo sandaroje turi tarptautinių arba kitos kalbos žodžių: *baletorija*, *kiauradiatorius*, *krapestas*, *kurjeristas*, *radarom*, *spatostogos*, *skiepidemija*, ir vienas sudarytas iš lietuviškų žodžių – *atostogenas*.

8 lentelė. Naujadarų fonemų susiliejimo atvejai

Naujadaras	Sandara	Reikšmė
1. atostogenas	Atostog(os) + genas	Genuose užkoduotas atostogų troškimas.
2. baletorija	Balet(as) (it. batletto < lot. ballo — šoku); 1. choreografijos šaka; scenos veikalas, jungiantis šokį, muziką, pantomimą; 2. muz. žanras; didelės apimties instrumentinis muz. kūrinys, grindžiamas šokio ritmais + (ora)torija (it. oratorio < lot. oro — kalbu, meldžiu), vokalinės instrumentinės muzikos žanras; ciklinis didelės apimties muz. kūrinys solistams, dainininkams, chorui ir orkestrui (kai kada ir skaitovams).	Didingumu pasižymintis spektaklis, siejantis baletu ir oratorijos elementus.
3. kiauradiatorius	Kiaura(s) + radiatorius (lot. radio — spinduliuoju): centr. šildymo sistemos prietaisas, sudarytas iš ketinių, plieninių ar keraminių sekcijų su kanalais, kuriais cirkuliuoja karštas vanduo arba garas	Kiauras radiatorius.
4. krapestas / krapesto	Krap(as) + pestas (italų k. pesto „tirštas itališkas padažas“)	Lietuviškas pesto variantas – itališkas užtepas su krapais.
5. kurjeristas	Kurjeris (pranc. courier): pasiuntinys skubiems reikalams + (kar)jeristas	Kurjeris, siekiantis daryti karjerą.
6. radarom	Radar(as) (angl. radar < ra(dio) d(etecting) a(nd) r(anging) — suradimas ir atstumo nustatymas radijo priemonėmis) radiolokatorius + darom	Visuotinė akcija, vykusi Lietuvoje vasario mėn. „Nupirkime Ukrainai radarų!“, per kurią suaukota 14 mln Eur daugiafunkciams taktiniams radarams parūpinti.
7. Spatostogos	Spa + atostogos (angl. Spaholiday)	Atostogos, leidžiamos spa paslaugas teikiančiuose centruose.
8. skiepidemija	Skiepai + epidemija (gr. epidēmia < epi — tarp + dēmos — liaudis), didelis žmonių užkrečiamosios ligos paplitimas	Masinė skiepų paklausa.

Apžvelgus visus darybos būdus, būtent sanklotai būdingas, išskirtinai akivaizdus požymis yra tai, kad pamatiniai žodžiai yra fonetiškai labai panašūs. Todėl galima įžvelgti, kad tokie dariniai skamba kiek įprasčiau, natūraliau, o ir sandų fonetinis panašumas padeda lengviau atpažinti pamatinius žodžius.

Žinoma, dažnu atveju juos panašiais daro būtent susiliejančios vienodos fonemos, kadangi susijungiant suliejamoms vienodos žodžio dalys, nėra jaučiamas atotrūkis tarp sudedamųjų žodžių, naujadaras skamba vientisai, bet tuo pačiu akivaizdžiai atspindi abu sudedamuosius žodžius viename darinyje.

Siekiant išsiaiškinti, ar gali šiuos naujadarus laikyti lietuvių kalboje sukurtais dariniais, svarbu atsižvelgti į jų sandaros motyvus, kuriais ir pažymimos lietuviškojo konteksto situacijos, lėmusios žodžių radimąsi, pavyzdžiui, kūrybiškai reklamoje kelionių agentūros „Novaturas.lt“ sukurta kampanija, pavadinimu *atostogenas*, kompozitorės idėja pavadinti daugiasluoksnį baletu ir oratorijos kūrinį – *baletorija*, nekilnojamojo turto agentūros reklamai sukurtas kiauradiatorius, Beatos Nicholson vasaros hitu pramintas lietuviškasis pesto variantas krapestas, Lietuvoje gerai žinomos tarptautinės siuntų tarnybos „Venipak“ darbdavio įvaizdžio kampanijos žinutei sukurtas skambusis

kurjeristas, ar žurnalistų sugalvotas juokaujamas naujadaras, kaip pasiūlymas valdžiai įvesti skiepidemiją, aiškinamą kaip reiškiny, kai skiepai yra graibstomi savaime, be paskatų.

Gerai žinomo konteksto faktorius viename iš ND fiksuotų naujadarų *radarom* paverčia jį žymiai lengviau atpažįstamu. Pirmiausia sandaroje išryškėja žodis *darom* – Lietuvoje tradiciškai rengiama viešųjų erdvių tvarkymo akcija „Darom!“. Iš esmės, šis naujadaras skamba ekspresyviai, lyg skatindamas kažką daryti, susivienyti. Tačiau kontekstas, tapęs šio naujadaro atsiradimo priežastimi vis dėlto čia užima dar svarbesnę vietą. Nuo 2023 m. sausio 30 d. prasidėjusios dėl karo Ukrainoje paramos organizacijų susivienijimo akcijos, skirtos surinkti lėšoms daugiafunkciniams taktiniams radarams įsigyti, šis naujadaras tapo Ukrainos palaikymo simboliu Lietuvoje, įvairiomis žiniasklaidos priemonėmis platinama žinutė labai greitai ir aktyviai įtraukė šį naujadarą į lietuvių kalbos vartoseną. Taigi, šis atvejis rodo, kad kuo situacija, kuriai kuriami naujadarai yra paveikesnė, aktualesnė tame laikotarpyje, tuo ir kontaminacinis darinys greičiau pasieks visuomenę, bus plačiai vartojamas ir atpažįstamas.

Kitas sanklotos atvejis – *spatostogos* = spa + atostogos. Oksfordo žodyne pateikiami keli žodžio spa kilmės variantai – pirmuoju tvirtinama, kad žodis kilo iš vietovės pavadinimo Belgijoje. Remiantis kita versija teigiama, kad SPA atsirado iš lotyniškos frazės „*sanitas per aqua*“ (liet. sveikata per vandenį). Taigi, akivaizdu, kad skirtingai nei pirmuoju atveju, tai nėra lietuviškas trumpinys, o ir pats naujadaras yra vertinys iš anglų kalbos – *spaholiday*.

Kontaminacija nuo tradicinės žodžių darybos skiriasi savo nemorfologiniu pobūdžiu. Kontaminacinių darinių sandaros analizė parodė, kad ne visada kontaminacija gali būti tik pavienis, atsitiktinis kalbėjimo atvejis, nes tam tikrų fonemų sekos pakeitimas, siekiant patogesnės tarties ir kalbos ekonomiško, pastebimi analogijos atvejai, kai pagal anksčiau sukurtą darinį kuriami nauji, net pildant tas pačias vartosenos sritis, rodo sąmoningos kalbinės veiklos rezultatus. Adaptuojant skolinius susiduriama su reikšmės skaidrumo sumažėjimo problema, kuomet gramatiškai pritaikius žodį pagal lietuvių kalbos taisykles, anglų kalboje vartotas pamatinis žodis tampa neaiškios reikšmės fragmentu arba supanašėja su lietuvių kalbos žodžio dalimis, todėl analizuojant darinių sandarą, jos tipus ir darinių atsiradimo būdus, būtinas kontekstas, kuriame buvo pavartotas skolinys. Jei lietuviškame tekste vartojama gramatiškai neadaptuota skolinio forma, reikšmės suvokimas gali būti gana subjektyvus, nes darinio reikšmės suvokimui reikalingos kalbos, iš kurios skolinamasi žinios. Pastebėta, kad kontaminaciniai dariniai sudaromi siekiant išlaikyti ir pamatinių žodžių atpažįstamumą ir sandaros paprastumą, todėl gali būti taikomi skirtingi sandaros tipai, priklausomai nuo kiekvieno individualaus atvejo. Taip pat svarbu pažymėti, kad plačios kontaminacinių darinių apibrėžtys rodo, kad kontaminacija padeda glaustai ir tuo pačiu ekspresyviai nusakyti daugialypį reiškinių.

2.3. Kūrybiškumo perteikimas verčiant naujažodžius

Kūrybiškumo perteikimo verčiant naujadarus analizei atliktas studentų vertimo tyrimas. Šiuo tyrimu siekiama iširti, kokias vertimo strategijas ir pateikimo būdus renkasi vertėjai, tekste pasitaikant kontaminaciniams dariniams. Tyrimui buvo pasirinkti trys, skirtingų darybos tipų skoliniai: *frenemy* (liet. *draugpriešis*, -ė) = *friend* (liet. draugas) + *enemy* (priešas); *bromance* = *brother* (liet. *brolis*) + *romance* (liet. *romansas*); *bookstagram* (liet. *bookstagramas*) = *book* (liet. *knyga*) + *Instagram* (liet. *instagramas*). Svarbu paminėti, kad *frenemy* ir *bookstagram* jau yra fiksuoti ND ir turi vertimo atitikmenis, šiuo atveju *draugpriešį*, -ę ir sugramatintą – *bukstagramą* arba *bookstagramą*. Skolinys *bromance* į ND neįtrauktas, o vartosenoje, kaip jau aptarta ankstesniame skyriuje (žr. 2.2.2.), kartais įgaunantis sugramatintą lietuvišką formą „*bromansas*“ arba verstiniuose tekstuose visai neadaptuojamas. Sudarant vertimo užduotį buvo pasirinkti trys vertimui iš anglų į lietuvių kalbą pateikti atsitiktinai viešojoje vartosenoje aptikti sakiniai, su pavartotu vienu iš trijų tyrimui pasirinktų kontaminacinių skolinių. Kadangi tyrimu buvo siekiama patyrinti žmogaus, kuriam būdingas kūrybinis potencialas, kitaip nei automatizuotoms vertyklėms, dalyvių buvo paprašyta nesinaudojant mašininio vertimu pateikti jų nuomone tinkamiausią vertimo variantą. Siekiant užtikrinti, kad kiekvienas dalyvis suprastų sakinyje pavartoto naujadaro reikšmę, buvo leista naudotis informaciniais šaltiniais. Taigi, svarbu panagrinti, kaip vertėjai tvarkosi su išvardytų naujažodžių vertimu iš anglų į lietuvių kalbą, kokias vertimo strategijas renkasi ir kokios yra dažniausiai pasitaikančios. Analizuojant studentų vertimą, remiamasi Pedersen'o (2005) pasiūlytomis vertimo strategijomis 1) *oficialusis ekvivalentas* – (jau prigiję žodžiai, dažniausiai pavadinimai, tarptautiniai žodžiai); 2) *išlaikymas*; 3) *konkreticazija* (eksplikacija, informacijos pridėjimas); 4) *tiesioginis vertimas* (pažodinis vertimas); 5) *generalizacija* (konkreto žodžio keitimas bendresniu); 6) *substitucija* (parafrazė); 7) *praleidimas* (realijos pašalinimas iš teksto).

Pirmuoju atveju, siekiant įvertinti, kaip vertėjai lietuviškame tekste pateikia anglų kalboje sudarytą skolinį *frenemy*, vertimo užduotyje buvo pateiktas toks sakiny: “*Turkey is a frenemy of both Israel and the UAE,*” said Moran Zaga, a Haifa University expert on the Gulf. Analizuojant pateikiamus vertimus, pirmiausia buvo atsižvelgta į kalbos ekonomiškumą, todėl pastebėta, kad studentai labiau linkę neutralizuoti neįprasto žodžio ekspresyvumą tekste, rinkdamiesi kuo paprastesnį ir aiškesnį būdą anglų kalboje vartojamam kontaminaciniam dariniui paaiškinti. Didžioji dalis, net 32 (94 proc.) respondentai rinkosi praleisti ir neutralizuoti neįprastą žodį, jį perfrazuodami į kelių žodžių junginius, paprastai paaiškinančius naujažodį ar jo bendrus reikšmės bruožus. Kadangi naujažodis *frenemy* ND apibrėžiamas kaip draugas, kuris kartu yra ir priešininkas, net 18 vertėjų, atsižvelgdami į darybą, ir matydami poreikį perteikti abi savybes, susijungiančias į vieną žodį, dažniausiai rinkosi tokius reikšmės perteikimo variantus, kurie kelių žodžių junginiu nusako, kad tai ir draugas ir priešas vienu metu.

9 lentelė. Dažniausiai pasitaikantys „frenemy“ vertimo variantai

„Frenemy“ vertimo variantas
1. „Turkija yra ir draugas ir priešas vienu metu su Izraeliu ir JAE“, teigia Moran Zaga, Haifos universiteto ekspertė Persijos įlankos reikalais.
2. „Turkija yra Izraelio ir JAE valstybių draugė-priešė “, teigia Haifa universiteto ekspertė Moran Zaga kalbėdama apie Persijos įlanką.
3. „Turkija yra ir Izraelio, ir JAE pusiau priešė, pusiau draugė “, - tigė Haifos universiteto Persijos įlankos ekspertas Moranas Zaga.
4. Turkija yra nei tikras priešas, nei tikras draugas nei Izraeliui, nei JAE, - sakė Haifos universiteto Persijos įlankos ekspertas Moranas Zaga.

Vertinant pagal Pedersen'o (2005) strategijas matyti, kad daugiausiai vertėjų pritaikė generalizacijos strategiją, nes visuose vertimuose yra išlaikyta pagrindinė mintis, naujadaras yra pakeičiamas apibūdinančiais žodžių junginiais: *netikra draugė; nei tikras priešas, nei tikras draugas; ir draugas ir priešas vienu metu; kartu ir draugė ir priešė; draugė ir priešė, draugė-priešė*. Kiti vertėjai skolinėje *frenemy* daugiau išvelgė neigiamų ekspresinių atspalvių, negu teigiamų, todėl versdami taip pat neutralizavo kontaminacinį darinį ir tiesiog rinkosi Turkiją vadinti Izraelio ir JAE priešu, be jokių papildomų paaiškinimų ar papildomos informacijos. Dar kitais atvejais, taip pat neutralizuojant naują žodį, buvo plačiau aiškinama, konkretizuojama, pridedant papildomos informacijos, tokiu būdu kartu naudodami ir neutralizacijos ir konkretizavimo strategijas, pavyzdžiui: *draugė (nepaisant praeityje kilusių nesutarimų); draugas, kurio reikia vengti*. Kiek kitoks, ironišką ar pašiepiantį ekspresyvumo atspalvį tekste suteikiantis vertimas – *bendras draugelis*, tačiau ir šiuo ir visais kitais išvardytais atvejais, konkretų žodį pasirinkta pakeisti bendrais žodžių junginiais, kurie skamba neutraliai, aiškiai ir suprantamai. Pasitaikė ir atvejų, kuomet buvo nuspręsta visiškai perfrazuoti neįprastą angliškąjį darinį, pakreipiant sakinyje aptariamų šalių tarpusavio santykių link, taip visiškai apibendrinant ir nepaliekant dėmesį patraukiančio Turkijos apibūdinimo: „*Turkija su Izraeliu ir JAE palaiko dviprasmiškus santykius [...]*“; „*Turkija turi glaudžius, tačiau, įtemtus santykius su Izraeliu ir JAE [...]*“; „*Turkija nenoromis palaiko draugiškus santykius su Izraeliu ir Jungtinių Arabų Emyratais [...]*“; „*Turkija palaiko mandagiai priešiškus santykius tiek su Izraeliu, tiek su Jungtiniais Arabų Emyratais [...]*“. Tik 2 vertėjai pasirinko išlaikyti kontaminacinį darinį tekste, jį išverčiant ir kūrybiškai sudarant panašios gramatinės formos naują darinį lietuvių kalboje: „*Turkija yra Izraelio ir JAE draugiapriešis [...]*“; „*Turkija yra Izraelio ir Jungtinių Arabų Emyratų draugpriešė [...]*“. Vienas iš šių dviejų atvejų yra ND fiksuotas lietuviškasis atitikmuo, tačiau sunku pasakyti, ar versdamas studentas naudojosi duomenyno pagalba ar pats būtent taip sukūrė lietuvišką atitikmenį. Svarbu paminėti ir tai, kad nei vienas vertėjas nepasirinko tekste išlaikyti skolinį pateikiant jį anglų kalba ir vėliau rinkosi ieškoti lietuviško atitikmens arba pakeisti jį kuo aiškesne forma.

Antruoju vertimo tyrimo atveju buvo siekiama nustatyti naują žodžio *bromance* pateikimą verčiant į lietuvių kalbą. Vertimo užduotyje studentų buvo prašoma pateikti šio sakinio vertimą: „*The Steven Seagal and Vladimir Putin bromance is still going strong*“. Svarbu pabrėžti, kad šis skolinys nėra įtrauktas į ND, o viešajame lietuvių kalbos diskurse dažnai gramatiškai adaptuojamas kaip „bromansas“. Akivaizdu, kad pamatinų šio naujadarų žodžių fonemos tiek anglų, tiek lietuvių kalboje

gana panašios, sandaroje dalyvaujantys fragmentai sutampa, ypač todėl, kad sandaroje vartojamas tarptautinis žodis *romansas*.

10 lentelė. Naujažodžio „bromance“ vertimo variantai

Vertimo variantas
1. Steveno Seagalo ir Vladimiro Putino broliška draugystė vis dar tęsiasi.
2. Seagalo ir Putino broliškas romansas vis dar stiprus.
3. Styveno Sygalo ir Vladimiro Putino bičiulystė vis dar labai stipri.
4. Steaveno Seagalo ir Vladimiro Putino broliška meilė vis dar stipri.

Vertimo rezultatai parodė, kad ir šiuo atveju naujažodis dauguma atvejų buvo neutralizuojamas, pasirenkant trumpą, kelių žodžių apibrėžimą ar būdvardį parenkant bendresnį lietuvių kalboje įprastą žodį. Galima daryti prielaidą, kad tie vertėjai, kurie atsižvelgė į naujadaro sandaroje esančius pamatinius žodžius, versdami išlaikė dviejų žodžių junginius, tokių atvejų rasta 21-os dalyvių vertimuose: *broliška draugystė, broliškas romansas, broliška meilė, broliškoji romantika, nuoširdi bičiulystė, vyriška meilė*. Beje, vienas išskirtinių vertimų, pasitaikiusių tarp pateiktų atsakymų buvo vertėjo pasirinkimas tokius santykius apibūdinti pasirenkant terminą *homosocialūs santykiai*. Net 12 atvejų naujažodis buvo pakeičiamas vienu konkrečiu žodžiu: *bičiulystė, draugystė, romansas, brolybė*. Tik vienas vertėjas pasirinko išlaikyti naujažodį, nepridedant papildomų būdvardžių ar kitos informacijos, tik adaptuojant pagal lietuvių kalbos gramatinės taisyklės ir tekste paliekant *bromancas* variantą.

Kiek įvairesni vertimo būdai atpažinti trečiojoje vertimo užduoties dalyje, kai vertimui pateiktame angliškame sakinyje „*Today, bookstagram encourages me to read more and stay up-to-date with new releases and authors*“ vartojamas kontaminantas **bookstagram**, kuris ND duomenimis lietuvių kalbos vartosenoje pateikiamas dviem skirtingomis vartosenos formomis – adaptuojant tik naujažodžio galūnę (*bookstagramas*) arba fonetiškai keičiant pirmąjį pamatinį žodį ir pridėdant lietuvišką galūnę (*bukstagramas*).

Analizuojant dalyvių pateiktus naujažodžių vertimo variantus pastebėta, kad šešiuose vertimo atvejuose išlaikoma lietuvių kalbai neįprasta angliškojo žodžio forma. Tyrimo dalyviai versdami pažodžiui ir atsižvelgdami į skolinio sandaroje esančius pamatinius žodžius sudarė naujus darinius su lietuvišku dėmeniu *knyga* ir nevienodai trumpinamu *Instagramu: knygstagramas, knygoqramas, knyagagramas*. Originali naujažodžio forma *bookstagram*, buvo išlaikyta 9 kartus įvairiomis gramatinėmis formomis, pavyzdžiui, *bookstagramas, bukstagramas*, arba paliekant originalųjį variantą išskiriant jį tarp kabučių. Aptikti ir 3 konkretizacijos atvejai, kuomet verčiamame tekste išlaikomas ekspresyvusis naujažodis, tačiau šalia pateikiama papildoma informacija, paaiškinanti ir apibendrinanti neįprasto žodžio reikšmę: „*Šiandien knygų instagramas – "knygagramas" įkvepia mane daugiau skaityti [...]*“; „*Šiuo metu "Instagram" knygų bendruomenė (angl. bookstagram) skatina mane daugiau skaityti [...]*“; „*Šiandien, socialinė programa „bookstragram“ (socialinė erdvė panaši į „instagram“ skirta knygoms) mane skatina daugiau skaityti [...]*“. Iš tyrimo rezultatų galima matyti, kad šiuo vertimo atveju studentai žymiai dažniau rinkosi vaizdingesnę, neįprastesnę kalbą, stengėsi perteikti kūrybiškas žodžių darybos galimybes. Likusieji vertimo atvejai atspindi vertėjų pasirinkimą visiškai atsisakyti įmantresnės žodžių darybos rezultatų, ir visiškai neutralizuoti

bookstagram, pateikiant tokius apibrėžimus: *į knygas orientuotos instagramo paskyros; internetinė knygų skaityklė; įrašai apie knygas „Instagram“ platformoje, skaitančiųjų instagramai, „Instagram“ mobiliosios programėlės knygų mylėtojų paskyros* ir pan.

Taigi, akivaizdu, kad su neįprastos darybos naujažodžių vartoseną studentai susitvarko, pritaikydami jiems priimtinas vertimo strategijas, tačiau naujažodžio teikiamas kūrybiškumo aspektas dažniausiai nėra perteikiamas verčiant į lietuvių kalbą, nes yra vengiama tokios darybos žodžių lietuviškame tekste. Tai gali priklausyti nuo konteksto, srities, kurioje vartojamas naujažodis. Pavyzdžiui, naujažodžiai *frenemy* ir *bromance* buvo pavartoti politiniame kontekste, todėl atsižvelgiant į šią sritį, galimai ir buvo vengiama kalbos ekspresyvumo. Apibendrinant galima daryti prielaidą, kad kontaminaciniai dariniai vertėjams kelia sunkumų ne dėl to, kad juos sunku išversti, tačiau verčiant sunku išlaikyti originaliame tekste atsispindintį ekspresyvumą ir perteikti autoriaus kūrybiškumą verčiant į lietuvių kalbą. Tam greičiausiai turi įtakos priimtinių lietuviškų atitikmenų, todėl tik retais atvejais bandoma sukurti naują darinį, vengiama originalios ar pagal lietuvių kalbos gramatinės taisyklės adaptuotos skolinio formos, ir ieškoma įprastesnių būdų apibendrinti, apibūdinti naujažodį, jį visiškai panaikinant ir tekste pakeičiant iš dviejų ar daugiau žodžių sudarytu junginiu. Galima daryti prielaidą, kad lietuviškojo atitikmens dažniausiai arba nebuvo ieškota informaciniuose šaltiniuose, arba ND pateikiamas lietuviškas atitikmuo nepasirodė tinkamas vartoti. Atsižvelgiant į Pedersen'o (2005) pateikiamas vertimo strategijas, didžioji dalis, apie 71 % vertėjų taikė generalizacijos strategiją, apie 24 % ir generalizacijos ir tuo pačiu konkretizavimo strategijas, pridėdami papildomos informacijos, ir tik apie 5 % visų dalyvių versdami pažodžiui sukūrė naują lietuvišką atitikmenį ir pritaikė kūrybiškąsias žodžių darybos galimybes, kurios leidžia tekste palikti originalų ekspresinį atspalvį, atkreipia skaitytojo dėmesį.

2.4. Divergentinio mąstymo ir kūrybiškumo žodžių daryboje eksperimentas

Psicholingvistinis eksperimentas buvo sudarytas iš 3-jų dalių klausimyno: **I dalis** – tyrimo dalyvių kūrybiškumo potencialo vertinimui buvo naudojama Guilford (1967) „*Alternatyvaus panaudojimo testo*“ užduotis; **II dalis** – Kūrybiškumui žodžių daryboje įvertinti pasirinkta viena iš Torrance'o (1966) sudaryto „**Kūrybinio mąstymo testo**“ (angl. *Torrance Test of Creative Thinking* – TTCT) ir Körtvélyessy ir kt. (2022) pritaikyta žodžių darybos užduotis; **III dalis** – tyrimo dalyvių požiūriui į kontaminacinių darinių vartoseną viešajame diskurse iširti naudota subjektyvaus vertinimo apklausa. Šiuo eksperimentu buvo siekiama užfiksuoti ryšį tarp divergentinio mąstymo potencialo, žodžių darybos tendencijų ir kūrybiškumo atpažinimo vertinant naujadarus, taikant Körtvélyessy ir kt. (2022) pasiūlytus divergentinio mąstymo ir žodžių darybos tyrimo metodus. Iš viso apklausti 34 respondentai. Jie suskirstyti į dvi amžiaus grupes: 19–25 m. ir 26–35 m. Pirmajai amžiaus grupei priklauso 6 (18 %), o antrajai – 28 (82 %), respondentų.

2.4.1. Tyrimo dalyvių divergentinio mąstymo potencialo vertinimas

Šis vertinimas atliktas remiantis 2 kriterijais: *gausumo* – kiek daikto panaudojimo būdų sugalvota, ir *detalumo* – kaip detalai aprašomas panaudojimo būdas, ar tik vienu žodžiu, ar, pavyzdžiui, išsamiau nupasakojant, kaip bus panaudojamas daiktas.

Atlikus tyrime dalyvavusių respondentų divergentinio mąstymo užduotyje naudoto „*Alternatyvaus panaudojimo testo*“ atsakymų analizę nustatyta, kad visi dalyviai pateikė nuo 2 iki 14 alternatyvių

tyrimo užduotyje pateikto objekto (plytos) panaudojimo būdų. Respondentai, pateikę 2–5 atsakymus sudarė 58,8 % visų tyrime dalyvavusių dalyvių dalį, tuo tarpu 14 dalyvių (41,2 %) pateikė 6 ir daugiau atsakymų. Analizuojant alternatyvių pateikčių gausumo kriterijaus koreliaciją žodžių darybos užduotyje, nustatyta, kad dalyviai, pateikę iki 5 alternatyvaus panaudojimo būdų, žodžių darybos užduotyje sugalvojo nuo 1 iki 2 skirtingų žodžių, o likusieji – nuo 3 iki 4 naujažodžių.

Tyrimo rezultatai parodė, kad vertinant pagal gausumo kriterijų, daugiausiai užduotyje pateikto daikto, šiuo atveju – *plytos*, alternatyvių, skirtingų panaudojimo būdų sugalvojęs dalyvis iš viso jų pateikė 14, ir visi pateikti panaudojimo būdai buvo detaliai aprašomi, paaiškinama kaip vienu ar kitu būdu galima pritaikyti plytą. Taigi, tokiu atveju, fiksuojamas **teigiamas (aukštas) gausumo ir detalumo indeksas**. Nustatyta, kad šio dalyvio gausumo indeksas divergentinio mąstymo užduotyje teigiamai koreliuoja su gausumo indeksu žodžių daryboje. Vadinasi, kuo daugiau buvo pateikta alternatyvaus panaudojimo būdų atliekant divergentinio mąstymo užduotį, tuo daugiau buvo sugalvota pavadinimų žodžių darybos užduotyje. Taigi, kai divergentinio mąstymo gausumas buvo įvertintas nuo 6 iki 14 balų, o žodžių daryboje gausumo indeksas buvo nuo 3 iki 4 balų, teigiama koreliacija pastebėta tarp 6-ių (beveik 2 %) dalyvių atsakymų.

Analizuojant, kaip divergentinio mąstymo užduoties rezultatų detalumas koreliuoja ir atsispindi kalbos struktūroje, iš viso rasta 17 atsakymų, (sudarančių 50 % visų dalyvių) kuriuose pridėta papildoma, atsakymą paaiškinanti informacija. Vertinant detalumo indekso divergentinio mąstymo užduotyje ir kalbos ekonomiškumo indeksą žodžių daryboje pastebėta, kad nors ir „*Alternatyvaus panaudojimo testo*“ užduotyje užfiksuotas teigiamas detalumo indeksas, žodžių darybos užduotyje naujažodžiai sudaryti laikantis ekonomiškumo dėsnio, kūrybiškai pritaikant žodžių darybos galimybes. Pavyzdžiui, dalyvis, detaliai aprašęs plytos panaudojimo būdus: „*Tai gali būti statybos priemonė, gali būti ginklas - užmesti kam nors ant galvos, gali būti padėklas kam nors, ko nenorime tiesiai ant žemės, padėti, plyta galima užkišti kokį nors plyšį, galima plytas sudėti vietoj specialių trinkelų*“, žodžių darybos užduotyje, pavadindamas paveikslėlyje pavaizduotą žmogų, atliekantį neįprastą veiksmą (žr. 1 pav.), pateikė du kalbos ekonomiškumu pasižyminčius naujadarus – *paukštgaudys, paukštžvejys*. Tačiau, toks neigiamas ryšys nustatytas tik 5-iais atvejais, kurie sudaro 29,5 % detalius atsakymus pateikusių respondentų. Likusieji 12 atvejų, sudarančių 70,5 % visų detalumu pasižyminčių atsakymų rodo, kad kuo daugiau divergentinio mąstymo užduotyse dalyvių kalba yra detali, tuo mažesnis kalbos ekonomiškumas atsispindi žodžių daryboje. Divergentinio mąstymo užduotyje pateikiamo atsakymo „*Iš plytos padaryti puodelio laikiklį, įtvirtinamą prie pastato, kitas panaudojimo būdas gali būti sporto tikslu, kadangi balta plyta sveria 5kg, su jomis galima sportuoti jeigu neturite įrangos*“ kalbos detalumas atsispindi ir žodžių darybos užduotyje, nes čia taip pat pateikiami sugalvotų pavadinimų paaiškinimai, netaikant kalbos ekonomiškumo dėsnio: „*Žvejys, tačiau ne ant žemės; paukštys (kaip žvejys, žmogus, kuris gauda paukštį); paukštis pagavo žmogų ir tempiasi jį su jo namu (tai galima paprastai pavadinti namo dalybomis)*“.

Vadinasi, jei divergentinio mąstymo užduotyje gausumo ir detalumo indeksai yra dideli, tai žodžių daryboje gausumas taip pat didesnis, tačiau detalumo kriterijus gali ir neigiamai koreliuoti su kalbos ekonomiškumu žodžių daryboje. Nors tokie rezultatai nustatyti nedidelėje dalyvių procentinėje dalyje, teigti, kad detalumas ir kalbos ekonomiškumas visada koreliuoja teigiamai būtų neteisinga.

Žymiai dažniau pasitaikė, kad dalyviai, kurie vertinant pagal gausumo kriterijų pateikė daugiausiai panaudojimo būdų, bet atlikdami užduotį mažiau detaliai aiškino, kaip tas būdas galėtų būti pritaikomas, ekonomiškiau formavo žodžius žodžių darybos užduotyje, o tai reiškia, kad sugebėjo įvardyti neįprastą veiksmą atliekantį žmogų vienu žodžiu: *paukštgaudys, paukštžvejys, paukščiožvėjis, paukščiavėdis, paukšteriotojas, paukštūnas, sparnalazdys, meškeriologas, lazdasparnis, paukščiažvejis, oržvejininkas, paukščiamėškeris, paukštgaudis, paukštybininkas*.

Taigi, kuo divergentinio mąstymo užduotyje dalyviai gausiau pateikia skirtingų variantų, bet jų atsakymai yra mažiau detalūs, nėra pateikiamos papildomos detalės, kaip ir kam gali būti pritaikytas vienas ar kitas panaudojimo būdas, tuo labiau pastebimas polinkis ekonomiškiau, tuo pačiu ir kūrybiškiau bei ekspresyviau kurti naujus žodžius. Net 29 (85 %) dalyvių neigiamas detalumo indeksas divergentinio mąstymo užduotyse lėmė ekonomiškesnę ir tuo pačiu neįprastesnę žodžių darybą.

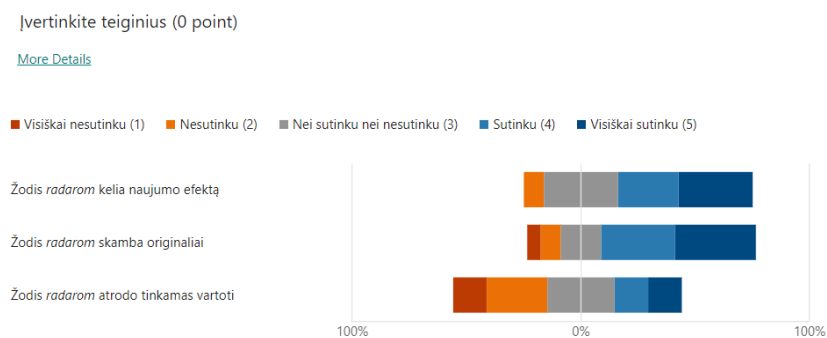
Kai dalyvių, kurių kalbos struktūros **detalumo indeksas divergentinio mąstymo užduotyje buvo teigiamas**, tačiau **gausumo indeksas neigiamas (svyravo nuo 2 iki 5 balų)**, žodžių darybos užduotyje taip pat atsispindėjo atsakymų pateikimo detalumas, sukurti pavadinimai buvo sudaryti iš daugiau nei vieno žodžio, o pateikiamų variantų gausumas buvo neigiamas, svyravo nuo 1 iki 2 balų. Pavyzdžiui, Dalyvio, pateikusio 3 panaudojimo būdus ir kiekvieną detaliai aprašiusio – *“Plyta puikiai parentų knygas, tik neaišku ar lentyną atlaikytų.. Kaip ir laikraštis, galėtų tapti kepure arba vėduokle; nakvojant pas draugus galėtų atstoti pagalvę “*, atsakymai žodžių darybos užduotyje taip pat nepasižymėjo dideliu gausumo indeksu, jis taip pat buvo neigiamas, dalyvis pateikė tik vieną atsakymą, sudarytą iš dviejų žodžių junginio. Taigi, šiuo atveju buvo užfiksuotas teigiamas detalumo indeksas, nes abu pateikti atsakymai buvo plačiai aprašyti, paaiškinant sugalvotų pavadinimų reikšmes.

Iš gautų rezultatų galima matyti, kad kuo detalumo indeksas divergentinio mąstymo užduotyse didesnis, o pateikiamų atsakymų kiekis mažesnis, tuo dalyvių kalbos struktūra žodžių darybos užduotyse yra detalesnė, vadinasi, žodžių daryba mažiau ekonomiška, dalyviai linkę išsiplėsti, kurdami pavadinimus taiko kelių žodžių junginius arba stengiasi paaiškinti sugalvoto žodžio reikšmę, pridėdami papildomos informacijos.

2.4.2. Tyrimo dalyvių kūrybinių aspektų naujadaruose atpažinimo ir vertinimo tyrimas

Tyrimo dalyvių požiūriui į neįprastos darybos naujadarus ištirti naudota subjektyvaus vertinimo apklausa. Iš pirmoje tyrimo dalyje nagrinėtų naujadarų buvo atrinkti 3-jų skirtingų sandaros tipų „Lietuvių kalbos Naujažodžių duomenyne“ užfiksuoti kontaminaciniai dariniai: 1) *radarom* (trumpinama tik pirmo pamatinio žodžio pabaiga) 2) *kurjeristas* (trumpinama tik antro pamatinio žodžio pradžia); 3) *driskuomenė* (trumpinami abu pamatiniai žodžiai); 2) Klausimyno teiginiams vertinti naudojama 5 balų Likert'o skalė: Visiškai nesutinku (1); Nesutinku (2); Nei nesutinku, nei sutinku (3); Sutinku (4); Visiškai sutinku (5). Remiantis dažniausiai kūrybiškumo apibrėžimų mokslinėje literatūroje pasitaikančiais elementais, naujadarų kūrybiškumo vertinimo kriterijais pasirinkta laikyti: **naujumą, originalumą ir tinkamumą**.

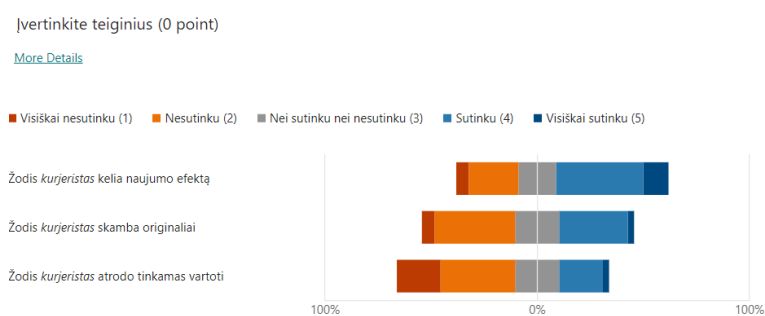
Analizuojant tyrimo dalyvių požiūrį naujadaro *radarom* atžvilgiu, rezultatai parodė, kad dalyviai gana panašiai vertina tiek naujumo, tiek ir originalumo efektą.

3 pav. Naujadarų „radarom“ vertinimas

Su teiginiu, kad žodis *radarom* kelia naujumo efektą, visiškai sutinka 32,4 % dalyvių, tiesa, lygiai tiek pat nurodė, kad neturi nuomonės šiuo klausimu. Tačiau tik 8,8 % nesutiko, kad *radarom* kelia naujumo efektą. Labai panašiai įvertintas ir originalumo aspektas – visiškai sutinka 35,3 %, sutinka 32,4 %, nei sutinka nei nesutinka 17,6 %, nesutinka 8,8 % visiškai nesutinka 5,9 %. Akivaizdu, kad kalbos vartotojai teigiamai vertina naujažodžio *radarom* sandaros kūrybinius aspektus, galimai atsižvelgdami į jo radimosi priežastis ir į tai, kaip kūrybiškai pritaikyti du semantiškai nesusiję žodžiai apjungia ir suteikia originalią reikšmę būdami sujungti į vieną žodį. Tačiau, nors ir dauguma dalyvių palankiai vertino ekspresyviausias naujadarų savybes, vis dėlto dauguma dvejoja, ar iš tiesų jis yra itin tinkamas vartoti – 26,5 % nesutinka, 29,4 % nei sutinka nei nesutinka, ir tik 14,7 % sutinka bei tiek pat nurodė, kad visiškai sutinka, jog *radarom* gali būti vartojamas.

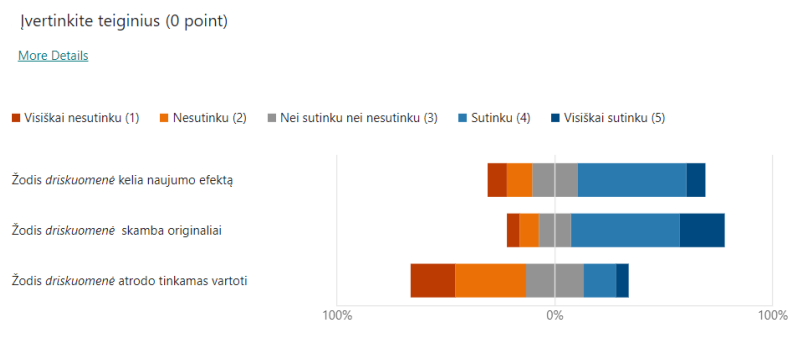
Naujadaras *kurjeristas* respondentams pasirodė įprastesnis, todėl dėl dviejų pirmųjų teiginių, nepritariančiųjų ir pritariančiųjų nuomonės pasiskirstė gana tolygiai.

4 pav. Naujadarų „kurjeristas“ vertinimas

Nors ir 23,5 % nesutinka, kad naujažodis atrodo naujas, net 41,2 % sutinka, o 11,8 % visiškai su tuo sutinka. Originalumo atžvilgiu, 38,2 % nepritaria, kad *kurjeristas* yra originalus, bet 32,4 % mano, kad naujažodis skamba originaliai. Tinkamumą vartoti įvertino gana neigiamai – net 35,3 % nesutinka, o 20,6 % visiškai nepritaria tokio naujadarų vartojimui. Procentiškai taip pat pasiskirstė ir kitų dalyvių nuomonė – 20,6 % abejoja bei tokia pati dalis vis dėlto sutinka, kad toks naujadaras galėtų būti vartojamas.

Trečiasis vertinimui pateiktas naujadaras *driskuomenė* susilaukė didžiausio tyrime dalyvavusių studentų dėmesio.

5 pav. Naujadaras „driskuomenė“ vertinimas

Iš viso teigiamai naujumo atžvilgiu šį naujadarą įvertino 58,8 % (sutinku – 50 %, visiškai sutinku – 8,8 %), ir tik 11,8 % nesutiko bei 8,8 % visiškai nesutiko, kad *driskuomenė* kelia naujumo efektą. Dar daugiau teigiamai vertinant buvo atsižvelgiant į originalumo aspektą – 50 % sutiko ir 20,6 % visiškai sutiko, kad šis naujadaras nėra įprastas ir skamba originaliai. Tačiau kaip ir anksčiau aptartais atvejais, taip ir šiuo, tyrimo dalyviai suabejojo šio naujadarą tinkamumu – net 53 % nepritarė tokio naujadarą įtraukimui į vartoseną, o 26,5 % abejoja, ar vartotų šį naujadarą.

Apibendrinant galima teigti, kad kuo labiau naujadarą sandaroje jaučiamas naujumas ir originalumas, tuo mažiau kalbos vartotojai pritaria, kad darinys yra tinkamas vartoti. Analizuojant, kaip tyrimo dalyvių požiūris į pateikiamus naujadarus atsispindi ir jų pačių kalbos struktūroje, pastebėta, kad 4 dalyviai, visiškai sutinkantys arba sutinkantys, kad *radarom* yra tinkamas vartoti, vertimo užduotyse taip pat kūrybiškai konstravo ir vartojo neįprastus naujažodžius, teigiamai vertinę naujadarą kurjeristas vartoseną, 5 dalyviai savo vertimuose išlaikė kontaminacinius darinius sudarydami lietuviškus atitikmenis arba vartodami originaliąją formą, o tarp naujadarą *driskuomenė* vartosenai pritarusių dalyvių, pastebėti trys vertimo užduotyse pateikiamuose vertimuose sukūrę neįprastos darybos naujadaras. Taigi, respondentai, kurie versdami naujadarus buvo linkę išlaikyti jį tekste, kūrybiškai adaptuoti ar vartoti kaip skolinį, tačiau jo nepraleidžiant ir perteikiant originalaus teksto autoriaus pasirinkimą suteikti kalbai ekspresyvumo, taip pat teigiamai vertimo ir vertinimui pateiktų *radarom*, *kurjeristas* ir *driskuomenė* vartoseną.

Išvados

1. Kūrybiškumo, kaip daugialypio ir plačiai vartojamo konstrukto sampratos problema ir supratimo stoka tiek bendrinėje kalboje, tiek ir mokslinėje literatūroje lėmė skirtingas apibrėžimų ir sampratų variacijas, todėl aiškiau ir empiriškai pagrįsto bei visuotinai priimto kūrybiškumo apibrėžimo vis dar nėra. Lietuvių kalboje keliami dviejų sąvokų – *kūrybiškumas* ir *kūrybingumas* vartosenos problema. Tradiciškai kūrybiškumą linkstama priskirti kūrybinės veiklos objektui arba veiksmui, o kūrybingu vadinti tik tą veiksmą atliekantį žmogų. Vis dėlto, dėl sąvokos platumo siūloma bent mokslinėje literatūroje vartoti *kūrybiškumo* terminą. Kalbotyroje, kūrybiškumas laikomas naujų kontekstinių reikšmių, naujų kalbinių, stilistinių priemonių kūrimu, jas realizuojant naujų, anksčiau visuomenėje nevirtusių žodžių pagalba. Kalbos vartotojų kūrybiškumas atsiskleidžia pakraštinės, neįprastos žodžių darybos procese, nukrypstant nuo kalbos taisyklių. Netipiškai žodžių darybai priskiriami situaciniai naujadarai, okazionalizmai ir kontaminacinės žodžių darybos būdu sudaryti naujažodžiai. Naujažodžių vertimą mokslininkai apibūdina kaip kūrybišką procesą, keliantį iššūkių naujažodžių atpažinimo, suvokimo ir kūrybiškumo perteikimo aspektais. Naujausi psicholingvistiniai tyrimai rodo, kad žmogaus divergentinio mąstymo potencialas atsispindi žodžių daryboje, kalbos struktūroje ir vartosenoje.
2. Kūrybiškumo apraiškos kontaminacinių darinių sandaroje analizė parodė, kad motyvuoti, pasikartojantys darybos veiksmai, atliekami siekiant patogesnės naujo žodžio struktūros ar kalbos ekonomiško bei ekspresyvo rodo, kad kontaminacija nėra atsitiktinis kalbinis veiksmas, o motyvuotos ir sąmoningos kalbinės veiklos rezultatas. Nagrinėjant kontaminacinių darinių kūrybinius aspektus, juos galima skirstyti pagal tokias radimosi vartosenoje būdus: skolinimąsi, savarankišką naujų žodžių sudarymą vartojant tik lietuviškų arba ir savų ir tarptautinių žodžių dėmenis, arba verčiant kitoje kalboje sudarytus darinius. Lietuvių kalboje sudarytus kontaminacinius darinius atpažinti ir jų atsiradimą lemiančias priežastis nustatyti padeda Lietuvoje vykstančių realijų, politinių ar kitų aktualijų autentiškumą liudijantis lietuviškas kontekstas. Fiksuodami neįprastus įvykius ar atsirandančius netikėtus reiškinius, kalbos vartotojai motyvuotai siekia ekspresyvesnės kalbos, todėl taikydami neįprastos žodžių darybos galimybes kūrybiškai reiškia emocijas ir pildo kalbos sistemą. Analizuojant kontaminacinių darinių sandaros tipus nustatyta, kad anglų kalbai būdingi sandaros būdai atpažįstami ir lietuvių kalbos vartotojų kuriamuose žodžiuose. Gausiausiai kontaminantų sudaroma trumpinant abu pamatinius žodžius.
3. Ištyrus kūrybiškumo perteikimo verčiant naujažodžius iš anglų į lietuvių kalbą būdus nustatyta, kad kontaminacinių darinių neįprastumas skatina vertėjus ieškoti lietuvių kalbos vartosenai įprastesnių jų pateikimo būdų tekste. Pastebėta, kad vertėjai atpažįsta naujažodžius ir geba išversti ir perteikti jų reikšmę, tačiau retai randa būdų išlaikyti originaliame tekste atsispindintį ekspresyvumą ir perteikti autoriaus kūrybiškumą verčiant į lietuvių kalbą. Daroma prielaida, kad vertėjai nebuvo linkę ieškoti „Lietuvių kalbos naujažodžių duomenyje“ ar kituose šaltiniuose pateikiamų atitikmenų, arba nelaikė jų tinkamais vartoti. Vertimo rezultatai rodo, kad tik pavieniais atvejais buvo kuriami nauji dariniai, o atsižvelgiant į Pedersen'o (2005) pateikiamas vertimo strategijas, vertėjai dažniausiai taiko generalizacijos strategiją, keisdami neįprastą žodį bendresniu, arba taiko kelias strategijas vienu metu, rinkdamiesi generalizacijos būdą ir tuo pačiu konkretizavimo strategiją, pridėdami papildomos, kontekstą paaiškinančios informacijos.

4. Atlikus psicholingvistinį eksperimentą vertinant kalbos vartotojų kūrybiškumą kuriant naujus žodžius, divergentinio mąstymo užduotyje pateikto „*Alternatyvaus panaudojimo testo*“ atsakymų analizė atskleidė:
- gausumo indeksas teigiamai koreliuoja su žodžių darybos užduoties pateikčių gausumu. Analizuojant detalumo kriterijaus pasiskirstymą divergentinio mąstymo užduotyje ir vertinant jo sąsajas su kalbos ekonomiškumu žodžių daryboje nustatyta, kad kuo daugiau divergentinio mąstymo užduotyse dalyviai buvo linkę į detalumą, pateikiamų atsakymų aprašymą, tuo mažesnis kalbos ekonomiškumas atsispindėjo ir žodžių daryboje. Taigi, gauti rezultatai rodo, kad žvelgiant iš psicholingvistinės perspektyvos, žodžių daryba yra kalbos vartotojų kūrybiškumo veiksmas, o kūrybiškumą kuriant naujus žodžius lemia gilesnis psichologinis lygmuo, kuriame divergentinio mąstymo gebėjimai atlieka svarbų vaidmenį;
 - Kalbos vartotojų apklausa tiriant jų požiūrio į neįprastos darybos žodžių vartojimą viešojoje kalboje parodė, kad kontaminacinės darybos būdu sudaryti naujadarai kelia naujumo ir originalumo efektą, vadinasi kontaminantai gali būti laikomi jų autorių kūrybiškumo išraiškos priemone. Respondentai gausiausiai naujumo ir originalumo aspektų atžvilgiu teigiamai įvertino naujadarus *radarom* ir *driskuomenė*. Pastebimai didelis naujadaro *kurjeristas* pamatinių žodžių panašumas ir susidariusios sanklotos rezultatas galėjo lemti mažesnę naujumo ir originalumo įvertį, nes abu sandaroje dalyvaujantys žodžiai lengvai atpažįstami, o ir sandūroje skamba gana natūraliai;
 - Taip pat pastebėta, kad kuo labiau naujadaro sandaroje jaučiamas naujumas ir originalumas, tuo mažiau kalbos vartotojai pritaria, kad darinys yra tinkamas vartoti. Lyginant šio vertinimo rezultatus su vertimo užduoties atsakymais, buvo išvelgtos sąsajos, kad teigiamai vertinimui pateiktų naujadarų *radarom*, *kurjeristas* ir *driskuomenė* vartoseną vertinusieji dalyviai vertimo užduotyse taip pat buvo linkę vartoti arba sukurti neįprastos darybos naujažodžius.

Literatūros sąrašas

1. Acar, S., & Runco, M. A. (2019). Divergent thinking: New methods, recent research, and extended theory. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*, 13(2), 153–158. [žiūrėta 2023-03-20]. Prieiga internete: <https://doi.org/10.1037/aca0000231>
2. Aleksaitė, A. (2022). *Lietuvių kalbos naujažodžių daryba (2011–2019 m. Naujažodžių duomenyno pagrindu)*: daktaro disertacija: humanitariniai mokslai, filologija (H 004). Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuvių kalbos institutas. [žiūrėta 2023-03-20]. Prieiga per internetą: <https://www.lituanistika.lt/content/95244>.
3. Awadh, A. N. M. & Shafiull, K. A. (2020). Challenges of translating neologisms comparative study: Human and machine translation. *Journal of Language and Linguistic Studies*, 16 (4), 1987–2002. [žiūrėta 2023-04-28]. Prieiga per internetą: <http://doi.org/10.17263/jlls.851030>.
4. Bakhtiyotovna U. M. (2022). The Notion of Linguistic Creativity and its Types. *International Journal of Social Science & Interdisciplinary Research ISSN: 2277-3630 Impact Factor: 7.429*, 11(09), 320–324. [žiūrėta 2023-03-14]. Prieiga per internetą <http://www.gejournal.net/index.php/IJSSIR/article/view/1292>
5. Barbot, B., Hass, R. W., & Reiter-Palmon, R. (2019). Creativity assessment in psychological research: (Re)setting the standards. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*, 13(2), 233–240. [žiūrėta 2023-05-01]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1037/aca0000233>.
6. Barevičiūtė, J. (2014). Pagrindiniai kūrybiškumo ir kūrybingumo aspektai šiuolaikiniuose humanitariniuose bei socialiniuose moksluose. *Filosofija. Sociologija*, 25(1), 19–28. [žiūrėta 2023-04-28]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1080/2014/0235-7186>
7. Bauer, L. (1983). English word-formation. *Cambridge: Cambridge University Press*. [žiūrėta 2023-04-13]. Prieiga per internetą: <http://doi.org/10.1017/CBO9781139165846>
8. Beaty, R.E., & Johnson, D.R. (2020). Automating creativity assessment with *SemDis*: An open platform for computing semantic distance. *Behav Res*, 53, 757–780. [žiūrėta 2023-05-03]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.3758/s13428-020-01453-w>.
9. Beghetto, R. A., & Kaufman, J. C. (2007). Toward a broader conception of creativity: A case for "mini-c" creativity. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*, 1(2), 73–79. [žiūrėta 2023-03-20] Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1037/1931-3896.1.2.73>.
10. Beresnevičius, G. (2022). Kūrybiškumo ir kūrybingumo sąvokų Lietuvos autorių mokslinėse publikacijose vartoseną bei prasmių analizę. *Psichologija*, (68), 8–20. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. [žiūrėta 2023-02-24]. Prieiga per internetą: <http://doi.org/10.15388/Psichol.2022.48>
11. Bergs, A. (2019). What, if anything, is linguistic creativity. *Gestalt Theory*, 41(2), 173–183 [žiūrėta 2023-05-01]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.2478/gth-2019-0017>
12. Blažinskaitė, D. (2004). Naujadarai ir perdirbiniai reklamoje. *Bendrinė kalba (iki 2014 metų–Kalbos kultūra)*, (77), 56–66. [žiūrėta 2023-04-28]. Prieiga per internetą: <https://www.lituanistika.lt/content/11081>
13. Carter, R. 2016. *Language and Creativity: The Art of Common Talk (2nd ed.)*. New York: Routledge. [žiūrėta 2023-03-19]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.4324/9781315658971>

14. Chomsky, N. (1965). *Aspects of theory of the syntax*. Cambridge, MA: MIT Press. [žiūrėta 2023-03-19]. Prieiga per internetą: <http://doi.org/10.21236/AD0616323>
15. Christensen, A. P., Kenett, Y. N., Cotter, K. N., Beaty, R. E., & Silvia, P. J. (2018). Remotely close associations: Openness to experience and semantic memory structure. *European Journal of Personality*, 32(4), 480–492. [žiūrėta 2023-03-23]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1002/per.2157>.
16. Cotter, K., Christensen, A., ir Silvia, P. (2019). Creativity's Role in Everyday Life. J. Kaufman & R. Sternberg (Eds.), *The Cambridge Handbook of Creativity* (Cambridge Handbooks in Psychology, p. 640-652). Cambridge: Cambridge University Press. [žiūrėta 2023-03-19]. Prieiga per internetą: <http://doi.org/10.1017/9781316979839.032>
17. Cropley, A. J. (1999). Creativity and Cognition: Producing Effective Novelty. *Roeper Review: A Journal on Gifted Education*, Vol. 21, No. 4, p. 253–260. [žiūrėta 2023-03-28]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1080/02783199909553972>
18. *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*, Vilnius: Mokslų ir enciklopedijų leidykla, 2006, p. 197, 207.
19. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*, vyriausiasis redaktorius Stasys Keinys, 8-as patais. ir papild. leid., Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2021, XXVI, 973 p. ISBN 978-609-411-281-2; elektroninis variantas, 2021. Prieiga per internetą: <https://ekalba.lt>.
20. Daujotytė, V. (2010). Kūrybingumas ir kūrybiškumo atpažinimas. *Mokslo Lietuva: Lietuvos mokslininkų laikraštis*, 3(425), 1–2. [žiūrėta 2023-04-19]. Prieiga per internetą: Kūrybingumas ir kūrybiškumo atpažinimas | Mokslo Lietuva (mokslasplius.lt)
21. Dumas, D., & Dunbar, K. N. (2014). Understanding fluency and originality: A latent variable perspective. *Thinking Skills and Creativity*, 14, 56–67. [žiūrėta 2023-05-01]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1016/j.tsc.2014.09.003>
22. Dumas D., Organisciak, P., & Doherty, M. (2020). Measuring Divergent Thinking Originality with Human Raters and Text-Mining Models: A Psychometric Comparison of Methods. *Psychology of Aesthetics Creativity and the Arts*. [žiūrėta 2023-04-28]. Prieiga per internetą: 10.1037/aca0000319.
23. Feldman, D. H. (1999). The development of creativity. *Handbook of creativity*, 169, 22. Cambridge: Cambridge University Press. [žiūrėta 2023-05-01]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/doi:10.1017/CBO9780511807916.011>
24. Ferrari, A., Cachia, R., Punie, Y. (2009). Innovation and Creativity in Education and Training in the EU Member States: Fostering Creative Learning and Supporting Innovative Teaching. JRC Technical Notes. Publication of the European Community. [žiūrėta 2023-05-03]. Prieiga internete: http://ftp.jrc.es/EURdoc/JRC52374_TN.pdf
25. Forthmann, B., Holling, H., Zandi, N., Gerwig, A., Çelik, P., Storme, M., & Lubart, T. (2017). Missing creativity: The effect of cognitive workload on rater (dis-)agreement in subjective divergent-thinking scores. *Thinking Skills and Creativity*, 23, 129–139. [žiūrėta 2023-04-29]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1016/j.tsc.2016.12.005>.
26. Girčienė, J. (2006). Naujieji skoliniai ir jų atitikmenys. *Gimtas žodis*, (6), 2-7. [žiūrėta 2023-03-19]. Prieiga per internetą: <https://www.lituanistika.lt/content/4694>.

27. Girčienė, J. (2012). Metakalbiniai komentarai kaip internetinio naujažodžių diskurso elementas. *Lituanistica*, 58(3), 248–272. [žiūrėta 2023-03-19]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.6001/lituanistica.v58i3.2361>.
28. Girčienė, J. (2013). Stilistiniai naujadarai internete. Šiuolaikinės stilistikos kryptys ir problemos. *Mokslo straipsnių rinkinys. Vilnius. Lietuvos edukologijos universiteto leidykla*, 79-88. [žiūrėta 2023-03-19].
29. Gritėnienė, A. (2017). Šiuolaikinė kūrybos, kūrėjo ir kūrimo samprata. Iš J. Zabarskaitė et al. *Kūrybiškumo slinktytys ir lūžiai*. Kalbinė „kurti“ analizė. Kolektyvinė monografija (p. 46-72). Lietuvių kalbos institutas. [žiūrėta 2023-05-01].
30. Gruszka A. & Tang M. (2017), „The 4P’s Creativity Model and its Application in Different Fields. In *Handbook of the Management of Creativity and Innovation: Theory and Practice*, 51-71. [žiūrėta 2023-04-14]. Prieiga per internetą: https://doi.org/10.1142/9789813141889_0003
31. Guilford, J. P. (1950). Creativity. *American Psychologist*, 5, 444–454.
32. Guilford, J.P. (1967). The Nature of Human Intelligence. *New York: McGraw-Hill*.
33. Gustilo L., Pura C. M., Biermeier T. (2021). Coronalexicon: Meanings and Word-formation Processes of Pandemic-related Lexemes across English Varieties. 3L: Language, Linguistics, Literature. *The Southeast Asian Journal of English Language Studies Vol 27(4)*. [žiūrėta 2023-03-19]. Prieiga per internetą: <http://doi.org/10.17576/3L-2021-2704-01>
34. Hamans, C. (2021). A lesson for covidiot about some contact induced borrowing of American English morphological processes into Dutch. – *Studia Anglica Posnaniensia* 56 (s1), 659–691. [žiūrėta 2023-05-14]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.2478/stap-2021-0009>.
35. Hanaqtah, M. F., & Malaysia, U. S. (2016). *Translating English neologisms in military and political texts into Arabic: Issues and strategies* (Doctoral dissertation, Universiti Sains Malaysia).
36. Horn, D. and Salvendy, G. (2006), Consumer-based assessment of product creativity: A review and reappraisal. *Human factors and ergonomics in manufacturing & service industries*, 16(2), 155-175. [žiūrėta 2023-02-26]. Prieiga internete: <https://doi.org/10.1002/hfm.20047>.
37. Jauk, E. (2019). A bio-psycho-behavioral model of creativity. *Current Opinion in Behavioral Sciences* 27.1–6. [žiūrėta 2023-02-26]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1016/j.cobeha.2018.08.012>.
38. Kačerauskas, T. (2014). Kūrybos visuomenės terminai ir sampratos. *LOGOS-A Journal of Religion, Philosophy, Comparative Cultural Studies and Art*, (78), 6-18. [žiūrėta 2023-04-13]. Prieiga per internetą: <https://www.lituanistika.lt/content/86985>.
39. Kamyplis, P. G., & Valtanen, J. (2010). Redefining Creativity – Analyzing Definitions, Collocations, and Consequences. *The Journal of Creative Behavior*, Vol. 44, p. 191–214. [žiūrėta 2023-02-26]. Prieiga per internetą: <http://doi.org/10.1002/j.2162-6057.2010.tb01333.x>.
40. Kaufman, S. B. & Paul, E. S. (2014) Creativity and schizophrenia spectrum disorders across the arts and sciences. *Front. Psychol.* 5:1145. [žiūrėta 2023-02-20]. Prieiga per internetą 10.3389/fpsyg.2014.01145
41. Kazlauskaitė, R., Župerka, K., & Macienė, J. (2013). Okazionalūs deminutyvai: tipai ir paskirtis kalbiniame akte. *Žmogus ir žodis*, 90-100. [žiūrėta 2023-04-15].

42. Kazlauskas, J. (2016). Kalbinės nuostatos viešosios kalbos atžvilgiu. Mokslinių straipsnių rinkinys „*Tarp eilučių: lingvistikos, literatūrologijos, medių erdvė: TELL ME 2015* (p. 43-55).
43. Kenett, Y. N. (2019). What can quantitative measures of semantic distance tell us about creativity? *Current Opinion in Behavioral Sciences*, 27, 11-16. [žiūrėta 2023-02-20]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1016/j.cobeha.2018.08.010>.
44. Kenett, Y. N., & Faust, M. (2019). A semantic network cartography of the creative mind. *Trends in Cognitive Sciences*, 23(4), 271–274. [žiūrėta 2023-02-20]. Prieiga per internet: <https://doi.org/10.1016/j.tics.2019.01.007>.
45. Körtvélyessy, L., Štekauer, P., ir Kačmar, P. (2022). Creativity in word formation and word interpretation: Creative potential and creative performance. *Cambridge University Press*.
46. Langlotz, A. (2015). Language, creativity, and cognition. In *Rodney H. Jones (ed.), Routledge handbook of language and creativity*, 40–60. Abingdon: Routledge. [žiūrėta 2023-02-20]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.4324/9781315694566>.
47. Magyari-Beck, I. (2011). Creatology: Brief Notes on a Possible New Science of Creativity. *Corvinus University of Budapest, Budapest*.
48. Marchand, H. (1960). The categories and types of present-day English. *Word-formation: A Synchronic-Diachronic Approach. Wiesbaden: Otto Harrassowitz*. [žiūrėta 2023-02-20]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1017/S0022226700002863>
49. Marek, R. J., & Ben-Porath, Y. S. (2017). Using the Minnesota Multiphasic Personality Inventory-2-Restructured Form (MMPI-2-RF) in behavioral medicine settings. In M. E. Maruish (Ed.), *Handbook of psychological assessment in primary care settings.*, 2nd ed. (pp. 631–662). New York, NY: Routledge/Taylor & Francis Group. (2017-23747-024). [žiūrėta 2023-04-20]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.4324/9781315658407>.
50. Maslow, A. H. (2006). Motyvacija ir asmenybė. *Vilnius: Apostrofa*.
51. Mattiello, E. (2016). Analogical neologisms in English. *Italian journal of linguistics*, 28(2), 103-42. [žiūrėta 2023-02-20]. Prieiga per internetą: [Analogical-neologisms-in-English.pdf](https://www.researchgate.net/publication/311111111) (researchgate.net).
52. Metwaly, S. S., Fernández-Castilla, B., Kyndt, E., Van den Noortgate, W., & Barbot, B. (2019). Developmental Trend of School-Age Students’ Divergent Thinking: A Meta-analysis. In *Research Synthesis 2019 incl. Pre-Conference Symposium Big Data in Psychology, Dubrovnik, Croatia*. ZPID (Leibniz Institute for Psychology Information). [žiūrėta 2023-03-15]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.23668/psycharchives.2484>.
53. Mikelionienė, J. (2000a). Šiuolaikiniai metodai kalbos naujovėms tirti. *Darbai ir dienos*, 24, 65-73. [žiūrėta 2023-04-19]. Prieiga per internetą: <https://www.lituanistika.lt/content/37790>.
54. Mikelionienė, J. (2000b). Naujažodžiai Vytauto Didžiojo universiteto kompiuteriniame tekстыne. *Acta Linguistica Lithuanica*, 42, 15-21. Prieiga per internetą: <https://www.lituanistika.lt/content/18340>.
55. Miliūnaitė, R. (2014). Naujieji kontaminaciniai dariniai lietuvių kalboje. *Acta Linguistica Lithuanica*, (71), 246-264. [žiūrėta 2023-03-25]. Prieiga per internetą: <https://www.lituanistika.lt/content/59077>.

56. Miliūnaitė, R. (2022). Įvairuojantys ir nauji lietuvių kalbos reiškiniai XXI a. pradžioje: sistematika ir pokyčių kryptys. [žiūrėta 2023-02-20]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.35321/e-pub.42.lietuviu-kalbos-pokyciai>.
57. Miliūnaitė, R. (sud.). Lietuvių kalbos naujažodžių duomenynas. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. [žiūrėta 2023-03-15]. Prieiga per internetą: <http://naujazodziai.lki.lt>.
58. Moghadam, M. Y., & Sedighi, A. (2012). A study of the translation of neologisms in technical texts: a case of computer texts. *International Journal of Scientific & Engineering Research*, 3(2), 1-6. [žiūrėta 2023-02-20]. Prieiga per internetą: <http://www.ijser.org>.
59. Murmulaitytė, D. (2018). Kontaminacija ir lietuvių kalbos naujadara. *Kalba ir kontekstai*, t. 8 (1), 60-70. [žiūrėta 2023-02-20]. Prieiga per internetą: <https://www.lituanistika.lt/content/76700>.
60. Murmulaitytė, D. (2019). Lietuvių kalbos sudurtinių daiktavardžių naujadara ir bendrinės kalbos normos. In *Baltu filologija* (Vol. 28, No. 2, pp. 107-122). [žiūrėta 2023-04-13]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.22364/bf.28.2.03>.
61. Murmulaitytė, D. (2021). *Naujažodžių darybos ir morfemikos tyrimų perspektyvos (Lietuvių kalbos naujažodžių duomenyno atvejis)*. Vilnius: lietuvių kalbos institutas. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.35321/e-pub.16.nujadaros-tyrimu-perspektyvos>.
62. Newmark, P. (1988/1995). A textbook of translation (Vol. 66). New York: Prentice hall.
63. Pedersen, J. (2005, May). How is culture rendered in subtitles. In *MuTra 2005—Challenges of multidimensional translation: Conference proceedings* (pp. 1-18).
64. Plucker, J. A., Beghetto, R. A., Dow, G. T. (2004). Why Isn't Creativity More Important to Educational Psychologists? Potentials, Pitfalls, and Future Directions in Creativity Research. *Educational Psychologist*, Vol. 39, p. 83–96. [žiūrėta 2023-02-20]. Prieiga per internetą: http://doi.org/10.1207/s15326985ep3902_1.
65. Plucker, J., and Zabelina, D. (2009). Creativity and Interdisciplinarity: One Creativity or Many Creativities? *ZDM Mathematics Education*, Vol. 41, p. 5–11. [žiūrėta 2023-03-17]. Prieiga per internetą: <http://doi.org/10.1007/s11858-008-0155-3>.
66. Plucker, J. (2021). Creativity and Innovation: Theory, Research, and Practice. [žiūrėta 2023-02-15]. Prieiga per internetą: <http://doi.org/10.4324/9781003233930>.
67. Prabhakaran, R., Green, A. E., & Gray, J. R. (2014). Thin slices of creativity: Using single-word utterances to assess creative cognition. *Behavior research methods*, 46, 641-659. [žiūrėta 2023-02-20]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.3758/s13428-013-0401-7>.
68. Reiter-Palmon, R., Forthmann, B., & Barbot, B. (2019). Scoring divergent thinking tests: A review and systematic framework. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*, 13(2), 144–152. [žiūrėta 2023-04-19]. Prieiga internete: <https://doi.org/10.1037/aca0000227>
69. Remeika, R. ir Čepaitis, R. (2007). Kūrybinės visuomenės kūrimo strategijos problemos Lietuvoje. Konferencija „Informacijos, žinių ar kūrybinė visuomenė?“. [žiūrėta 2023-02-21]. Prieiga per internetą: www3.lrs.lt/docs2/UQGHQQIT.DOC
70. Renner, W. (2018). Structural borrowing in word-formation: An exploratory overview. – *SKASE Journal of Theoretical Linguistics*. University Library of Prešov University, 15 (2), 2–12. [žiūrėta 2023-02-15]. Prieiga per internetą: <https://hal.archives-ouvertes.fr/hal-01921952>
71. Rhodes, M. (1961). An Analysis of Creativity. *The Phi Delta Kappan*, 42(7), 305–310. [žiūrėta 2023-02-20]. Prieiga per internetą: <http://www.jstor.org/stable/20342603>.

72. Sampson, G. (2016). Two ideas of creativity. *Evidence, Experiment and Argument in Linguistics and Philosophy of Language*. Bern: Peter Lang, 15-26. [žiūrėta 2023-02-16]. Prieiga per internetą <https://lingbuzz.net/lingbuzz/002619/current.pdf>.
73. Sereikienė, S. (2018). Asmeninis e-laiškas. Rankraštis.
74. Silvia, P. J. (2008). Discernment and creativity: How well can people identify their most creative ideas?. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*, 2(3), 139. [žiūrėta 2023-03-15]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1037/1931-3896.2.3.139>.
75. Simonton, K. (2019). Creative genius. James C. Kaufman & Robert J. Sternberg (eds.), *The Cambridge handbook of creativity*, 2nd edn., 655–676. Cambridge: Cambridge University Press. [žiūrėta 2023-02-20]. Prieiga per internetą: <http://doi.org/10.1017/9781316979839.033>.
76. Staniūnaitė, B. ir Linkevičius, M. (2022). Tinklalaidžių integracijos į internetinę žiniasklaidą poreikio vertinimas Lietuvoje. *Mokslas ir edukaciniai procesai*, 35, 54-63.
77. Stunžinas, R. (2017). Šiuolaikinė kūrybos, kūrėjo ir kūrimo samprata. Iš J. Zabarskaitė et al. *Kūrybiškumo slinktys ir lūžiai*. Kalbinė „kurti“ analizė. Kolektyvinė monografija (p. 88–113). Lietuvių kalbos institutas.
78. Torrance, P. 1966. The Torrance tests of creative thinking: Norms-technical manual research edition: Verbal tests, forms A and B-figural tests, forms A and B. *Princeton, NJ: Personnel Press*.
79. Torrance, P. 1974. The Torrance tests of creative thinking: Norms-technical manual research edition: Verbal tests, forms A and B: Figural tests, forms A and B. *Princeton, NJ: Personnel Press*.
80. Urbutis V. (2009) *Žodžių darybos teorija*. Vilnius: *Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas*.
81. Vaicekauskienė, L. (2011). Oficialioji lietuvių kalba ir negyva kalba: žurnalistai apie bendrinę kalbą televizijoje ir radijuje. *Darbai ir dienos*, t. 55, 191-207. [žiūrėta 2023-02-20]. Prieiga per internetą: <https://www.lituanistika.lt/content/34360>.
82. Vaičiakauskienė, S. (2016). Kompiuterijos srities naujieji skoliniai. *Žmogus ir Žodis* 18 (1), 80-95. [žiūrėta 2023-03-15]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.15823/zz.2016.4>
83. Vaskelienė, J. (2010). Lietuvių kalbos žodyne nefiksuoti dariniai ir jų funkcionavimas Antano Kalanavičiaus poezijoje. *Filologija*, (15), 151-166. [žiūrėta 2023-02-20]. Prieiga per internetą: <https://epublications.vu.lt/object/elaba:6106302/>.
84. Vaskelienė, J. (2011). Žodynų nefiksuotų darinių funkcionavimas Jono Strielkūno lyrikoje. *Res humanitariae*, 10, 54-70. [žiūrėta 2023-02-20]. Prieiga per internetą: <https://www.lituanistika.lt/content/27673>
85. Vaskelienė, J. (2012). Žodynų nefiksuotų darinių funkcionavimas Ričardo Gavelio kūrinuose. *Filologija*, (17), 145-162.
86. Wehner, L., Csikszentmihalyi, M., Magyari-Beck, I. (1991). Current Approaches used in Studying Creativity: An Exploratory Investigation. *Creativity Research Journal*, Vol. 4, No. 3, p. 261–271. [žiūrėta 2023-03-17]. Prieiga per internetą: <http://doi.org/10.1080/10400419109534398>
87. Xu, F., Rickards, T. (2007). Creative Management A Predicted Development from Research into Creativity and Management. *Creativity and Innovation Management*, Vol. 16, No. 3, p. 213–329. [žiūrėta 2023-04-15]. Prieiga per internetą: <http://doi.org/10.1111/j.1467-8691.2007.00445.x>

Informacijos šaltinių sąrašas

1. <https://www.lrt.lt/naujienos/nuomones/3/1841266/vaiva-rykstaite-bookstagramas-skausmas-intelektualu-akims>
2. https://issuu.com/tarpknygu/docs/2021_05/s/12377112
3. <https://www.delfi.lt/plius/pasaulis/vengrijos-ir-lenkijos-scenarijus-persikelia-i-pamatines-es-salis-sajungos-nekentejai-atrado-nauja-taktika.d?id=86727139>
4. https://kaunozinios.lt/svarbu/aktorius-matthew-mcconaughey-atskleide-kad-woody-harrelson-gali-buti-jo-brolis_140491.html
5. <https://m.kauno.diena.lt/naujienos/sveikata/sveikata/profesorius-apie-gresme-kuria-pamirsometus-praleidusi-infekcija-turi-atsigriebti-1053525>
6. <https://lt.eureporter.co/health/2022/01/18/return-of-the-flu-eu-faces-threat-of-prolonged-twindemic/>
7. <https://covid.lt/europa-atsidure-ant-tvindemijos-slenkscio/>
8. <https://www.delfi.lt/news/daily/world/mokslininkai-perspeja-del-tvindemijos-sis-ruduo-visiskaitoks.d?id=88346109>
9. <https://bukimevieningi.lt/the-economist-europa-susiduria-su-ilgalaike-energetikos-ir-geopolitikos-krize/>
10. <https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/1880921/kaupiantis-problemoms-sunakas-mini-100-dienu-jk-premjero-poste>

Priedai

1 priedas. Lietuvių kalbos naujažodžių duomenyne 2021-2023 m. fiksuotų kontaminacinių darinių sąrašas

Abbataras
Archigrimas
Armonautas
Atostogenas
Autostogos
Baletorija
Bankiplėša
Bidenomics
Binikumas
Bookstagramas (bukstagramas)
Brexitoriai
Bromance
Cinamondelė
Coliūgas
Croffit
Deepfake
Deltakronas
Draugpriešis
Driskuomenė
Emokratija
Finfluenceris
Flurona
Frexit
Genocizas
Hipersticija

Instalike
Kačiulis
Katinoilsis
Kavykla
Kiauradiatorius
Knygionas
Krapestas
Kremlitė
Kurjeristas
Mamokalbis
Mansplainingas
Memužė
Morkestas
Nexit
Nilijonierius
Orkupantas
Ornitostogos
Pasobusas
Pišiausybė
Pizlis
Pop-Iniasklaida
Putinapės
Putlaižiavimas
Radarom
Rusketbolas
Sindemija
Skiepidemija

Skiepo busas
Skiepo mobilis
Smalži mobilis
Smarkingas
Spatostogos
Sportostogos
Stabilas, -ė
Šlamštraštė
Šūdevras
Šunauguracija
Tekstrovertas, -ė
Televangelizmas
Tiltanikas
Tofėtis
Trasonomika
Tvindemija
Vaginalu
Vakcinoljė
Várškepas
Vyrpresija
Zoom´Bis
Zoomferencija
Zoomsimatymas
Zvastika
Žmonobilis

2 priedas. Klausimynas

Klausimynas

Mielas (-a) respondente,

Šis tyrimas skirtas Kauno technologijų universiteto socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakulteto technikos kalbos vertimo ir lokalizacijos programos magistrantūros studentės vykdomui baigiamojo projekto eksperimentui.

Klausimynas pildomas anonimiškai, o surinkti duomenys bus naudojami tik tyrimo projektui.

Section 1

...

1

Jūsų amžius *

- 19-25 metai
- 26-55 metai
- 56 metai ir daugiau

2

Jūsų lytis *

Moteris

Vyras

Section 2

...

I DALIS

Atkreipkite dėmesį!

Šioje klausimyno sekcijoje kviečiame atlikti trumpą kūrybinę užduotį. Perskaitykite žemiau pateiktą užduoties instrukciją.

Užduoties instrukcija:

Įprastai kasdienes daiktus naudojame pagal paskirtį, tačiau dažnai tiems patiems daiktams gali būti taikomi ir alternatyvūs, neįprasti panaudojimo būdai. Pavyzdžiui, laikraštis gali būti naudojamas kaip skrybėlė ar vėduoklė ir t.t.

*Atlikdami šią užduotį, sugalvokite ir nurodykite kuo daugiau neįprastų, originalių, kūrybiškų **plytos** panaudojimo būdų. Užduočiai skiriamos 2 minutės.*

3

Sugalvokite ir nurodykite kuo daugiau neįprastų, originalių, kūrybiškų **plytos** panaudojimo būdų. Užduočiai skiriamos 2 minutės. *

II DALIS

Atkreipkite dėmesį!

Šioje klausimyno sekcijoje pateikiama kūrybinė žodžių darybos užduotis. Perskaitykite žemiau pateiktą užduoties instrukciją.

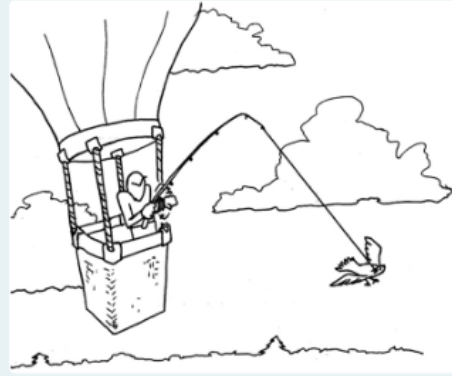
Užduoties instrukcija:

Žemiau esančiame paveikslėlyje pavaizduotas asmuo, atliekantis neįprastą veiksmą. Jei reikėtų įvardyti, kaip nors pavadinti šį veiksmą atliekantį žmogų, kokį žodį pasirinktumėte? Galite sukurti naują arba pasirinkti lietuvių kalboje jau vartojamą žodį. Galite pateikti ir daugiau nei vieną variantą.

Būkite kūrybiški, sukurkite ar pasirinkite kuo neįprastesnius, kūrybiškus žodžius. *Užduočiai skiriamos 2 minutės.*

4

Pateikite savo variantą(-us). *

Enter your answer

III dalis

Šioje klausimyno sekcijoje kviečiame pateikti savo nuomonę ir įvertinti pateiktus teiginius skalėje nuo 1 (Visiškai nesutinku) iki 5 (Visiškai sutinku).

5

Įvertinkite teiginius *

	Visiškai nesutinku (1)	Nesutinku (2)	Nei sutinku nei nesutinku (3)	Sutinku (4)	Visiškai sutinku (5)
Žodis <i>radarom</i> kelia naujumo efektą	☐	☐	☐	☐	☐
Žodis <i>radarom</i> skamba originaliai	☐	☐	☐	☐	☐
Žodis <i>radarom</i> atrodo tinkamas vartoti	☐	☐	☐	☐	☐

6

Įvertinkite teiginius *

	Visiškai nesutinku (1)	Nesutinku (2)	Nei sutinku nei nesutinku (3)	Sutinku (4)	Visiškai sutinku (5)
Žodis <i>kurjeristas</i> kelia naujumo efektą	☐	☐	☐	☐	☐
Žodis <i>kurjeristas</i> skamba originaliai	☐	☐	☐	☐	☐
Žodis <i>kurjeristas</i> atrodo tinkamas vartoti	☐	☐	☐	☐	☐

7

Įvertinkite teiginius *

	Visiškai nesutinku (1)	Nesutinku (2)	Nei sutinku nei nesutinku (3)	Sutinku (4)	Visiškai sutinku (5)
Žodis <i>driskuomenė</i> kelia naujumo efektą	☐	☐	☐	☐	☐
Žodis <i>driskuomenė</i> skamba originaliai	☐	☐	☐	☐	☐
Žodis <i>driskuomenė</i> atrodo tinkamas vartoti	☐	☐	☐	☐	☐

IV DALIS

Išverskite pateiktus sakinius į lietuvių kalbą.

8

"Turkey is a frenemy of both Israel and the UAE," said Moran Zaga, a Haifa University expert on the Gulf. *

Enter your answer

9

The Steven Seagal and Vladimir Putin bromance is still going strong. *

Enter your answer

10

Today, bookstagram encourages me to read more and stay up-to-date with new releases and authors. *

Enter your answer